

с (НЗ) 2
кш Р. 59

МИКАЛЫП РЗАГУЛУЗАДЭ

Илин жазы – Елин сазы

с. Ашк
1007. P. 59

МИКАЈЫЛ РЗАГУЛУЗАДӘ

Илин јазы – Елин сазы

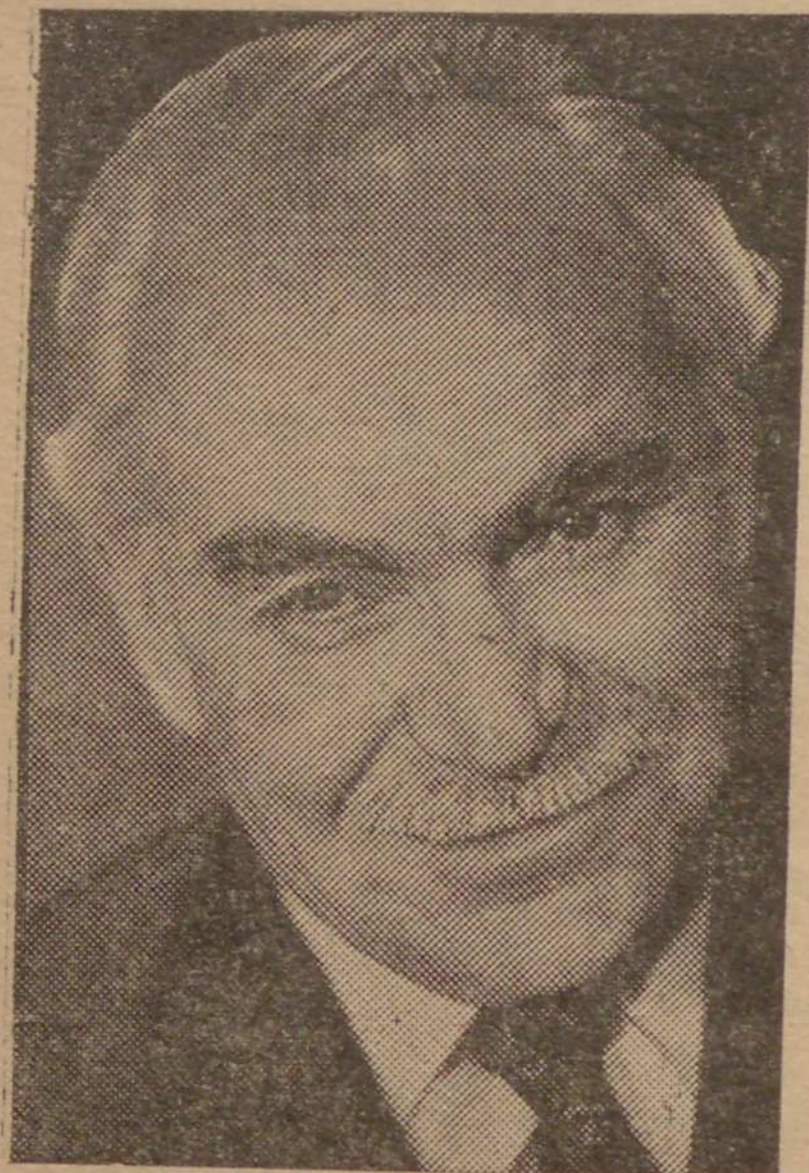
Ше'рләр,
поемалар,
рэвајәтләр,
вә
нағыллар

архив 2015

Фиридунбәј Көчәрли адына
Азәрб. Дөвләт Республика
УШАГ КИТАБХАНАСЫ
Инв. № 46753

Мәдәтурәт нүсхә

Кәнчлик
Бакы · 1981

ӘЗИЗ МӘҚТӘБЛИ ДОСТЛАР!

Бу китаб гочаман шаир Микајыл Рзагулузадәнин анадан олмасынын 75 иллији мүнәсибәтилә өз севимли охучуларына һәдијјәсидир. Китабда онун әлли илдән артыг мүддәтдә сизин үчүн јаздыгы сечилмиш вә јени ше'рләри, поемалары, нағыллары, рәвајәтләри топланмышдыр. Бунлар Вәтәнә, халга, зәһмәтә, тәбиәтә мәнәббәт, достлуғ, бејнәлмиләлчилик, мүасирлик, сүлһ, әмин-аманлығ идејаларыны тәрәннүм вә тәблиғ едән әсәрләрдир.

Р59

Р 70802
М653(12)81 64—81 © «Кәнчлик» 1981

Аз '2

Һәјат вә зәһмәт јолдашым
Чәмиләнин
әзиз хатирәсинә

ОХУЧУ ДОСТЛАРЫМА

Кимин јадына кәлир
анадан олдуғу күн?
Хатырламырам мән дә..
Анчаг ешитмишәм ки,
мән дүнјаја кәләндә
Бакы...

Мин доггуз јүз беш...

— Азадлығ!..

— Зәнчир, зиндан!..

— Һагг... Әдаләт!..

— Ган, атәш!

Бу сәсләр учалырмыш
Вәтәнимдә һәр јандан...

Ешидәндә бешикдә

Лајла — ана нәғмәси,

ојадырмыш јухудан

топ сәси, түфәнк сәси...

Пионер олмамышам
пионер јашымда мән.

Чүнки азад дејилди

онда анамыз Вәтән.

Чүтбашлы чар гарталы

кәриб ганадларыны,

зиндана дөндәрмишди

бу Одлар дијарыны...

Мин доггуз јүз он једди...

«Аврора»нын кур сәси

Далғаланды Бакыда.
Чошғун бир дәниз кими
чалхаланды Бакы да.
Вәтән үфүгләриндә
учалды ал бајраглар.
Заман һөкмүнү верди,
дедиләр: — Ыхылды чар!..
Мүәллимдән ешитдим
мән дә бу шад хәбәри.
Дәрсдән азад етдиләр
о күн мәктәблиләри.
Һәјатымда илк бөјүк
севинчим будур мәним,
азадлыға говушду
чүнки ана Вәтәним!..
Сонра... Вәтәндаш һәрби...
Јенә атәш... јенә ган...
Үрәјим гана дөндү
Вәтәнимин бағрына
вурулан јаралардан...

Мин доггуз јүз ијирми...
Баһар кәлди өлкәмә,
Гызыл бајраглы баһар,
Чәкич-ораглы баһар!
Бу — әсл азад һәјат,
азад зәһмәт демәкди:
— Кәрәк ишләсин һәр кәс!
Ишләмәјән дишләмәз!..
О ил олду мәним дә
биринчи зәһмәт илим.
Шакирд, китабханачы,
тәрчүмәчи, мүәллим...
Сонралар сәнәтә дә
хидмәт етмәк истәдим, —

гәләмлә үрәкләрә
јол ачмагды мәгсәдим.
Јә'ни сөз сәнәтилә,
гәләмин гүдрәтилә
үрәкләрдә ојатмаг
Хејрә рәғбәт, мәһәббәт,
шәрә гәзәблә нифрәт...
Нә мәгсәдим тәзәјди,
нә дә сәнәтим тәзә...
Бу мәгсәд дә, сәнәт дә
мин-мин илләрдән бәри
дүнјаны кәзә-кәзә,
сәнәткар бабалардан
кәлиб чатмышдыр бизә...

Алтмыш илдир јазырам
Һекајәләр, ше'рләр...
Өдәјирәм борчуму
күчүм јетдији гәдәр.
Өз күчүм чатмајанда,
Һомерин, Низаминин,
Пушкинин, ја Фикрәтин
Кәмәјилә дејирәм
үрәјимин сөзүнү,
сөзләрин көзәлини,
сөзләрин ән дүзүнү...

Динләјин сиз, еј мәним
Өлкәмин чичәкләри,
еј гызлар, еј оғулар!..
Сизә үрәк сөзүм вар:
Сизә вермишәм, сизә
Өмрүмүн баһарыны,
дујғумун, дүшүнчәмин
ән дадлы нубарыны...

Сизә вермишәм, сизә
севкинизлә чырпынан
үрәжимин варыны,
кечә-күндүз билмәјән
әмәжимин барыны...

Јашамаг истәјирәм —
нә јүз, нә нечә јүз ил.
Тимсаһ тәк, фил тәк дејил,
инсан тәк јашамаға
бир инсан өмрү јетәр!

Јашамаг истәјирәм —
Көзәлә, көзәллијә,
јахшыја мәһәббәтдән;
чиркинә, чиркинлијә,
јаманлыға нифрәтдән;
бир дә азад, фәрәһли
зәһмәтдән јорулмадан;
һәјата јүк олмадан, —
севдијим инсанлара
кәрәк олдуғум гәдәр!..

1965—1978

ШЕ'РЛӘР

ЈАЗ КЭЛЭНДЭ

Чэмэн-дүзэн чичэк-чичэк,
јер дэ, көј дэ көзэл-көјчэк.
Арзуларла доллар үрэк —
јаз кэлэндэ,
јаз кэлэндэ;
јаз, элиндэ саз кэлэндэ...

Јашыллашар гарлы дағлар,
чичэкленэр барлы бағлар,
Чајлар чошар, сулар чағлар —
јаз кэлэндэ,
јаз кэлэндэ;
јазын кефи саз кэлэндэ...

Гушлар бизэ гонаг кэлэр,
һәр тәрәфдә шән нәғмәләр —
ашар-дашар сәһәр-сәһәр
јаз кэлэндэ,
јаз кэлэндэ;
јаз, элиндэ саз кэлэндэ...

Күлләр элван:
ал, көј, сары...
Күлдән-күлә гонар ары,
мәләр чејран балалары
јаз кэлэндэ,
јаз кэлэндэ;
јазын кефи саз кэлэндэ...

Нахыр-сүрү чыхар дүзә,
отлар дүздә кәзә-кәзә,
бол сүд-гајмаг верәр бизә —
јаз кэлэндэ,
јаз кэлэндэ;
јаз, элиндә саз кәлэндә...

Тракторлар шумлар јери,
бәрәкәтли зәмиләри
чанландырар алын тәри
јаз кәлэндә,
јаз кәлэндә;
јазын кефи саз кәлэндә...

јаз кәлэндә;
ал шәфәгә вурулмушлар...
Гушлар күнәши алгышлар
Јаз кәлэндә,
јаз кәлэндә;
јаз элиндә саз кәлэндә...

Мән дә јаза вурулмушам,
Сөзә-саза вурулмушам, —
ахы, анадан олмушам
јаз кәлэндә;
јаз кәлэндә,
Јазын кефи саз кәлэндә...

Достлар, јаздан ләззәт алын,
үзүкүләр, ачыгалын
озаны да јада салын
јаз кәлэндә,
јаз кәлэндә,
Јаз, элиндә саз кәлэндә!..

+ *ӨЛКӘМИН ЧИЧӘКЛӘРИ*

Өлкәмин чичәкләри, —
ај гызлар, ај оғулар!
Бу әзиз ана Вәтән,
бу гәлби одлу дијар
мәрд-икид бабалардан
галыб сизә јадикар!

Сизиндир шиш учлары
көјдәлән гарлы дағлар!
Сизиндир шырыл-шырыл
ахан бүллур булаглар!

Гара гызыл, ағ гызыл
верән торпаг сизиндир!
Үстү ораг-чәкичли
Гызыл бајраг сизиндир!

Фүзулинин, Сабирин,
Вурғунун ширин дили
сизинкидир, балалар!..
севин бу азад ели!..

Сизиндир, бу Вәтәнин
һәр нәји вар, сизиндир!
Бүтүн Шәргә нур сачан
Одлу дијар сизиндир!

Сизиндир...
Анчаг сизә
Бу Вәтән јадикардыр!
Дүнәнин бу күнү вар,
Бу күнүн дә, балалар,
әлбәт, сабаһы вардыр!..

Сиз дә бу јадикары
өз алын тәринизлә,
бу күн гәләм вә чәкич
тутан әлләринизлә
даһа көзәлләшдирин,
даһа да абад един.
Сизә үмид бәсләјән
бу елләри шад един!..

Өлкәмин чичәкләри, —
ај гызлар, ај оғулар!
Бу әзиз ана Вәтән,
бу гәлби одлу дијар
сиздән дә кәләчәјә
галачагдыр јадикар!

1961

+ *ГОРУЈАГ КӘЛӘЧӘЈИ*

Бир әлиндә
күл-чичәк,
бир әлиндә
телли саз, —
шәфәгли бир сәһәр тәк
елләрә кәләндә јаз, —
көнүл һәвәсә кәлир,
шән нәғмәләр јүксәлир:

Нә шириндир јашамаг,
дүнјамыз нә гәшәнкдир!
Нә шириндир јашамаг,
һәр јан күлдүр-чичәкдир!

Вахты кэлиб чатанда,
ағач ачагаг чичэк...
Вахты кэлиб чатанда,
мејвэ-бәһәр верәчэк.

Севинәчэк көнүлләр,
нәғмә дејәчэк елләр:

Дүнјаны абад едән
бүтүн халглар вар олсун!
Инсанлар даһа хошбәхт,
даһа бәхтијар олсун!

Ушаглар бу дүнјада
әсл чанлы чичәкдир!
Ушаглар бу дүнјада
сабаһдыр, кәләчәкдир!

Үрәкдән кәлир бу сәс,
үрәкдән дејир һәр кәс:

Һәр елин өз бағында
ачылсын чичәкләри!
Һәр елдә өз чағында
ачылсын чичәкләри!..

Бәли, ачылсын...
анчаг
ачылармы чичәкләр, —
көјдән јер үзүнә
од, алов, күл јағарса?
Ачылармы чичәкләр, —
чајлардан су јеринә
чиркаб, зәһәр ахарса?
Чичәкләр ачылармы, —

өлән балалар үчүн
аналар јас сахларса?!
Чичәкләр ачылармы, —
чаван гызлар-оғулар
әлил-шикәст галарса?!
Ачылармы чичәкләр, —
өз көрпә гөнчәсини
сатарса јазыг ана?!
Чичәкләр ачылармы, —
Сүлһ! Азадлыг! — дејәндә,
кәнч гызлар, кәнч кәлинләр
салынарса зиндана?!

Еј аналар, аталар!
Горујаг һәр чичәји!
Кәлин верәк әл-әлә,
горујаг кәләчәји!..

— ЈАЗ БАЈРАМЫ

+
Ај өтүр, ил доланыр,
кәлир март — јаз бајрамы.
Јох олур, шахта-сазаг,
күлүр-севинир һамы.

Илыг јаз — күнәшли јаз
Јүз-јүз илләрдән бәри
һәмишә кәлишилә
севиндириб елләри.

Эн эзиз гонаг кими
ону һамы көзләјир,
гаршылајыр севинчлә
һамы үрәкдән дејир:

— Јаз зәһмәткеш елләрин
шән әмәк бајрамыдыр.
Фәсилләрин-илләрин
күл-чичәк бајрамыдыр.

Јазын биринчи күнү
тәнләшир кечә-күндүз,
ишыглашыр һавалар,
јашыллашыр дәрә-дүз.

Күнејләрдә, далдада
ачылыр бәнөвшәләр;
бәзәнир, көзәлләшир,
күлүр дағлар-мешәләр.

Сојугдан гачдығлары
узаг-узаг јерләрдән,
шахта-сазаг олмајан
өлкәләрдән-елләрдән
бизим доғма дијара
учуб кәлирләр гушлар:
сығырчынлар, гумрулар,
бүлбүлләр, гарангушлар.
Бағларда кечә-күндүз
шән-шән чәһ-чәһ вурурлар,
бизим көзәл Вәтәндә
Исти јува гурурлар.
балалар бөјүдүкчә,
бәһрәләнир бағлар да.
Бизим тәбиәтсевән,

чалышган ушағлар да
горујуб бәсләјирләр
Вәтән тәбиәтини,
горујуб артырырлар
елләрин сәрвәтини.

март, 1975

АНАЛАРЫН БАЈРАМЫ

Аналарын бајрамы —
көзәл мартын сәккизи...
Эзиз аналар, һамы
тәбрик еләјир сизи!..

Ана вар ки, — һәкимдир,
дәрдләрә дәрман верир.
Үрәјинин ганындан
хәстәләрә чан верир.

Ана вар ки, нефтчидир,
јерин бағрыны јарыр.
Дәнизин ортасында
Сулардан нефт чыхарыр.

Ана вар — памбыгчыдыр,
ағ памбыгдан дағ галар.
Күчүнә, һүнәринә
һәр көрән һејран галар.

Ана вар — тәјјарәчи,
учур көјүн үзүндә.
Сүзүр шаһинләр кими
булудлар дәнизиндә.

Ана вар ки, — космонавт,
јол ачыр улдузлара.
Јол ачыр икид-гочаг
Оғланлара, гызлара.

Ана вар ки, — мүәллим, —
мәш'әл тәк јана-јана,
ишыг верир, нур сачыр,
елм өјрәдир инсана.

Ана вар ки, — алимдир,
чалајыб күнү-күнә,
чалышыр ки, инсанлар
чыхсын даһа хош күнә.

Ана вар — гаршысында
Уча дағлар алчалар.
Гызылдан гијмәтлидир
Тохудуғу халчалар.

Ана вар — сәнәткардыр,
Сөзү, сазы, рәнкләри —
көнүлләри чошдурар,
фәтһ едәр үрәкләри.

Фәһлә, алим, сәнәткар...
Нәчи олурса-олсун, —
ана даим анадыр!
Сәнәт, шөһрәт бир јана, —
аналыг бир јанадыр!

Рам едәр гүдрәтилә
ана күнәши-ајы.
учадыр, мүгәддәсдир
Әзиз ана лајлајы!

Мәрд евладлар јетирән
мәрд аналар вар олсун!
јер үзүндә аналар
Даим бәхтијар олсун!

Аналарын бајрамы —
көзәл мартын сәккизи, —
әзиз аналар, һамы
Тәбрик едирик сизи!..

1974

КУЛЛУ-ЧИЧӘКЛИ АПРЕЛ

Апрел —
Азәрбајчаның
шән, азадлыг бајрамы.
Бу ајы өлкәмиздә
үрәкдән сеvir һамы.

Нә гәшәнк, нә көјчәкдир
ајлар көзәли Апрель!
Һәр јан күлдүр-чичәкдир,
ал-әлван кејиниб ел.

Парклар, бағлар, бағчалар
бәзәниб башдан-баша.
Бахдыгча дојмаг олмур,
тамашадыр, тамаша!..

Күл-чичәклә бәзәјиб
ағачлар будағлары;
чағырыр өз гојнуна
кәлән шән гонағлары.

Фиридунбәј Көчәрли адына
Азәрб. Дөвләт Республикасы
УШАГ КИТАБХАНАСЫ
Инв. № 46453

Гонаглар нәғмәләрлә
кәлиб узаг елләрдән.
Бу әзиз гонаглары
чох севир бизим Вәтән.

Чил сығырчын, боз бүлбүл,
һачагујруг гарангуш
кәлиб күллү-чичәкли
јашыл будаға гонмуш...

— Кәлин, а гушлар, кәлин!
Көз үстә јериниз вар!
Сизә евчикләр тикиб
бизим гочаг ушаглар.

Биз гумлу дүзәнләрдә
көј чәмәнләр салмышыг.
Дәнизин ортасында
көзәл шәһәр салмышыг.

Бағларла-бағчаларла
бәзәмишик шәһәри.
Күлшәнә дөндәрмишик
өлкәмиздә һәр јери.

Кәлин, а гушлар, бизә
охујун шән нәғмәләр.
Кәздијиниз јерләрдә
Дејин, көрдүнүз нәләр?

Гушлар кәлиб јахында
гондулар бир будаға.
Өтүшдүләр сәс-сәсә,
сәс јајылды узаға:

— Биз јурд-јува ахтарыб
чох јерләрдән кечмишик.
Өлкәләрин ичиндә
сизин јурду сечмишик.

Ушаглар, бизә евчик
тикән әлләр вар олсун!
Бу азад өлкәниздә
һәмишә күнәш олсун,
һәмишә баһар олсун!..

1962

КУЛ-ЧИЧӘК ӘКӘК!..

Балача гыз Ајтәкин
дәрсдән кәлди севинчәк.
Деди:
— Ата, кәл биз дә
бол-бол күл-чичәк әкәк!

Ата деди:
— Ај бала,
нә вар, нә олуб мәкәр?
Күл-чичәк бир бәзәкдир,
ким нә вахт истәр, әкәр.

Гыз деди:
— Јох, мәктәбдә
мүәллим дејиб бизә, —
күл, чичәк бәзәк дејил,
хејри вар өлкәмизә.
Тәмиз, әтирли олар —

шәһәримиздә һава.
Һәр ејванда, һәр евдә
гушлар гурарлар јува.
Өлкәмиз күлшән олар,
онда һамы шән олар.
Бир ше'р дә јазмышам,
Ата, бу барәдә мән.
Мүәллимә охудум,
бәјәнди, деди: — Әһсән!
Гој сәнә дә охујум,
хошуна кәлсә әкәр,
китабында чап елә,
Гој ушаглар охујуб,
бол күл-чичәк әксинләр!

+ *Ајтәкинннн ше'ри*

«Бизим гәшәнк ушаглар
чичәк әксинләр кәрәк!
Һәр евдә, һәр һәјәтдә
ачылсын һәр рәнк чичәк...

Күлләрннн хејри чохдур
бизә, әзиз ушаглар!
Күл-чичәклә бәзәнсин
Бизим шәһәрләр, бағлар.

Евдә күл-чичәк әкиб
гуллуг етсән әкәр сән, —
јан-јөрәндә һәмишә
күләр үзләр көрәрсән!..

ИКИ ГУШ

Апрел ајы кәлмишди
күлдү, чичәкди һәр јан.
Ајтәкин дә бағчада
күл әкмишди ал-әлван.

Бирдән тутулду һава,
одлу шимшәкләр чахды.
Ахшамдан сәһәрәдәк
шырашыр јағыш јағды.

Сәһәр тездән Ајтәкин
јүјүрдү бағчабаға —
күлләри, чичәкләри
башлады јохламаға.

Бирдән колун дибиндә
көрдү бир боз торағај, —
бүзүшүб галыб јазыг...
Ајтәкин деди: вај, вај!
Сән бурда галсан әкәр,
ја сәнә сојуг дәјәр,
ја да, ај торағајчан,
сәни ит, пишик јејәр!..
Белә дејиб Ајтәкин
гушу овчуна алды,
апарыб евләриндә
ону гәфәсә салды.
Боз торағај гәфәсдә
башлады чырпынмаға.
Вурду өзүнү сола,
вурду өзүнү саға...

Гәфәсдә Ајтәкинин
бир бүлбүлү дә варды.
Кечә-күндүз һәмишә
чәһ-чәһлә охујарды.

О, сарыча, јумруча,
јумаг кими бир гушду.
Көрмәмишди чөл-чәмән,
гәфәсдә доғулмушду.

Торағајы көрәндә,
учалтды шән сәсини,
башлады охумаға
севдији нәғмәсини:

«Көр нә хошбәхт гушам мән!
Бол-болдур сујум, дәним...
Бәзәкли бир гәфәсдир —
бағым-бағчам, чәмәним!..»

Гәфәс горујур мәни —
бәрк күләкдән, јағышдан.
Гәфәс горујур мәни —
гарлы-боранлы гышдан...

Кәл, сән дә, ај торағај.
тәрс олма, сөз дүш баша:
кәл, сән дә мәним кими
гәфәсдә раһат јаша!»

Торағај бу сөзләри
ешидиб ачыгланды.
Һәм дә јазыг бүлбүлә
бахды, үрәји јанды.

Деди:

— Ај јазыг, гәфәс —
чәмән дејил, зиндандыр!
Дар гәфәсдә јашамаг
өлүмдән дә јамандыр!..
Јох, мән азад бир гушам,
галхыб уча көјләрә,
тәзә маһны гошмушам —
ачылан һәр сәһәрә...
Јох, ач галыб өлсәм дә
чөлләрдә сусуз-дәнсиз
бирчә күн дә галмарам
бағсыз, күлсүз, күлшәнсиз!

Ајтәкин бу сөзләри
ешидиб фикрә кетди.
Дуруб ачды гәфәси,
о гушу азад етди.
Торағај ганад чалды,
севинчлә чәһ-чәһ вуруб,
көј үзүнә учалды...

1958

ЈУВА ДАВАСЫ

Бир чүт көзәл гарангуш
зәһмәтлә әзијјәтлә
јува тикди ејванда.
Јува һазыр оlanda,
сәрчә көрүб бәјәнди,
јуваја јијәләнди...

Гарангушлар гајыдыб
кэлэндә ахшамчагы,
көрдүләр бу јувада
чағрылмамыш гонагы.

Дедиләр:

— Бу нә ишдир?

Деди:

— Хошума кәлди,
ахар-бахары јахшы,
өзү дә чох көзәлдир!..

Нә јахшы ки, вахтында
тутдум бу јуваны мән.
Јохса гырғылар чохдан
алмышды әлиниздән!..

Гарангушлар дедиләр:
— зәһмәт чәкибсән наһаг!
Бура гырғы-зад кәлмәз,
чых кет јувана, гочаг!

Сәрчә деди:

— Јорғунам,
гојун бир аз динчәлим.
Чох говмушам гырғыны,
бир аз өзүмә кәлим.

Гарангушлар дүшүндү:
«Бу ахшам вахты ону
јувадан говсаг әкәр,
јазыгы күнч-бучагда
ит-пишик тутуб јејәр».

Јуванын гырағында
гарангушлар биртәһәр
јатды сәһәрә гәдәр.

Сәһәр учуб сәрчәјә
онлар јем кәтирдиләр.
— Гој разы кетсин! — дејә
дән дә, су да вердиләр...

Гарангушлар вердикчә,
сәрчә һеј алды-једи.
Нә разылыг еләди,
нә дә бир «сағ ол» деди.

Гарангушлар дедиләр:
— Ај сәрчә бәј, бура бах,
Једин-ичдин, динчәлдин...
Ди бәсдир, чых кет, гочаг!

Сәрчә деди:

— Һәлә мән,
ганичән гырғылардан
сизи горујам кәрәк!

Гарангушлар дедиләр:
— истәмирик биз, әл чәк!

Сәрчә фикир вермәди
гарангушлар дејәнә.
Јерини раһатлајыб,
јувада галды јенә.

Гарангушлар учдулар,
сонра бир јекә дәстә
јолдаш илә кәлдиләр
һаман јуванын үстә.

Димдикләриндә палчыг,
бол чөр-чөп кәтирдиләр.
О јуванын ағзыны
мөһкәм-мөһкәм һөрдүләр...

* * *

Көрмәсәјди бунлары
балача гыз Ајтәкин,
сәрчә галыб јувада
боғулачагды јәгин...

Гарангушлар кедәндә,
гыз о јуваны ачды, —
Јува ачылан кими,
сәрчә о гачан гачды..

Гарангушлар јуваја
гајытдылар јенидән.
Балалајыб, чохалыб
јашадылар орда шән...

1958

ГУШЛАРЛА НӘ ИШИН ВАР

Јеничә кирмишди јаз,
јамјашылды ағачлар.
Халчатәк ал-әлванды
чөлләр, дүзләр, јамачлар.

Балача гыз Ајтәкин
чыхмышды бағчабаға,
сәһәр-сәһәр бир азча
кәзмәјә, ојнамаға.

Гарпыз бојда бир топу
каһ атыр, каһ тутурду.
Бир аз белә ојнајыб,
динчәлмәјә отурду.

Бахды јан-јөрәсинә:
Һәр јер күлдү-чичәкди.
Јер дә, көј дә рәнкбәрәнк,
нә көзәл, нә көјчәкди!..

Күллү бајрам палтары
кејиб бәзәнмишди бағ.
Ағ, гырмызы, көј, јашыл,
нә гәшәнкди һәр будаг!..

Будаглар јелләндикчә,
Јарпаглар тәрпәширди.
Јуваларда балалар
чив-чив чивилдәширди.

Ај аман!
Нә сәсдир о?
Гушлар нијә чығырыр?
Ким төкүр јарпаглары?
Будаглары ким гырыр?

Тез кетди о тәрәфә
Ајтәкин гача-гача.
Көрдү бир јекә пишик,
дырмашыбдыр ағача.

Пишик нә пишик!
Ај дад!..
Јекәбаш, палазгулаг,
дәриси пәләнк кими

сапсары, золаг-золаг.
Көзлэри пар-пар јаныр,
гујруғу вар бир шәлә!
Јахынлашыб јуваја,
анчаг чатмајыб һәлә.

Гушғучазлар чығырышыр,
һамы вериб сәс-сәсә,
вурушурлар пишиклә
горхудан әсә-әсә.
Гушлар бәрк вуршурлар,
пишик күчлүдүр анчаг.
Бир дә әлини атса,
Јуваны дағыдачаг!..

Елә бу вахт Ајтәкин
кәлиб һараја чатды.
Бәрк гышгырыб, топуну
Пишијә сары атды.

Топ дәјди дүз башындан,
пишик горхудан чашды.
Башы һәрләнди јаман,
әли будагдан гачды.
Топ вурду-јыхды ону,
көјдә мајаллаг ашды;
Гачды кетди о бағдан.
Ајтәкин дә чығырды
архасынча узагдан:

— Бах, јува дағыданын
ахыры белә олар!
Пишиксән, кет, сичан тут,
гушларла нә ишин вар!..

+ АҒ КӨЈӘРЧИН

Бизим гәшәнк-ишыглы,
Бәзәкли јарашыглы
бир тәзә бағчамыз вар,
ады да «Көзәл баһар».
Бурда биз ахшамадәк
ојнајыб-әјләнирик:
ев тикмәк, шәкил чәкмәк,
рәгс етмәк өјрәнирик...

Мај бајрамы кәләндә,
биз дә киришдик ишә.
Ахы, бајрамгабағы
иш чох олар һәмишә...

Рәнкли шарлар, шүарлар,
бајраглар һазырладыг.
Һамысынын үстүндә:
Сүлһ,
Сәадәт,
Азадлыг...
Јаздыг.

Бир көзәл ағ көјәрчин
дүзәлтдик ағ памбығдан:
башында көзәл кәкил,
көзлэри дә мунчугдан.
Ганадларына дүздүк
чохлуча рәнкбәрәнк шар:
һәр бир шарын үстүндә
күллү-нахышлы шүар:
Сүлһ,
Азадлыг,
Сәадәт,

Достлуг,
Севки,
Динч зәһмәт!..

* * *

Байрам күнү биз миндик
бәзәкли бир машына.
Гојдуг көјәрчини дә
машынын лап башына.
Күчәләрдән кечәндә,
һамы бизә әл чалды.
Биз дә «урра» чығырдыг,
сәс көјләрә учалды.
Чатдыг мејдана, көрдүк,
чалыб-охујур һамы.
Доғрудан да көзәлдир
бизим бу Мај байрамы!

Пионерләр кечәндә —
маһнылар дејә-дејә,
бир дәстә ағ көјәрчин
бурахды онлар көјә.
Гушлар галхыб һавада
нечә дөврә вурдулар,
башымызын үстүндә
ојнашыр, учурдулар...

Бирдән бир гара гузғун
һанадларыны јумду,
көјдә учуб ојнашан
көјәрчинләрә чумду.
Буну көрәндә һамы
чығырды бир ағыздан:
— Аман, көјәрчинләри
гузғун вурур, ај аман!..

Онда биз дә о јекә
көјәрчини бурахдыг,
о, дик учалды көјә,
биз дә далынча бахдыг.
Гузғун ону көрәндә,
о саат горхду, гачды.
Бизим ағ көјәрчин дә
учдугча узаглашды.
Шән нәғмәләр охујуб,
салдыг о гушу јола:

«Уч кет, еј сүлһ елчиси,
уч кет, уғурлар ола!
Еј Хәзәр, де гојнунда
әсән сәрин јелләрә,
апарсын елчимизи
өлкәләрә-елләрә.
Гој бүтүн үрәкләрдә
олсун бөјүк бир шүар
онун һанадларында
апардығы арзулар:
Сүлһ,
Азадлыг,
Сәадәт,
Достлуг,
Севки,
Динч зәһмәт!..

24-05-84
shir
shir

+ БИЗИМ ЈАЈ

Јај кәлир...
бағчамызла јајлаға көчүрүк биз.
Орда достларымыз вар:
гызыл күнәш,
хош һава,
сәдәфли гум,
көј дәниз!

Ән меһрибан, гајғыкеш
јолдашымыздыр күнәш.
Бизә үрәји јаныр,
һамыдан тез ојаныр;
нур сачыр даға-дүзә.
Чанымызы бәркидир,
гаралдыр дәримизи.
Јајлагдан гајыданда
көрән танымыр бизи...

Хош һава, сәрин һава
дәниздән әсән күләк
охшајыр бизи һәр күн
меһрибан бир анатәк.
Долур чијәримизә,
күч-гүввәт верир бизә...

Сәдәфли гумдан гәшәнк,
көзәл евләр тикирик.
Чынгыллардан рәнкбәрәнк
нахышлар да чәкирик.
Ахы, бөјүјән заман
кәндләр, шәһәрләр гуран
уста, бәнна, мүһәндис
олачаг һәр биримиз...

Јајлагда ән севимли
достумуз көј дәниздир.
саһили саф, гызыл гум,
сују да тәртәмиздир.
Һәр күн кедиб саһилә,
орда вериб әл-әлә,
биз охуја-охуја
бирдән чумуруг суја.
Чимирик сәрин суда,
бәркијир бәдәнимиз.
Ахы, кәрәк һамыдан
сағлам, мөһкәм олаг биз!..

Ән јахын достумузду,
гызыл күнәш,
хош һава,
сәдәфли гум,
көј дәниз!..

1963

ӘН ДАДЛЫ МЕЈВӘ

Бир күн бир гоча бағбан
Сорушду ушаглардан:
— Ән дадлы мејвә нәдир?
Дејин, һансы мејвәдир?
Јәгин ки, һәрәнизин
Севдији бир мејвә вар...

Бағбанын суалына
чаваб верди ушаглар.
Ајтәк деди:
— Чијәләк!

Елиш деди:
— Көј жемиш!
Алмаз деди:
— Ағ килас!
Күлнар деди:
— Киләнар!
Марал деди:
— Портағал!
Алы деди:
— Шафталы!
Гулу деди:
— Јох, нулу!
Нәрмин деди:
— Мандарин!
Назназ деди:
— Ананас!

Һәрә бир мејвә деди,
Һәрә өз бәјәндији
мејвәни тә'рифләди...

Бағбан деди: — Ушағлар,
Дүздүр, бу мејвәләрин
һәр биринин јахшыча
Дады вар, ләззәти вар;
Анчағ бунлар һеч бири
ән дадлы мејвә дејил!

Ајтәк деди:
— Әмичан!
Сиз сөјләјин, бәс нәдир?
Бәс о һансы мејвәдир?

Бағбан деди:
— Балалар,
Бу саат дејим, билин:
Мән сиз јашда оlanda,
Үч јолдашымла биркә
Бир балача бостанда
Бир нечә тохум әкдик.
Чәпәрләдик, сувардығ,
Бир хејли зәһмәт чәкдик.
Күн өтдү, ај доланды,
Арадан хејли кечди.
О балача бостанда
Әкдијимиз јетишди.
Бир күн ордан бир кәлик
Дәриб бөлдүк дөрд јерә.
Бирчә хырдача дилим
Једи кәликдән һәрә.
О кәлик балдан ширин
Јаман дадлы нүбарды!
Ахы, о мејвәчикдә
бизим зәһмәтимизин
Ләззәти-дады варды!..

Инди, әзиз балалар,
Јәгин сиз дә билдиниз —
Ән дадлы мејвә нәдир:

Ән дадлы мејвә, анчағ, —
Сәнин өз зәһмәтинлә
Јетирдијин мејвәдир!..

W
+ ДҮҮМӘ

Гачараг кәлди Елман, —
Бир әлиндә пенчәји, —
Чығырды лап учадан:
— Дүймәм гопубдур јенә!
Тәләсирәм, аначан,
Тез буну тик, вер мәнә!..

Ана деди:
— Көрүрсән,
Ишим чохдур, ај оғул,
Даһа једди јашын вар,
Бир аз ишли-күчлү ол,
Ал, өзүн тик, нә олар?..

Елман јаман оғланды,
Бу сөздән лап одланды.
— Нечә, мән гызам мәкәр?
Дүймәни гызлар тикәр! —
Дејиб чәкди сәсини,
Тикмәди дүймәсини...

Бајырда күләк әсир,
Сојуг гылынч тәк кәсир...
Бир әли јахасында,
Бир әли кепкасында,
«Гапыда» дуруб Елман...
Онлар ојнајыр футбол.
— Бир гол!
— Ики гол!
— Үч гол!..

Јазыг Елман нејләсин,
Дәрдини кимә десин?!

Пенчәјинин јахасы,
Долашыр әл-голуна
Рәгибләр дә далбадал
Вурурлар голу она...

Елманын јолдашлары
Лап од тутуб јандылар,
Она ачыгландылар:
— Бу нечә ојнамагдыр!
Ја тез ол, тик дүймәни,
Ја да ки, ојнамаға
Гојмуруг даһа сәни!..

Јазыг Елман нејләсин,
Дәрдини кимә десин?!

Дүймәсини мәфтиллә
Бәнд етди, «иш дүзәлди»,
Тез ојнамаға кәлди...

Елман кетди мәктәбә
Ертәси күнү сәһәр.
Јолдашлары дүймәни
Көрәндә, сөјләдиләр:
— Ајыб дејилми, Елман,
Бир бахсана дүймәнә?
Мәфтил нәдир, дүймә нә?!
Тикмәсән сәлигәјлә
Бу дүймәни әкәр сән,
Бил ки, бизим мәктәбин
«Кирпи»синә дүшәрсән!..

Јазыг Елман нејләсин,
дәрдини кимә десин?..

Елман гајытды евә,
Чыхармады сәсини.
Тез-тәләсик, биртәһәр
Тикди өз дүмәсини.
Анасы кәлди ишдән,
Бахды, бахды дүмәјә,
Күлә-күлә деди ки:
— Оғлум, ағ сапла нијә?

Гара сап верди она:
Сәлигәјлә тикмәји
Өјрәтди өз оғлуна.

Елман үчүнчү дәфә
Тикди бирчә дүмәни.
Дүздүр, бир-ики дәфә
Ијнә әлине батды.
Дүздүр, бир-ики дәфә
бармағыны ганатды, —
анчаг өјрәнди-билди,
билди ки, дүмә тикмәк
оғлан үчүн нә ајыб,
нә дә чәтин дејилдир!..

1959

ЕВИМИЗДӘ МАШЫНЛАР

Демә ки, — машин анчаг
фабрик-заводда олар.
Евинизә јахшы бах,
Көр нә гәдәр машин вар:
Саат, тикиш машины,
Сојудучу, телефон,

Тозсоран, палтарјујан,
Вентилјатор, патефон...
Һамысыны, әлбәттә,
Сајыб гуртармаг олмаз.
Әкәр өзүн диггәтлә
Бахыб, дүшүнсән бир аз,
Көрәрсән, бу машинлар
Һәр күн ишдә-әмәкдә,
Аз вахтда чох иш көрүб
Јахшыча динчәлмәкдә
Бизә чох көмәк едир...
Кәлин, биз дә бунлары
Гуруб-јараданлара,
Зәһмәткеш инсанлара
Үрәкдән «Сағ ол!» дејәк.
Биләк бу машинларын
Ишини-хидмәтини,
Јахшы сахлајаг, биләк
Гәдрини-гијмәтини!

1959

+ СААТ

Тик-так, —
тик-так,
тик-так...

Бир дивара бах:
Саат ишләјир,
Елә бил дејир:
— Гијмәтини бил
һәр дәгигәнин.
Кетмәсин һәдәр
һеч вахтын сәнин!

Вахтында ишлэ,
вахтында динчэл!
Эмэклэ-ишлэ
јаша, арт, јүксэл!..

Дурмаг истэсэн
экэр лап еркэн,
зэнкли сааты
эввэлчэдэн гур.
Вахты кэлэндэ,
о зэнк чалачаг,
бүтүн отаға
һарај салачаг:
— Вахтдыр-р-р!
дур-р-р!
Дур-р-р!

Һәр саат сәнэ
Дејир учадан:
— Дан,
дан,
дан!..
Бах, бир саат да
кечди һәјатдан!..

Бу бир саатда
мин тонларла нефт
верди өлкәјә
нефтчи јолдашлар.

Бу бир саатда
минләрчә һектар
хам торпаглары.
Экди трактор.

Бу бир саатда
мин тонларла јүк,
минләрчә миник
апарыб кетди
јүзләрчә гатар.

Бу бир саатда
нә гәдәр китаб,
дәфтәр чап етди
нәшријјатчылар.

Бу бир саатда
Мин-мин мүнәндис,
минләрчә һәким,
алим, сәнәткар
иш башындадыр,
һамы сәнинчүн
гуруб-јарадыр!..

Һәр саат сәнэ
дејир учадан:
— Дан,
дан,
дан!
Бах, бир саат да
кечди һәјатдан!..

Еј кәнч вәтәндаш,
сән еј, мәктәбли,
пионер јолдаш!
Бу бир саатда
сән нә едибсэн?!

Саата бир бах:
— Тик-так,
тик-так,
тик-так...

дан,
дан,
дан!..

Саат ишләјир;
о сәнә дејир:
— Гимәтини бил
һәр дәгигәнин!
Кетмәсин һәдәр
Һеч вахтын сәнин!
Вахтында ишлә,
вахтында динчәл!
Әмәклә-ишлә
јаша,
арт,
јүксәл!..

ПАТЕФОН, РАДИО, ТЕЛЕВИЗОР.

Бир күн бизим патефон,
Радиогәбуледән,
Бир дә ки, телевизор
Мүбаһисә етдиләр.
Һәрә деди өзүндән...

Патефон деди ки:
— Мән
Һамыныздан јашлыјам,
Һамыныздан јахшыјам:
Чаларам нә десәләр,

нә һава истәсәләр.
Бундан лап јүз ил әввәл
јашамыш бабалары
дирилдәрәм јенидән;
Онлары өз сәсилә
диндирәрәм јенә мән!..
Анчаг билмирәм нијә
сиз бу евә кәләли,
мән атылыб галмышам.
Нә мәни бир чалан вар,
нә кефими-һалымы
Мәндән хәбәр алан вар...

Радиогәбуледән
дилләнди о тәрәфдән:
— Ај патефон, сөзүм јох,
сән биздән чох јашлысан.
Амма ону демә ки,
Һамымыздан јахшысан.
Сән чалынмыш шејләри
тәкрат едирсән анчаг,
көзләрини јахшы сил,
мәни динлә, мәнә бах!
Мән бирчә ан ичиндә
Ән јени хәбәрләри,
ән јени мусигини
дүнјанын һәр јериндән
бирчә анда тутурам
кәтирирәм бу евә.
Һәр дилдә данышырам,
һәр елдә данышырам.
Чалырам-охујурам
һәр елин нәғмәсини!..
Мән оlanda, ким динләр
Сәни, ја өзкәсини?!

Бу сөзү ешидәндә
Телевизор, о јандан,
Радио чиһазына
ачығы тутду јаман,
деди:
— Јаваш, бир дајан!
Чох гызышма, јанарсан!
Чох «мәнәм-мәнәм» — демә.
Чох демә ки: «мәнә бах!»
Нәјинә бахсын сәнин?
Бахмалы мәнәм анчаг!..
Сәсим дә вар, шәклим дә:
Мәндә, јалныз мәндәдир
театр,
кино,
футбол...

Дағларын, дәннзләрин
ән көзәл мәнзәрәси,
мусигинин хош сәси...
Бәли, мән олан јердә
сиз кәсин сәсинизи!
Бәли, мән олан јердә
һеч сајан олмаз сизи!..

Патефон,
телевизор,
радиогәбуледән
бир-бирилә бу сајаг
мүбаһисә етдиләр...
Ајтәкинлә Елсәвәр
бу сәси ешитдиләр.
Белә дедиләр онлар,
бир-бирилә бош јерә
бәһсә киришәнләрә:
— Һеч наһаг далашмајын!

Һәрәнизин өз иши,
өз јери,
өз вахты вар...
Бу јахынларда бизим
ихтирачы әмиләр
сизи барышдырарлар,
биркә гурашдырарлар,
тамам бирләшәрсиниз,
онда лан јахшы олар!

1959

+ ТОЗСОРАН

Истираһәт күнләри дә
һәр күнкү тәк
сәһәр тездән дуруруг биз.
Ахы, кәрәк
анамыза көмәк едәк!
Ев-ешији јығышдыраг лап тәртәмиз.
Даһа бөјүк ушағларыг:
Бу ил мәним тамам олуб
сәккиз јашым.
Вар ики јаш мәндән бөјүк
бир гардашым.
Бир гәрибә машын алыб
бизә атам.
Һеч јорулмур ишләдәндә ону адам.
Тозсорандыр бу машынын ады,
анчаг
лап елә бил
бир ојунчаг автомобил:
Вар хырдача дөрд тәкәри.

Парылдајыр һәр бир јери,
ишылдајыр.
Фил тәк. узун хортуму вар,
учу дәмир.
Дүјмәсини басан кими,
илан кими
фышылдајыр.
Һәр бир шеји сорур, чәкир.
Хортумуна гардашым бир
шотка тахыр.
Мән басырам дүјмәсини,
гардашым да ағыр-ағыр
кәздирдикчә евдә ону, —
халчалары, пәрдәләри,
диван, стул...
һәр бир јери
соруб, алыр тез тозуну.
Ләззәт илә ишләдирик машины биз,
Јарым саат кечмир, олур ев тәртәмиз...

Тозсорандыр бу машинын ады, анчаг,
Һәр нә дүшсә габағына, о сораचाг...
Гардашымын дәчәллији тутур һәрдән...
Бир күн онун хортумуну
сачларыма тутду бирдән.
Сачларымы дартыб чәкди,
ағ лентими соруб удду.
Бәрк чығырдым горхудан мән.
Атам кәлди, гардашыма ачыгланды.
Дүјмәсини басан кими,
машин.о саат дајанды.
Гапағыны ачыб, бир аз ахтардылар,
ағ лентими тапыб, ордан чыхартдылар...

Тозсорандыр бу машинын ады, анчаг.
Чох-чох башга иш дә көрүр:
хортумуна долу банка баглајанда,
нарын тоз тәк су пүскүрүр.
Шеһ тәк гонур бу нарын су
күл-чичәјин јарпағына.
Күн дүшәндә дамчылары:
көј, гырмызы, јашыл, сары
рәнкә чалыр,
бәнзәјир көј гуршағына.
Әтирли су төкүб онун банкасына,
пүскүрәндә,
евимизә әтир сачыр.
Лап елә бил, евдә дејил,
мешәдәсән, ја чәмәндә...

Чох һәвәслә,
Лап ојнајыб күлә-күлә
ишләдирик
бу тозсоран машины биз.
Јарым саат чәкмир,
олур ев тәртәмиз...
Нә сөјләјим...
Ај ушаглар,
кәлин сизә бир сөз дејим,
чатмышам, бах,
даһа сәккиз јашына мән,
өмрүмдә раст кәлмәмишәм
белә јахшы машина мән!..

+ ТЕЛЕФОН

Мэн, кичик бачым, анам,
Нечэ күндү лап јаман
никарандыг атамдан.
О, кэмидэ ишлэјир,
кэми нефт дашыјандыр,
атам да капитандыр...
Нечэ күн бэрк күлэкди,
каһ гарды, каһ јағышды.
Атамыз дэниздэјди,
көзлэримиз гапыда,
гулағымыз сэсдэјди...

Бир кечэ телефонла
атам өзү данышды!
О, кедиб сағ-саламат
Һэштэрхана чатмышды...

Һамымызын севинчдэн
јашарды көзлэримиз,
телефонда атамла
данышдыг, өпүшдүк биз.
— Атачан, тез кэл — дејиб
мэн өпдүм телефону.
Елэ бил өпдүм ону, —
ону — јә'ни атамы...
јахшы шејдир телефон,
севиндирир адамы!

Гардашым Москвада,
эмим Алма-Атада,
дајым Күрчүстандадыр.
Һамысы ишдэ-күчдэ,
һэрэси бир јандадыр.

Һэлэ бир һәким халам
Лап узаг — Берлиндәдир.
Анчаг елэ бил һамы
Лап бизим бу шәһәрдә,
бир евин ичиндәдир.

Үч күндә, беш күндә бир
онлар телефон едир:
гардашым Москвадан,
эмим Алма-Атадан,
дајым Тбилисидән,
һәким халам Берлиндән.
Бу сајаг, телефонла
јахшы хәбәр тутуруг
һәмишә бир-бириндән.
Бир-биринин сәсини
јахындан ешидирик.
Бир-биринә елэ бил
гонаг кәлиб-кедирик.

Һајыф ки, телефонла
көрүшмәк олмур һэлә!
Атам дејир:
— Аз галыб,
гызым, о күн дә кәләр,
бу јахында
телефон-телевизор дүзәләр;
Көрәрсән телефонда
данышдығын адамы...

О гәдәр севиндим ки,
онда нә јахшы олар!
Бунун бир хејри дә вар:
Јахшы билир ки, һамы —

Бә'зи дәчәл ушаглар,
һара кәлди бош јерә,
еләчә зәнк едирләр.
Иш көрәни авара,
јатаны дәнк едирләр...
Утаныб-гызарарлар
белә дәчәлләр онда.
Һамы көрүб таныјар
онлары телефонда!

ХӘЗРИ, КИЛАВАР

Бизим көзәл Абшеронда, —
бабалардан јадикар, —
белә бир адәт дә вар:

Гышда —
бузлу нәфәсилә
гылынч кими кәсәндә
килавар, —
јајда, —
одлу нәфәсилә
јери-көјү гуруданда,
инсанларын нәфәсини кәсәндә
килавар, —
јазда, гышда, һәр фәсилдә
бүркүләниб позуланда һавалар, —
белә дејиб бабалар:

1959

Кәрәк дашдан-кәсәкдән
«Хәзри еви» тикә
илк доғулан балалар,
охуја бу сөзләри,
ешидиб қәлә хәзри:

«Мән анамын илкијәм,
ағзыгара түлкүјәм.
килавар, јат,
Хәзри кәл!»

Елә бил ки, доғрудан
ешидир бу сөзләри
көј Хәзәрин гојнунда
јатан дузлу-мәзәли хәзри
тәләсир, —
Хәзәрин көј гојнундан
сәрин-сәрин,
ширин-ширин
әсир...

Ја да
јајда,
хош, илыг бир һавада,
әнчир, үзүм дәјәндә, —
ушаглар
көј суларда
өрдәк балалары тәк
чимишмәк истәјәндә, —
бирдән
һарын ат кими
һајгырыб кишнәјәрәк,
дәли хәзри гоһанда, —
бир анда
көпүкләнән сулары

наваја совуранда, —
сэдэф, алмаз гумлары
чыл-чылнаг бэдэнлэрэ
сачма кими вуранда, —
гызышыб, чошуб, дашыб
өз јолуну чашанда,
өз һәддини ашанда, —
белә дејиб бабалар:

Кәрәк дашдан-кәсәкдән
«Килавар еви» тикә
илк доғулан балалар, —
охуја бу сөзләри,
ешидиб кәлә
килавар:

«Мән анамын илкијәм,
ағзыгара түлкүјәм,
хәзри, јат!
килавар, кәл!»

Елә бил ки, доғрудан
ешидир бу сөзләри
ағачларын, мејнәләрин далдасында
оғрун-оғрун кәзән,
күндүз чошан,
сәһәр-ахшам јумшаг әсән
килавар, —
салмыр јерә сөзүнү балаларын,
о да тәләсир,
илыг-илыг, нарын-нарын
әсир...

1968

ЧҮЧӘ КЕТДИ СУ ИЧӘ

Чох сусамышды чүчә:
— Чиб-чиб...
Кетди архдан су ичә:
— Чиб-чиб-чиб...

Һоппанды горха-горха —,
— Чиб-чиб-чиб-чиб,
Бирдән јыхылды арха:
Чи-и-и-и-иб,
— Чи-и-и-и-иб!..

Бир газ буну ешитди:
— Га-га!
Онун јанына кетди:
— Га-га-га?

— Ај газ, бир бах һалыма!..
— Чиб-чиб-чиб!
— Тез һоппан мин далыма!
— Га-га-га!..

Сулары аха-аха,
чүчә чыхды гыраға:
— Чиб-чиб-чиб!..
— Га-га-га!..

Арха јыхылан заман
чүчә горхмушду јаман:
— Чиб-чиб-чиб...
Горхусундан су ичмәк
лап чыхмышды јадындан:

— Чиб-чиб-чиб!..
Бахырды дөврәсинә,
су ахтарырды јенә:
— Чиб-чиб-чиб...

*+ БИРИНЧИ ДӘФӘ,
БИРИНЧИ СИНФӘ*

Бизим бу гочаг оғлан —
Гуш дили билән Орхан, —
Тәзә чанта белиндә,
Күл дәстәси әлиндә, —
Бу күн биринчи дәфә
Кедир биринчи синфә.
Кичик гардашы Мустај:
— Мән дә! Мән дә...

— дејәндә

Орхан дејир:
— Бир дајан,
Сән һәлә балачасан!
Өз бағчана кет сән дә.
Мән мәктәбдән кәләндә
Анарым сәни баға,
Кәзмәјә, ојнамаға...
Мустај да күлә-күлә
Орхана дејир белә:
— Кет, Орхан, кет, јахшы јол!
Јахшы оху, јахшы ол!

Орханын бәсләдији,
Севдији, истәдији
Сәрчәләр, көјәрчинләр,
Бүлбүлләр, билдирчинләр,

Шириндил гарангушлар,
Чүрбәчүр чивилдәјир,
Елә бил һамы дејир:
— Кет, Орхан, кет, јахшы јол!
Һәмишә ә'лачы ол!

Јолда, күчәдә һәр јан
Әлван күлләр, чичәкләр,
Учушур үстләриндә
Рәнкбәрәнк кәпәнәкләр,
Ағачлар да јамјашыл
Будагларыңы әјир,
Елә бил бир ағыздан
Һамы Орхана дејир:
— Кет мәктәбә, јахшы јол!
Һәр ишдә ә'лачы ол!

1974

ОКТАБР КҮНӘШИ

Пајыздыр,
Бағлар солуб...
Чән, думан, јағыш, күләк.
Анчаг бизим бағчада
ачыб әлван күл-чичәк.
Ахшам гаранлыг олур,
сојуг олур пајызда;
анчаг күнәш парлајыр
бизим шән бағчамызда.
Тәк бизим бағчада јох,
бүтүн азад елләрдә, —
баһар күлүр һәр јердә...

Гышы жаза дөндөрди
Октябр күнәши!
Елләрә хош күн верди
Октябр күнәши!

Анчаг һәлә дүнјада
гаранлыг јерләр дә вар;
күнәшин ишығыны
көзләјән елләр дә вар...
Орда һеч ачылмамыш
солур күлләр, чичәкләр.
Орда үрәкдә галыр
хош арзулар, диләкләр.
Орда көрпә ушаглар
базарларда сатылыр;
иш, чөрәк истәјәнләр;
зинданлара атылыр...
«Азадлыг» дејәнләрин
күллә јағыр башына;
ган чиләнир өлкәнин
торпағына-дашына...

Бу әзиз бајрам күнү
бизим арзумуз будур, —
бу арзу хош арзудур:
һамы азад јашасын
бу ишыглы дүнјада.
Олмасын јер үзүндә
нә дава, нә ган-гада,
нә топ-түфәнк, нә бомба,
нә гала, нә дә зиндан.
Елләр сәс-сәсә вериб
охусун бир ағыздан:

Дүнјаја ишыг сачды
Октябр күнәши!
Азадлыға јол ачды
Октябр күнәши!

+ ГЫШ КӘЛИР

Чискин,
јағыш,
сис,
думан...
Һава сојујуб јамаһ.
Сәһәрдән ахшамачан
Әсир, сәсләнир күләк:
— Гыш кәлир, һа!.. Гыш кәлир!..

Чәмән-чајыр сапсары...
Бағларың јарпағлары
төкүлдүкчә ағачдан,
пычылдајыр јавашдан:
— Гыш кәлир һа!.. Гыш кәлир!..

Узаг-узаг јерләрдән,
чох сојуг өлкәләрдән
бизә гонаг кәләрәк,
гаггылдашыр газ-өрдәк:
— Гыш кәлир һа!.. Гыш кәлир!..

Тахыл, памбыг, һәр нә вар —
Јығылыб, долуб анбар.
Јер шумләјыр, курһакур
курулдајыр трактор:
— Гыш кәлир һа!.. Гыш кәлир!..

Буруглар чэркә-чэркә,
назырдыр ишләмәјә —
гышда, човғунда, гарда...
Курулдајыр онлар да:
Гыш кәлир һа!.. Гыш кәлир!..

Анчаг дүзләрдә чејран,
чөлләрдә чәпкөз довшан,
билдирчин, кәклик, турач —
горхурлар галалар ач.
Ағлашырлар учадан:
Гыш кәлир һа!.. Гыш кәлир!..

Буну дујур ушаглар,
кејиниб исти палтар,
чыхырлар евдән чөлә,
дејирләр күлә-күлә:

— Горхма, а бала чејран,
горхма, а чәпкөз довшан,
горхма, а халлы турач,
биз гојмарыг сизи ач.
Сизә дәнлик гурарыг,
Ора јем долдурарыг.
Сиз бүтүн гыш бојунча
Јејәрсиниз дојунча...
Сонра һамы бир сәслә —
охујурлар һәвәслә:

Биз гочаг ушагларыг,
һеч сојугдан горхмарыг.
Бизә хошдур бүтүн ил, —
бизә хошдур һәр фәсил:

пајыз да, јәј да, јаз да,
хош һава да, ајаз да...
Гыш кәлир һа!.. Гыш кәлир!
Хош кәлир гыш, хош кәлир!

+ ЈЕНИ ИЛ НӘҒМӘСИ

Өлкәмизә јени ил —
гар-јағышлы гыш кәлиб.
Јени ил гар-јағышла
өлкәмизә хош кәлиб!

Сизә уғурлар олсун!
Совгатыңыз гар олсун!

Биз гышы да севирик,
чичәкли баһары да.
Күнәши дә севирик,
јағышы да, гары да.

Гышда гар олсун кәрәк,
баһарда да күл-чичәк!

Бизә өрдәк, дурна, газ
гонаг кәлиб узагдан.
Онлар гачыблар бура
шахталардан, сазагдан.

Хош кәлибсиз, а достлар!
Көз үстдә јериниз вар!..

Бизим гыш меһрибандыр,
эзизләр гонаглары.
Чәмәнләрдә, көлләрдә
болдур өлкәмин бары.

Jejin-ичин дојунча,
динчәлин гыш бојунча!

Гој топ-түфәнк сәсләри
һәмишәлик јохалсын.
Гушлар да инсанлар да
асудә нәфәс алсын.

Олмасын бу дүнјада
Дава-далаш, ган-гада!

Јени илдә елләрин
диләји ачсын чичәк.
Вар олсун јер үзүндә
Динчлик, барышыг, әмәк!

Бүтүн елләр вар олсун!
һамы бәхтијар олсун!

+ ГАР ЈАҒАНДА

Гыш:
Думан, сојуг, сазаг...
Ағаппаг
гардыр һәр јан...
Гыш:
күләк, шахта, боран...

Анчаг
үзләрдә севинчә бир бах!..
Дәстә-дәстә гыз-оғлан,
бөјүк-кичик, гоча-чаван, —
дәрсә кедән дәрсә кедир,
ишә кедән ишә...
Нә дәрсә, нә иши олан
балачалар јүјүрүшүр,
күлүшүр.
Кими хизәк сүрүр,
кими киришә.
Һамы севинчәк,
һамы шән...

Ајтач кәлди гача-гача:
— Дајдај,
чајчај
вер Ајтача!..

Дајдај деди:
— Гызым, нә вар?
Үшүјүрсән?

Ајтач деди:
— Гар јағыр, гар!..
— Јағыр, јағсын, сәнә нә вар?
— Ај аман!..
Бәс чөлләрдә чејранлар?
Бәс дүзләрдә довшанлар?
Үшүмәзми сојугдан?
— Јох, үшүмәз, —
чејранларын,
довшанларын,

јумшаг, исти күркү вар!..
— Бәс турачлар, гырговуллар,
ач галмазмы чөллөрдә?
— Галмаз, гызым,
онлара да пионерләр
дәнлик гурур һәр јердә.
— Бәс бајырда торагајлар, сәрчәләр?
— Онлара да, гочаг гызым,
сән өзүн апар, дән вер!
Сәп һәјәтә-бајыра,
өзләри тапар, дәнләр!

Ајтач деди:
— Дајдај, нејчүн гар јағанда,
севиниб-күлүр һамы?
Нејчүн гышда-гарда олур
һәр ил јолка бајрамы?
Дајдај деди:
— Гышда бол-бол гар јағанда,
јајда һәр шеј чөх олур.
Јаған гарын һәр дәнәси
Боллу-боллу тахыл, мејвә,
гоза-гоза памбыг олур.
Көр нә гәшәнк гар јағыр!..
Елә бил көјдән јерә
гар дејил,
тахыл, памбыг, бол мејвә —
алма, һејва, нар јағыр!..

[966

ГАР ЈАҒЫР

Ағыр-ағыр
јағыр гар...
Севинирләр ушаглар:
Ај чан, ај чан, кәлди гыш!..
Гар јағыбдыр, үч гарыш!..
Бир көрүн, сәһәр-сәһәр
нечә гәшәнкдир шәһәр:
Санки памбыг дөшәниб,
ағаппагдыр күчәләр...

Тез кәлин, ај ушаглар —
һәјәтә, бағча-баға,
гар үстә ојнамаға!
Гардан бир сарај тикәк:
нахыш-нахыш дивары,
ағаппаг сүтунлары,
дамында далғалансын
ал шәфәгләр сачараг,
ораг-чәкичли бајраг...

Ојнајырлар ушаглар:
бири јығыб гутуја
гардан кәрпич гајырыр;
бири бу кәрпичләри
сајыр, беш-беш ајырыр;
бири јүкгалдыранла
галдырыр дик јухары;
бири сүтун дүзәлдир,
һамарча јонур гары...
Ишләдикчә даһа да
чохалыр һәвәсләри,
бүрүјүр бағча-бағы
ушагларын сәсләри.

Ишлэдикчэ учалыр
багчада шэн һај-һарај,
ишлэдикчэ учалыр
багчада гардан сарај!..

* * *

Гар јағыр јејин-јејин...
Ушаглар, чэлд ишләјин!..
Олмасын далда галан,
чатсын јолдаш јолдаша!

* * *

Јејин-јејин јағыр гар, —
чэлд ишләјир ушаглар...
Одур һа, гардан сарај
тикилиб чатды баша...
Бахыб дејир һәр көрән, —
тамашадыр, тамаша!..
Гочаглар, вар олун сиз!
О күн олсун, мәрмәрдән
сарајлар тикәсиниз!..

1961

АҒ ДАНА

Севинч зирәк бир гызды,
көзәл-көјчәк бир гызды.
Атасы алды она
бир балача ағ дана.

Јаз күнләри һәр сәһәр
Ачыланда чичәкләр,
Севинч илә ағ дана
кедәрдиләр бостана.

64

Гыз ојнарды севинчәк,
дәрәрди чох-чох чичәк,
отлајарды ағ дана:
— Сағ ол! —
дејәрди она...

* * *

Јаз гуртарды, гыш кәлди,
Гар кәлди, јағыш кәлди.
Сәһәр јенә ағ дана
Гачды кетди бостана.

Севинч дуруб бахырды;
ону белә чағырды:

«Ај ағ дана, ағ дана!
Гачма, кетмә бостана!..
Бостана гар јағыбдыр;
һәр јана гар јағыбдыр...
Бәс нә јејәр ағ дана?»

— Кәпәк јејәр ағ дана,
ирмәк јејәр ағ дана!..»

Дана буну ешитди;
гызын јанына кетди.
Гыз она кәпәк верди;
гыз она ирмәк верди...
Једи, көкәлди дана;
једи јекәлди дана.
Һәр күн дојунча једи,
Севинчә: — Сағ ол! — деди.

1942

65

ДӨҮШЭН СЭРЧЭЛЭР

Һава сојугду, ғышды.
Кечә сәһәрә гәдәр
гушбашы гар јағмышды...

Балача гыз Көјәрчин
Мышыл-мышыл јатырды
өз исти отағында,
өз јумшаг јатағында.
Јухуда көрүрдү ки,
јајдыр, о јајлагдадыр,
јамјашыл бир бағдадыр.
Чәһ-чәһ илә өтүшүр
будагларда бүлбүлләр.
Әтир сачыр бағчада
рејһанлар, гызылкүлләр...

Бирдән кәлди ејвандан...
санки фышгырыг сәси,
дөјүшән сәрчәләрин
бәркдән ғышгырыг сәси.
Бу сәсләрә Көјәрчин
јухусундан ојанды.
Тез јатағындан галхыб,
пәнчәрәдән бојланды.

Көрдү јаман јағыр гар.
Ејванда гарын үстдә
бир әл бојда чөрәк вар.
Бу бир парча чөрәкчүн
бәрк дава-далаш кедир.
Сәрчәләр бир-бирини
дөјүр, түкүнү дидир;
чығырырлар:

— Чик-чирик.
— Мәнимкидир бу чөрәк.
— Јох, әл чәк!
— Чәкил көрәк!
— Әввәл мән јејәм көрәк!

Сәрчәләр дөјүшүрдү
анчаг бирчә ғырыг да
јејә билмир һеч бири. —
Чөрәксә јејилмәмиш,
галмышды орталыгда...

Көјәрчин буну көрчәк,
исти ағ хәләтини
тез салды өз чијнинә.
Дөндү ағ көјәрчинә,
чыхды ејвана...
Јердән
көтүрдү о, чөрәји,
овхалады әлиндә
ејвана сәпәләди.
Дөјүшән сәрчәләрә
белә деди:
— Ај дәчәл,
ај далашган сәрчәләр!
Ај савашган сәрчәләр!
Дава-далаш салмајыб
раһат јесәниз әкәр,
чөрәк һамыја чатар!..
Бунун бирчә шәрти вар —
анчаг, о да —
барышмаг!..

Көжәрчини динләјиб,
сәрчәләр барышдылар.
Ҡамы дојунча једи,
артыг да галды һәлә.

1957

ЧИМӘН СӘРЧӘЛӘР

Ајтәклә Елсевәрә
— кәлин, чимин! — дедиләр;
Ајтәк сојунду чимди,
Анчаг јенә дә чиммәк
истәмәди Елсевәр.
Үз-көзүнү туршутду,
сонра гарныны тутду.
Деди:
— гарным ағрыјыр;
чимәрәм сабаһ сәһәр...

Елсевәр чыхды евдән,
һәр јер гарды ағаппаг.
Күн дүшмүшдү һәјәтдә
гар әримишди анчаг.
Бир кичик кәлмәчәдә,
чик-чиклә сәһәр-сәһәр,
бир-бирини сәсләјиб,
чимирдиләр сәрчәләр:
— Чик-чик-чик,
биз чимирик...
Чимирик, галмајаг чирк!
Чик-чик-чик...
Кәлин чимин!
Чимин, галмајын чирк, чирк...

Ганад чалыб чимдикчә —
сәрчәләр гәшәнк-гәшәнк,
тоз тәк учушурду су
үстләриндә рәнкбәрәнк...

Тәк бирчә гара сәрчә
тәрпәнмирди будагдан.
Тамаша ејләјирди
чимәнләрә узагдан.
Ону көрүб дедиләр:
— Кәл чим!..
— Бах, биз чимирик!..
Кәл, чим сән дә, галма чирк!..

Сәрчә гарныны тутду,
үз-көзүнү туршутду,
деди:
— гарным ағрыјыр;
чимәрәм сабаһ сәһәр...

Күлүшдүләр сәрчәләр:
— Еһ, горхаг олма, кәл чим!
Кәл чим...
Чим, ју чиркини!
Һеч ким севмәз, хошламаз,
бил, пинтини, чиркини!..
Кәл чим...
Бах, биз чимирик!..
Кәл, чим сән дә, галма чирк!..

Сәрчә јолдашларынын
сөзләриндән утанды,
учуб будагдан бирбаш
кәлмәчәјә һоппанды...

Ганад чалыб чимдикчэ
сэрчэлэр гэшэнк-гэшэнк,
тоз тэк учушурду су
үстләриндә рәнкбэрәнк...

Елсевәр сэрчэләри
белә чимән көрәндә,
гачды тез евә, деди:
— Ана, чимирәм мән дә!..

1957

ТӘБИӘТСЕВӘНЛӘР МАҢНЫСЫ

Тәбиәтсевәнләрик,
севәрик бағ-бағчаны.
Күл-чичәклә бәзәрик
бүтүн ели-обаны.

Күлшән олсун өлкәмиз!
Гој шән олсун өлкәмиз!

Этир сачсын чичәкләр
сәба јели әсәндә.
Өтүшсүн ахшам-сәһәр
гушлар бағда-чәмәндә.

Күлшән олсун өлкәмиз!
Гој шән олсун өлкәмиз!

Ал-јашыл дон кејинсин
Ана Вәтәндә һәр јан.
Сүрү-сүрү кәзинсин
дүзләрдә чүјүр-чејран.

Күлшән олсун өлкәмиз!
Гој шән олсун өлкәмиз!

Гушлар сүзсүн һавада,
Балыгла долсун дәниз.
Олсун бүтүн дүнјада
јер, су, һава тәртәмиз.

Күлшән олсун бу дүнја!
Гој шән олсун бу дүнја!

1971

БАЛАЧА БАЛЫГЧИЛАРЫН НӘҒМӘСИ

1

Ај балача балыглар,
Ај көрпәчә балыглар.
Ләпәләр чошуб атса
сизи судан гуруја,
бурахарыг о саат
сизи биз јенә суја.
Кедин, үзүн дојунча,
кедин кәзин дојунча.
Јејин-ичин, бој атын,
лап боја-баша чатын,
лап јекәлин-көкәлин,
бизләрә гонаг кәлин!..

Балыгчыјыг-балыгчыјыг,
 Дајанмышыг ајыг-сајыг.
 Горујуруг көј Хэзэри,
 Горујуруг көрпэлэри.
 Көлмэчэдэн, көлдэн, чајдан
 Гој көрпэлэр гырылмадан
 Көј дэнизэ ахыб долсун;
 Гој дэниздэ һэр чүр балыг:
 Хэшэм, күтүм, чэки, чапаг,
 Гызылбалыг бол-бол олсун,
 һэр чүр балыг бол-бол олсун!

1972

АЈТАЧ ВЭ ЈОЛДАШЛАРЫ

Ајтач балача гыздыр,
 һэлэ бешчэ јашы вар.
 Озу кими балача
 чохлача јолдашы вар:
 Ајкүн,
 Ајтэн,
 Ајпара...

Ајтач «группа» илә
 һэр күн кедир булвара.
 Бир азча бөјүјән тэк
 мәктәбә дә кедәчәк.

Ондан сорушанда ки:
 — Ајтач, нэ олачагсан?
 Эввэлчэ күлүмсәјир,
 сонра да фикирләшиб,
 һәрдән бир шеј сөјләјир...

Бир күн телевизорда
 балетә баха-баха,
 өзү дә онлар кими
 башлады ојнамаға.

Онда сорушанда ки:
 — Ајтач, нэ олачагсан?
 Эввэлчэ күлүмсәди?
 сонра севинчәк деди:
 — Балетчи олачағам!..

Бир күн јолдашы Ајкүн,
 азарламышды јаман.
 Она ијнә вурдулар,
 вердилэр ачы дәрман...

Онда сорушанда ки:
 — Ајтач, нэ олачагсан?
 Эввэлчэ күлүмсәди,
 сонра да белә деди:
 — Мән һәким олачағам!

Ајкүн,
 Ајтэн,
 Ајпара
 азарласалар јенә, —
 балача ушаглара
 ачы дава-дәрман јох, —
 шоколад верәчәјәм,
 мармелад верәчәјәм...

Ајтач шәкил дә чәкир,
 рәнкбәрәнк
 гәшәнк-гәшәнк...
 Онда сорушанда ки:

— Ајтач, нә олачагсан?
Әввәлчә күлүмсәјир,
сонра да белә дејир:
— Мән рәссам олачағам!..

Бир күн бабасы илә
Ајтач кәзди шәһәри.
Көрәндә уча-уча
Јарашығлы евләри, —
әввәлчә күлүмсәди,
сонра да белә деди:
— Евтикән олачағам!..

Ајтач балача гыздыр,
һәлә бешчә јашы вар.
Өзү кими балача
чохлуча јолдашы вар:
Ајкүн,
Ајтән,
Ајпара...

Инди бахыб онлара, —
ким дејәр нә олачаг
һәр бири бөјүјәндә?
Сән дә дејә билмәзсән,
дејә билмәрәм мән дә.
Бәлкә һәким олачаг,
бәлкә рәссам, евтикән...
Бир шеј ајдындыр анчаг,
Ајтач вә јолдашлары
олачаглар өлкәнин
тикән,
гуран,
јарадан
хошбәхт вәтәндашлары!..

ОРХАН

О нәдир ки,
јатанлары ојадар, —
өзү јенә дә јатар?

— Тапдым, тапдым,
хоруздуру!..

— Јох, јох, хоруз дејил о,
хоруздан да тез дурур.
Бапбалача боју вар,
сәси евә јајылар...

— Онда, саатдыр, саат!..
— Јох, јох, саат да дејил!
Нә зәнки, нә јајы вар.
Анчаг тездән сәс салыб,
јатанлары ојадар,
өзү сүд әмәр, јатар.
О һансы евдә олса,
ев дөнәр күлшән олар,
һамы күләр — шән олар...

Бизим евдә вар ондан:
Көрпәдир,
өзү оғлан,
ады да —
О р х а н!..

«УЧАГ»

Орхан анасы илэ
Москваја учанда,
тэјјарэни көстэриб
орда — кениш мејданда,
дејирди:
— Учаг! Учаг!..

Одур ки, тэјјарэнин
ады галмышды
«Учаг».

Һәр сәһәр сәрчэлэрэ
дән-су верирди Орхан.
Орхан кедэндән сонра
ағачларда сәрчэлэр
чивилдәшир һәр сәһәр:
Орхан минди «учаға»,
учду кетди узаға.

Баба дејир нәнәјә:
— Нәнә, чағыр Орханы!
Нәнә кәзир һәр јаны,
дејир: — Бәс Орхан һаны?
Орхан минди «учаға»,
учду кетди узаға.

Ајтән сорушур һәр күн:
— Орхан һаны, ај нәнә?
Нәнә дејир Ајтәнә:
— Орхан минди «учаға»,
учду кетди узаға...

Ајтач дејир:
— Нәнәчан,
Орханчын дарыхмышам, —
һачан кәләчәк Орхан?
Биз дә минәк «учаға»,
учаг кедәк узаға —
Орханкилин јанына...

1971

ПИОНЕР ДОСТЛАРЫМА

Еј мәним кәнч достларым,
бирчә сөзүм вар сизә:
— Мәни дә гәбул един,
пионер дәстәнизә.
Демәјин ки, алтмыш
чатыбдыр, артыг јашым.
јашыма бахмајын сиз,
һәлә гочалмамышам:
Метал јығмаға кедәк?
Сиздән дә чох јығарам!
Дағлара сәфәр едәк?
Едәк, буна да варам!
«Кечди-кечди» ојнајаг?
Буну да бачарарам!
Ше'р дә истәсәниз
аздан-чохдан јазарам...
Вәтәнин хидмәтиндә
бир кәнч пионер кими
мән
һәмишә һазырам!..

1965

ПИОНЕР ЈОЛДАШ

Сән өмрүн баһарысан, —
Пионер јолдаш!

Елин ифтихарысан, —
Пионер јолдаш!

Сән бир гөнчә чичәксән,
Сәһәрсән, кәләчәксән, —
Пионер јолдаш!

Бахышларын нур сачар,
Сабаһа јоллар ачар, —
Пионер јолдаш!

Аддымларында сүр'әт,
һәр бир ишиндә чүр'әт, —
Пионер јолдаш!

Башын һәмишә уча,
Башы гарлы дағларча, —
Пионер јолдаш!

Бабалардан јадикар
Галыб сәнә бу вугар, —
Пионер јолдаш!

Әлли јашын мүбарәк,
Јолун — Күнәш, күл-чичәк, —
Пионер јолдаш!

Јаша, адынла јаша,
Бөјү, јетиш мин јаша, —
Пионер јолдаш!

Мин јашына да варсан,
Сән һәмишә баһарсан, —
Пионер јолдаш!..

ПИОНЕРЛӘР ДИЈАРЫ

Дүнјада бир дијар вар, —
Бәхтәвәрләр дијары.
Дүнјада бир дијар вар, —
Пионерләр дијары.

Пионер дијарында
Нә көзәллик десән, вар.
Пионер дијарында
ағ көјәрчинләр јашар.

Пионерләр дијары
кениш, учсуз-бучагсыз.
Санки гардаш-бачыдыр
бурда һәр оғлан, һәр гыз.

Ағ, гара, гызыл, сары, —
Һамы әзиз, меһрибан.
Гардашлыға чағырыр
инсанлары һәр заман.

Пионерлик илләри, —
һәјатын илк баһары.
Пионерлик илләри, —
өмрүн ширин чағлары...

Пионер дијарынын
мүгәддәс бир анды вар, —
ону јараданлардан
галыбдыр бу јадикар:

*«Јашајыб охумалы
Улу рәһбәр Ленин
вәсијјәт етдији тәк,
Коммунист партијасы
бизә өјрәтдији тәк!»*

Доғма халга, Вәтәнә
сәдагәтли олмалы!
Әмәксевән, чалышган,
чәсарәтли олмалы!

Бөјүк Вәтән һәрбиндә
совет пионерләри,
онларын икидлији,
мисилсиз һүнәрләри —
зәфәр дастаны олду,
дүшдү бүтүн дилләрә.
Күч верди, гүввәт верди
өлкәләрә, елләрә...

Инди дә јер үзүндә
һәлә ган вар, гада вар,
бөјүкләрлә јан-јана
вурушур мәрд ушаглар...

Пионерлик илләри —
өмрүн чичәкли чағы.
Пионерлик илләри —
өмрүн баһар нөврағы.

Сиз, еј бүтүн дүнјанын
гызлары, оғланлары,
горујун чичәкләри,
горујун илк баһары!..

Дост олсун, гардаш олсун
јер үзүндә ушаглар.
Онда сабаһ дүнјада
нә ган, нә гада олар!

Гој достлуг күнү олсун
дүнјамызын һәр күнү, —
бағ-бағча, мешә, чәмән,
күлләр-чичәкләр күнү...

Пионерләр Ленинин
әзиз јадикарыдыр.
Пионерләр һәр елин
чичәкли баһарыдыр!

1972

УЛДУЗ

Улдуз —
бизим елләрин
шөһрәтидир, шаныдыр.
Улдуз —
бөјүк һүнәрин
гәләбә нишаныдыр.

Улдуз —
ал бајрағында
парылдар јурдумузун.
Одур зәфәр нишаны
гәһрәман ордумузун.

Улдуз —
Гызыл мејдандан
шәфәг сачыр һәр јана.
Азадлыг мәш'әлитәк
јол көстәрир чаһана.

Улдуз —
Икид кәнчләрин
јолларына нур сачыр.
Улдузла космонавтлар
улдузлара јол ачыр.

Улдуз тахыб дөјүшдә
јенилмәз партизанлар.
Беш кушәли улдузун
тарихләрдә ады вар.

Улдуз —
бизим өлкәнин
шөһрәтидир, шаныдыр!
Улдуз —
шәрәфли зәһмәт,
рәшадәт нишаныдыр!..

ТА П М А Ч А

Бир һәјәтин јанында
Отлајан бир гузуну
Көзалтыламышды гурд,
Көрүб «севмишди» ону.

Чанаварлар дилиндә
Севмәли — јемәлидир.
Чанавар севдијини
Тез гапыб јемәлидир.
Анчаг гузу көрпәјди,
Әмлик гузујду һәлә.
Ону инди јесәјди,
Бир шеј кәлмәзди әлә.
Гурд јахындан гузуја
Вурғун тәк баха-баха,
Ағзы ачыла галыб,
Сују да аха-аха,
Өз-өзүнә деди ки:
— Нә севмәли гузудур!..
Нә јемәли гузудур!..
Һајыф көрпәдир һәлә, —
Һәм аз олар, һәм дә ки,
Шит олар онун әти.
Нә дојумлуғу олар,
Нә дә ки, бир ләззәти...
Отласын бир нечә күн,
Бир әтә-чана кәлсин.
Әмсин ана сүдүнү,
Гој бир азча көкәлсин,
Гој бир азча јекәлсин.
Мәндән башга бу кәндә
Чанавар кәлә билмәз.
Чанавардан башга да
Гыјмаз она һеч бир кәс.
Сонра кәлиб дојунча
Јејиб ләззәт аларам.
Гузу да разы галар,
Мән дә разы галарам!..

Белә дејиб чанавар,
Гузуја баха-баха,
Чыхыб кетди мешәдә
Башга јем ахтармаға.
Вәһши дә, јыртычы да
Ачкөз дә олса ады, —
Әмлик гузуја ачкөз
Чанавар да гыјмады...

* * *

Нечә күн-нечә кечә
Кәлди кечди арадан.
Бир сәһәр чанаварын
Јолу дүшдү орадан.
Деди:
— Бир бахым көрүм
Бизим көрпә нејләјир —
Әтә-чана кәлибми?
Көкәлиб-јекәлибми?..
Билирәм, һәлә тездир,
Һәлә јемәли олмаз.
Узагданса да бахым,
Гој ләззәт алым бир аз...
Чанавар һәммин јери
Хејли кәзди, ахтарды.
Гум үстүндә гузунун
Ајаг изләри варды.
Нә гәдәр ахтардыса
Көрдү ки, јохдур гузу,
Галыб гумун үстүндә
Ики чүт дырнағыјла
Бир чүт көрпә бујнузу!..
Бәли, кечикмишди гурд, —

гузуну јемәмәкдә —
бәлкә сәһв еләмишди!
Бәс гурдун гыјмадығы
гузуну ким јемишди?..

1974

ЧАНАВАРЛАР

Чүрбәчүрдүр чанавар,
Дөрдајаглысы да вар,
Икијаглысы да...
Һансы даһа горхунчдур?
Һансы јамандыр? — десән, —
Бир әһвалат данышым,
Чавабы өзүн де сән:

Човғунлу, гар-боранлы
Гыш күнү бир чанавар
Шығыды бир чејрана.
Чејран, —
нејләсин јазыг? —
Гачды, гачды, горхудан
Сығынды бир инсана...

Чанавар чанавардыр:
Јыртычы, балтадишли...
Инсанынса, әлиндә
горхунч силаһы варды, —
вуран-јыхан, атәшли...

Инсан бирчә күлләдә
чанавары өлдүрдү.
Буну чејран да көрдү.

Горхду да, севинди дә...
Чанавардан гуртарды, —
инсанын элиндәјди
онун чаны инди дә...

Сонра...
инсан нејләди?
Әкәр чејраны тутуб
сонра азад етмәкчүн
јаза кими бәсләсә, —
инсан оғлу инсандыр.
Әкәр овлајыб јесә,
онда чанавардан да,
кафтардан да јамандыр!

1974

ҺӘРӘКӘТ

Дүнјада һәр шеј
Һәрәкәт едир:
Күнәш дә, ај да,
дәниз дә, чај да;
һәр шеј, һәмишә
һәрәкәтдәдир...

Күндүз, ја кечә,
һәмишә, һәр вахт;
бир ан
дурмадан,
ишләјир бејин,
дөјүнүр үрәк;

86

каһ ағыр-ағыр,
каһ јејин-јејин, —
онлар һәмишә
һәрәкәтдәдир.

Јалварыр бәдән:
— Ди бәсдир, дурун,
динчәлин бир аз...
Мән дүшдүм әлдән!..

Бејинлә үрәк
Сөјләјир:
— Јох, јох,
јалварма, олмаз!..
Күндүз, ја кечә,
һәмишә, һәр вахт
бир ан
дурмадан,
үрәклә бејин,
каһ ағыр-ағыр,
каһ јејин-јејин
ишләсин кәрәк.
Биз дурсаг бир ан,
сән мәнв оларсан!
Бизим чанымыз,
дирилијимиз
һәрәкәтдәдир!..

1974

87

КӨЗЛӘР

Лум көзүнү бир анлыға, —
гәрг оларсан гаранлыға...
Нурсуз өмүр өмүр дежил, —
көзләринин гәдрини бил!

Дүнја көзәл, дүнја гәшәнк,
сәһәр-ахшам шәфәг рәнк-рәнк...
Нурсуз шәфәг шәфәг дежил,
Көзләринин гәдрини бил!

Чых күлшәнә сәһәр-сәһәр,
һәр јер әлван, шух чичәкләр...
Нурсуз чичәк чичәк дежил, —
Көзләринин гәдрини бил!

Көзләр: гара, ала көзләр,
хумар көзләр, шәһла көзләр!..
Нурсуз көзләр, көзләр дежил, —
көзләринин гәдрини бил!

1975

АЛМАЗ

Дејирләр ки, алмаздан
гијмәтли шеј тапылмаз.
Бәс ким дејәр, —
һардадыр
ән гијмәтли шаһ алмаз?

88

Ахтармајын шаһларын
тачларында сиз ону.
Чар хәзинәсиндә дә
тапа билмәзсиз ону.
Ахтармајын ән бөјүк
фир'онларын гәбрини.
Ахтармајын ән гәдим
сарајларын јерини.
Ахтармајын чајларын,
көлләрин кәнарыны,
Дағларын тәпәсини,
јерин алт гатларыны.
Ахтармајын,
шаһ алмаз
бу јерләрдә тапылмаз!..

Азад зәһмәт дијары,
тарлада сәһәр-сәһәр
әмәк гәһрәманлары
Чан-башла ишләјирләр.

Тунч үзлү, тунч биләкли
икид Вәтән кәнчләри
бәрәкәтли торпаға
гатырлар алын тәри.

Торпаг алын тәриндән
Күч алыр, гүввәт алыр.
Артыр онун гүдрәти,
ән јүксәк гијмәт алыр.

Бир дамчы алын тәри
дүшсә торпаға анчаг,
ән гијмәтли алмаза
чевриләр гара торпаг!..

89

1974

ӨПҮШЛЭР

Бир гыз көрдүм бир сәһәр,
сәккиз-доггуз јашларында,
Әлиндә бир мәктуб...
Јахынлашды почт гутусуна,
галхды пәнчәләри үстә,
әли күчлә чатды.
Мәктубу өпдү, өпдү, өпдү,
сонра еһмалча гутуја атды...

Көрәсән, һансы хошбәхтә чатачаг
о мәктуб, о өпүшләр?!

Әкәр,
алачагса ону
узаг-узаг сәрһәддә дуран
бир әскәр, —
дујачаг бу өпүшләрин
дадыны, ләззәтини,
һәрарәтини,
сәһрли гүдрәтини.
Үрәји фәрәһлә долачаг,
сәрһәддә даһа ајыг,
даһа сајыг олачаг!..

Әкәр,
алачагса ону
узаг бузлу дәннзләрдә
балыг овлајан бир балыгчы,
ја Арктикада көшфијјат аһаран
бир алим, —
дујачаг бу өпүшләрин дадыны-ләззәтини,
һәрарәтини,
сәһрли гүдрәтини...

Бу өпүшләр
јахын едәчәк узаглары,
күллү-чичәкли чәмәнә дәнәчәк өнүндә
чошғун дәннз,
буз дағлары...

Әкәр,
алачагса ону
јерин дәрн-дәрн гатларында,
ја далғаларын гојнунда
өлкәјә гүввәт гајнағы аһтаран
бир шахтачы, бир нефтчи, —
дујачаг бу өпүшләрин дадыны-ләззәтини,
һәрарәтини,
сәһрли гүдрәтини...
Бирә-јүз артачаг
күчү-һүнәри,
әзми-ирадәси...
Сыхмајачаг, горхутмајачаг ону
алт гатларын ағыр нәфәси,
дәннзин горхунч ләпәләри...

Бәли, бунлардыр бу өпүшләрин
мисилсиз гијмәти,
сәһрли гүдрәти...
Узагларда оланлара,
аталара, аналара,
бачылара, гардашлара,
достлара, танышлара
ән көзәл совгат —
мәктубларда һәрарәт көндәрн,
мәһәббәт көндәрн.

ИНАМ

Инан, күнәшә инан!
Нә гәдәр гаралса да,
әсла сөнмәз һеч заман.
Дүз дежибләр аталар:
«Һәр гаранлыг кечәнин
ишыглы күндүзү вар!»

Инан, торпага инан!
Әмәжә гијмәт верәр,
һагг итирмәз һеч заман:
парлаг алмаза дөнәр
гојнунда һәр дамла тәр,
бәркијәр, полад олар
јолунда төкүлән ган.
Јахшынын мазарында
әлван күл-чичәк битәр,
Јаманын мазарында
боз гангал, гара тикан.

Инан, инсана инан!
Нә гәдәр бәркә дүшсә,
сөнмәз гәлбиндә вичдан.
Доғруну дејән дили,
дүзү көрән көзү вар!
Инан, елинә инан!
Чан дејәнә чан дежиб
даим, — ган дејәнә — ган!
Нә чохдур јер үзүндә
мәрд елләр, ширин дилләр...
Һәр ели сев, һәр дили өјрән, —
бачарсан әкәр.
Анчаг доғма елини,
әзиз ана дилини
Јадырғама һеч заман!

ПОЕМАЛАР

ЗЭР ЈАЗЫЛЫ МЭРМЭР КИТАБ

Мөрмөрдән бир китаб вар
Бакыда,
Сабир бағында,
гәдим гала диварынын
габағында, —
үстүндә зәр јазылар...
Дуруб өнүндә
бир нәвә, бир баба.
Баба нәвәјә бахыр,
нәвә — китаба.
Баба билир ки, ушаг
бу саат сорушачаг...
Будур, нәвә сорушур:
— Баба, бу китаб нә китабдыр?
Көр нә јекә китабдыр!
Ону ачмаг олармы?
Ичиндә јазылары,
шәкилләри дә вармы?..

Баба дејир:
— Баласы,
јадикардыр бу китаб, —
узаг кечмиш күнләрин
әзиз бир јадикары...
Көзүмлә көрмүшәм мән, —
данышарам әзбәрдән
орда јазыланлары...

Нәвә дејир:
— Бабачан,
нә олар, даныш мәнә...

Бахыр, бахыр китаба, —
белә данышыр баба:
— Бир заманлар Русијада
ганлы чар һөкмранды.
Онда Русија елләрә
гаранлыг бир зинданды.
Онда бизим өлкәдә
ағалар, гуллар варды.
Фәһлә, саһибкар варды,
Варлылар, јохсуллар варды.
Фәһләләр чох,
саһибкарлар азды.
Јохсуллар чох,
варлылар азды.
Гуллар чох,
ағалар азды.
Чохлар ачды,
азлар — тох.
Тохлар азды,
ачлар чох...
Буна көрә башланды
азларла чохларын,
Ачларла тохларын
савашы.
Јашамаг савашы,
һагг савашы...
Тохлар азды,
ачлар — чох!
Тохлар көрдүләр ки,
Јох...

Чохлар эзэчэк азлары:
фәһлэләр саһибкарлары,
јохсуллар варлылары,
гуллар ағалары эзэчэк...

Дедиләр:

— Бәс нејләјәк?

Ағалар көмәјә чағырдылар
падшаһы — чары.

Чар — јаман чанаварды,

Чохлу-чохлу гошуну,
топ-түфәнки, гылынчы,
һәр чүр ганлы јарағы,
вәһши атлы-газағы

варды.

Фәһлэләрин, јохсулларын
ачларын гулларын да
варды топдан-түфәнкдән,
һәр чүр гошундан күчлү
мөһкәм, полад архасы:
башда — бөјүк Ленинлә
Коммунист Партијасы!
Бәли, башланды саваш,
нә башланды!

Ил-ил,

ај-ај,

күн-күн

саат-саат

јанды-јанды...

Аловланды

ингилабын кур мәш'әли!..

Фәһлэләрин, кәндлиләрин,
әскәрләрин

бирләшмиш күчлү әли

вурду-јыхды ганлы чары,

говду бүтүн ағалары.

Азад етди ана јурду,
чар зинданы әвәзиндә
јени азад дүнја гурду.

Дүз әлли ил бундан әввәл,
Октјабр ајында
галиб кәлди
ал бајраглы ингилаб!..

Бундан дејир, балачан,
зәр јазылы мәрмәр китаб...

1966

ӘЛ-ӘЛӘ

Бабалардан јадикар
белә бир һекајәт вар:
бир күн мүдрик бир баба
нечә көзәл дијардан
чағырыб өз јанына
нечә чаван пәһләван, —
бағлајыб бир-биринә
беш-он нар чубугуну,
чаванлара дејиб ки,
— Алын, сындырын буну!

Ган-тәр төкүб чаванлар,
чох әлләшибләр әбәс.
Бағланмыш чубуглары
гыра билмәјиб һеч кәс.
Гоча өзү сындырыб
о чубуглары тәк-тәк.
Пәһләван чаванлара

белә дежиб күләрәк:
— Көрүрәм, һәр бириниз
аслан тәк бир чавандыр;
бир јумругда гајаны
гыран бир пәһләвандыр.
Анчаг бу чубуглары
сындыра билмәдиниз.
Сәбәбини мән дејим,
ешидин, өјрәнин сиз.
Јахшы јадда сахлајын
бу сөzlәри, оғулар, —
бу садә әјләнчәнин
чох дәрин мә'насы вар:
Нә гәдәр ки, чубуглар
бағлыјды бир-биринә,
күч вуруб һеч бириниз
онлардан бирини дә
сындыра билмәдиниз.
Амма тәк-тәк ајырыб,
гырдым бир әлимлә мән.
Оғулар, ибрәт алын
сиз дә бу әјләнчәдән:
— Күч бирликдәдир анчаг!..
Әлбир олсаныз һеч кәс, —
нә гәдәр күчлү олса, —
сизә күч кәлә билмәз!..
Бир дә белә дежибләр
бизим улу бабалар:
Јелин-селин күчүндән
ел күчү үстүн олар!
Ел күчү үстүн исә, —
јелин-селин күчүндән, —
үстүндүр елләр күчү
тәк бир елин күчүндән!..
Бу дүнјада ән күчлү,

ән бәхтәвәр бир дијар
јаратмаг истәсәниз,
сиз, еј икид чаванлар,
бирләшин, әлбир олун —
ән јахшы јолдаш кими.
Бирләшин, елбир олун —
ән јахшы гардаш кими!..

Мүдрик улу бабанын
мүдрик мәсләһәтилә
Елләр вериб әл-әлә,
ганлы чарын тахтыны
јыхдылар — учурдулар.
«Елләр зинданы» олан
чар Русијасы јериндә
јени, азад бир чаһан,
шән бир дијар гурдулар.
Һәмин дијарын ады —
Советләр Иттифагы!
Дүнјада азадлығын,
динчлијин, сәадәтин,
сүлһүн, азад зәһмәтин
әсл мөһкәм дајағы.
Азадлығын вурушан
бүтүн мөһкум елләрә,
мәзлумлара, гуллара,
кәләчәк нәсилләрә
ишыглы јоллар ачан,
бу јоллара нур сачан
тарихин кур мајакы —
Советләр Иттифагы!..

Он беш гардаш әл-әлә, —
гардаш олуб ел-елә,
јашар, азад, бәхтијар.

Һәр өлкәнин өз дили,
Өз адәти-нөврағы,
өз ады, өз дөвләти,
өз һимни, өз бајрағы...

Русија —
бөјүк гардашы
бу вәтәндә һәр елин.
Һамы үчүн эзиздир:
Русија,
Москва,
Ленин!..
Гонагсөвәр Украјна,
сазлы-сөзлү Күрчүстан,
чичәкләнән Латвија,
бол барлы Тачикистан,
шән нәғмәли Молдавија,
күнәшли Түркмәнистан,
күләрүзлү Естонија,
сәфалы Ермәнистан,
дәниз үрәкли Литва,
хошсифәт Өзбәкистан,
бәхтәвәр Белорусија,
меһрибан Газахыстан,
шәфалы Гырғызыстан,
од ганлы Азәрбајчан...
Јох, чоғрафија дејил бу,
тарихдир, чанлы тарих!
Тәрлә-ганла јазылмыш
шәрәфли-шанлы тарих!
Биз ганлы савашларда
ган гардашы олмушуг.
Гајнајыб-гарышараг,
чан гардашы олмушуг!..

Он беш гардаш әл-әлә,
гурур јени бир чаһан.
Онун үфүгләриндә
күнәш сөнмүр һеч заман.
Бир үфгүндән кедәндә
көјләрин көзәл гызы, —
бир үфгүндә парылдар
шәфәглә дан улдузу.
Бир учунда торпаға
тохум сәпәр машынлар, —
бир учунда јетишмиш
арпа-буғда дашынар.
Бир учунда гарлы гыш,
шахта, човғун, боран, гар, —
бир учунда дәниздә
шән-шән чимәр ушаглар...
Әфсанәви сәрвәти:
Гызыл, мис, дәмир, алмаз,
күмүш, галај, гурғушун,
нефт, көмүр... нә десән вар, —
сајыб гуртармаг олмаз...
Бәрәкәтли тарлалар:
Тахыл, памбыг, мејвә, чај,
мешәләр, гарлы дағлар,
јүзләрлә көл, дәниз, чај...

Он беш гардаш әл-әлә
горујур бу сәрвәти.
Азад, шанлы зәһмәтлә
артырыр һәр не'мәти.
Һәр гардаш елдә бол-бол
јени сәрвәт јараныр,
һәр гардаш елдә көзәл

јени сәнәт јараныр.
Јени ше'р, мусиги
күндән-күнә бој атыр.
Һансы елдә јаранса,
һансы дилдә јаранса,
бүтүн елләрә чатыр.
Јесенин нәғмә дејир
Азәрбајчан дилиндә.
Вурғун ше'р сөјләјир
он беш совет елиндә,
һәр елин өз дилиндә...
Бирләшир он беш елин
бачарығы, һүнәри,
јараныр дүнјамызын
ән гүдрәтли әсәри.
Космонавтларла биркә
космоса учуруг биз.
Онларла бир дөјүнүр
бизим үрәкләримиз...

Он беш гардаш әл-әлә,
гурур дүнја үзүндә
јени, азад бир дијар.
Бу дијар сүлһ, динч зәһмәт,
гардашлыг дијарыдыр.
Дүнјада — инсанлара
Ленин јадикарыдыр...

Ешг олсун бу бирлији
гуруб-јараданлара!
Ешг олсун бу уғурда
мәрдликлә һәлак олан
өлмәз гәһрәманлара!

Улу атанын бөјүк
јадикары вар олсун!
Јер үзүндә гој бүтүн
елләр бәхтијар олсун!..

БАЈРАМЛАР

Бајрамлар чүрбәчүрдүр,
бајрамлар рәнкбәрәнкдир.
Һәр бир бајрам севинчли,
һәр бир бајрам гәшәнкдир.
Һәр бајрамын ады вар,
һәр бајрамын ајры бир
ләззәти вар, дады вар.
Бајрамлар — шән нәғмәли,
күлмәли әјләнмәли.
Бајрамлар — күл-чичәкли,
бајрамлар — бәр-бәзәкли.
Бајрамда, бөјүк-кичик,
һамы күлүр, севинир.
Бајрамда, бөјүк-кичик,
һамы көзәл кејинир.
Бајрамлар рәнкбәрәнкдир,
Һәр бир бајрам гәшәнкдир!..

Бајрамлардан бири дә
јени ил бајрамыдыр.
Бу бајрам һәр өлкәдә
бөјүк ел бајрамыдыр.
Бу күн, — бүтүн дүнјанын
бајрамы — ад күнүдүр.

Бу бајрам, бөјүк-кичик,
Һамынын шад күнүдүр.
Дүнја бир јаш бөјүјүр
Һәр јени ил бајрамы, —
бир күндә, бөјүк-кичик,
бир јаш бөјүјүр һамы...

Бу күн гочаг Орхан да
сәһәр еркәндән дуруб,
евдә јолдашларына
бајрам мәчлиси гуруб.
Ахы, бу ил Орхан да
кирәчәк дөрд јашына!
Јолдашлары, достлары
јығышыблар башына:
Ајтач, Ајтән, Ајпара,
Токај, Рәшад, Мирәсәд,
Валја, Васја, Тамара,
Әсмәр, Күлтәкин, Сәмәд...
Орханын досту чохдур,
о, сизи дә көзләјир, —
әлиндә микрофону,
о, сизи дә сәсләјир:
— Кәлин, сиз дә ушаглар,
кәлин бизим мәчлисә, —
Гаргызла Шахта баба
гонаг кәлибләр бизә.
Шәнкүлүмлә, Шүнкүлүм
горхмајырлар Боз гурддан,
ағ дивин бујнузуна
дырмашыб гочаг Чыртдан.
Кечәллә Чипполино
ојнајырлар әл-әлә.
Маугли, Буратино

Маугли, Буратино
Һоппаныр күлә-күлә,
Һадыјла Буду миниб
Шәләгујруг хоруза.
Тыг-тыг ханым шән нәғмә
охујур Гыз улдуза,
Тајгулағын јанында
Дүмағ, Јумагла Јумшаг,
чалырлар-ојнајырлар —
кефи көк, дамағы чағ.
Арылар бал кәтириб
Һамыја пајлајырлар.
Арыларла барышыб,
дост олублар ајылар.
Јејиб-ичиб дојунча,
гонаглар күлә-күлә,
әл-әлә вериб һамы,
Евдән чыхырлар чөлә...

Гар јағыр, јағыр, јағыр.
Гар јағыр, ағыр-ағыр.
Дағлар-дүзләр ағарыр...
Ағачларда будаглар
ағаппаг, лүлә-лүлә,

гар үстүндә ушаглар
ојнашыр күлә-күлә.
Һәр тәрәф улдуз-улдуз,
чилчыраг кими парлар.
Дамларын гырағында
бүллур буз сырсыралар...

Орхан дејир:
— Ушаглар,
кәлин булвара кедәк.
орда гурублар бизә

Лап јекә бир һәрләнчәк.
Минәк она, учалаг
ағачлардан јухары.
Ордан тәбрик еләјәк
нәғмәјлә ушаглары!..

Һамы минир һәвәслә,
учалдыр шән сәсини.
Охујурлар бир сәслә
«Јени ил нәғмәси»ни:

«Биз гочаг ушагларыг,
Дост-мәһрибан јашарыг.
Хош бајрам күнләринә
Шән нәғмәләр гошарыг.

Елләри кәзәрик биз,
һәр јери кәзәрик биз.
Һәр елдә, һәр обада
Учалар шән нәғмәмиз.

Шәнлик башабаш олсун,
Нәғмәләр шабаш олсун!
Јер үзүндә ушаглар
Дост олсун, гардаш олсун!..

Гызыл, сары, ағ, гара
Дәрили ушаглара
Бу көзәл бајрам күнү
Саламлар, салјут, урра!..

Јени ил бајрамыңыз
Мүбарәк, ај ушаглар!
Дост олунуз һамыңыз
Бизим тәк, ај ушаглар!..»

ҺҮНӘР-ЗӘФӘР БАЈРАМЫ

Бизим учсуз-бучагсыз,
бу шән, азад өлкәдә,
елләри шад өлкәдә
пајыз, гыш, ја баһар, јәј, —
һәр бир фәсил, һәр бир ај
бир-бириндән көзәлдир...

Анчаг јенә көзәл мај
илин ән көјчәк ајы,
күл ајы, чичәк ајы —
шән елләр бајрамыдыр:
һәм һүнәр бајрамыдыр,
һәм зәфәр бајрамыдыр!..

Азад зәһмәт уғрунда
вурушуб мәрд бабалар,
Бу бајрам бабалардан
галыб бизә јадикар...

Бир заман атлы-казак —
ганлы чар нөкәрләри
ал-гана бојажарды
Бир Мајда
фәһләләрин
јығышдығы һәр јери.

О јерләрдә инди дә
фәһләләрин ганындан
гызыл чичәкләр ачыб,
лаләзар олуб һәр јан...
Инди азад јурдумда
вериб елләр әл-әлә.
Чалырлар, охујурлар,
кәзирләр күлә-күлә...

Он беш гардаш шән-азад. —
гурур-жарадыр һамы.
Һәр ил көнлү даһа шад. —
Әл-әлә, күлә-күлә
гаршылајыр севинчлә
бу севинчли бајрамы...

Јер үзүндә һәр јердә,
бүтүн зәһмәт чәкәнләр,
һәлә аға-гул олан
өлкәләрдә-елләрдә
дәрд-әзијјәт чәкәнләр
һәсрәт илә бахырлар
бизим азад Вәтәнә,
елләри шад Вәтәнә...

Бу әзиз бајрам күнү
орда солуб күл-чичәк,
балача ушаглар да
ачылмамыш гөнчә тәк
ал күнәш истәјирләр:
— Еј күнәш, кәл! — дејирләр...
Еј узаг өлкәләрдә —
күнәшә, күл-чичәјә,
шәнлијә-азадлыға,
севинмәјә-шадлыға,
ојнамаға-чалмаға
азад нәфәс алмаға
һәсрәт галмыш ушаглар!
Сизи инчидәнләрә
ајыб олсун, ар олсун!
Бу әзиз бајрам күнү
совет ушагларындан
сизә үрәк долусу
одлу саламлар олсун!..

Болдур бизим өлкәдә
күнәш дә, күл-чичәк дә,
севинмәк дә, шадлыг да,
шәнлик дә, азадлыг да...
Бизим учсуз-бучагсыз
өлкәдә һәр күн, һәр ај
бир-бириндән көзәлдир,
ајларын көзәли мај,
илин ән көјчәк ајы,
күл ајы, чичәк ајы —
шән елләр бајрамыдыр,
һәм һүнәр бајрамыдыр,
һәм зәфәр бајрамыдыр!

Бу әзиз бајрам күнү
бизим шән ушаглар да
кејиниб көзәл-көјчәк,
әлләриндә күл-чичәк, —
һәр јердә бөјүкләрлә
чыхыблар нүмајишә, —
чијин-чијинә, әл-әлә...
Рәнкбәрәнк ипәк парча
ал-әлван рәнкли шарлар,
үстләриндә шүарлар:

«Јашасын азад зәһмәт!»
«Зәһмәткешләр вар олсун!»
«Ешг олсун сәдагәтә!»
«Елләр бәхтијар олсун!»
«Вар олсун сүлһ, азадлыг!»
«Гој гардаш олсун елләр!»
«Шад јашасын дүнјада
гој кәләчәк нәсилләр!»
«Гој јох олсун ган-гада!»

«Дүнјада ағ, гырмызы,
гара, сары дәрили
бүтүн зәһмәткешләрә
салјут!..

Саламлар олсун!..»
«Һәмишә күнәш олсун,
һәмишә баһар олсун!»

Бахдыгча көз гамашыр,
ахышырлар инсанлар.
далға кими үст-үстә!..
Дөврә вуруб учада
ағаппаг көјәрчинләр
учушур дәстә-дәстә...

Учун, еј көјәрчинләр,
еј сүлһүн елчиләри!..
Учун ән узағлара,
учун, кәзин һәр јери!..
Учун, еј әлван шарлар,
учун ән узағлара,
бизим бу шүарлары
апарын һәр дијара!..
Гој билсин, гој ешитсин
бунлары бүтүн елләр:
гардаш олсун дүнјада
гој кәләчәк нәсилләр!..

Мај кечәси... Өлкәмдә
һәр јер әлван бојаныр.
Јер дә, көј дә одланыр,
санки алышыб-јаныр...
Курулдајыр курһакур
салјут — топ атәшләри,
сәс бүрүјүр һәр јери,
јер дә-көј дә титрәјир...

Анчаг горхмасын һеч кәс!
Бу курулту, бу атәш
бүтүн дүнјаја дејир:
— Гој билсин бүтүн аләм,
гој бүтүн елләр билсин:
һүнәриндир бу бајрам!
Зәфәриндир бу бајрам!

Бу зәфәри газанан
иқидләрин өнүндә,
шәһидләрин өнүндә
бүтүн дүнја әјилсин!..

Гој анчаг бајрамларда
курулдасын фишәнкләр.
Гој анчаг бајрамларда
атылсын топ-түфәнкләр.
Гој анчаг бајрамларда
үфүгләр аловлансын.
Гој анчаг бајрамларда
көјләр алышыб-јансын,
ал шәфәгә бојансын!

БАЈРАМ СОВГАТЫ

1

Һәр фәслин көзәл-көјчәк
бары-совгаты вардыр:
јазын совгаты — чичәк,
гышын совгаты — гардыр.

Нечә күндүр гыш кириб,
гар хөзләјир ушаглар.
Һәрда галыб көрәсэн?
Бәс нијә јағмајыр гар
Ушаглар лап дарыхыб,
дејирләр бир ағыздан:
— Гыш баба, хош кәлмисән!
Совгатын-гарын һаны?
Бәс, әлибош кәлмисән?..

Нә сәс кәлир, нә сәмир,
гыш баба һеч нә демир.

Ајтән дејир: — Ушаглар,
кәлин бир зәнк едәк —
Орхан олан шәһәрә.
Бәлкә о бизә ордан
тез шахта-гар көндәрә!

Токај дејир: — Ај Ајтән,
Орханкил һарда олур?
Мәкәр һәммин шәһәрдә
шахта да, гар да олур?
— Москванын јанында,
Дубнада олур Орхан.
Волганын гырағында
көзәл-көјчәк бир јердир.
Бизим Сумгајыт кими
тәптәзә бир шәһәрдир.
Билдир бу вахт ордајдым,
Лап бир бој јағмышды гар.
Хизәкләрлә сүрүшүб,
ојнамышдыг о ки вар.

Дедиләр: — Јахшы, кедәк,
Тез Орхана зәнк едәк!..

Алло! Алло!.. Дубнадыр?
— Бәли!
— Кимдир данышан?
— Данышан кимдир? — Орхан!
— Күн ајдын!.. Мәнәм — Ајтән,
— Күн ајдын! Нә вар, нә јох?
— Орда гар јағыб?
— Лап чох,
кефин истәјән гәдәр!..
— Орхан, нә олар, бизә
бир аз шахта-гар көндәр.
Бурда гыш кириб, анчаг
нә шахта вар, нә дә гар.
Лап дарыхыб ушаглар!..
— Чох көзәл, көндәрәрәм —
нә гәдәр истәсәниз.
Анчаг әввәлчә кәрәк
совгат көндәрәсиниз.
Бурда мәним меһрибан
әзиз јолдашларым вар:
Монгол, мачар, чех, алман,
полјак, југослав, болгар...
Јени ил бајрамында
онлар бизә кәләндә,
Азәрбајчан сүфрәси
ачым онлара мән дә:
Ијдә, иннаб, хурма, нар,
Пүстә, бадам, ләпә гоз,
һәр нә дадлы јемиш вар...
Көндәрдијиниз совгат —
чатан күн, мән дә сизә
о гәдәр көндәрим гар, —

Бакыда чыхсын дизә!
Јахшы?

— Лап јахшы!..
— Онда көзләјирәм.
— Лап јәгин!
— Онда сиз дә Бакыда
боллуча гар көзләјин!..

Ушаглар гачыб ездән
кәтирди кимдә нә вар:
пүстә, бадам, ләпә гоз,
ијдә, иннаб, хурма, нар...
Јығдылар бир гутуја,
тез почтаја вердиләр,
совгаты тәјјарәјлә
Дубнаја көндәрдиләр.

Бир күн... ики күн... үч күн...
Бакыдакы ушаглар
бир-бир сајыр күнләри...

Бир күн... ики күн... үч күн...
Дубнадакы ушаглар
сајыр бир-бир күнләри

Дөрдүнчү сәһәр Ајтән
јухудан ајыланда,
довшан кими, јериндән
сычрајыб бирчә анда
чығырды: — Ај чан! Ај чан!..
Гар јағыр, Ајтач, ојан!
Гар јағыр, ојан, Токај!
Гар јағыр, ојан, Огтај!..
Ағаппаг гардыр һәр јан!
Гар јағыр, ај чан! Ај чан!

Сағ олсун гочаг Орхан,
гар көндәриб Дубнадан!..
Гар јағыр, јер үзүнә
ағ инчи сәпә-сәпә,
Гар јағыр ағыр-ағыр,
јумјумшаг, ләпә-ләпә,
Будаглар лүлә-лүлә...
Гар үстүндә ушаглар
ојнашыр күлә-күлә:
Кими ајагларына
хизәк тахыб, сүрүшүр,
Кими мајаллаг ашыр,
һамы хошбәхт, һамы шән,
јанаглар гыпгырмызы,
Бир-бириндән сечилмир
елин оғулу-гызы.
Јени илин илк күнү
күлүр, ојнајыр һамы...
Нә болдур гар совгаты,
Нә хошдур гыш бајрамы!..

2

Јени илин илк күнү,
Дубнада сәһәр еркән —
зәнк вурулур гапыда,
Орхан галхыр јериндән:
Бакыдан совгат кәлиб,
ичиндә нә десән вар:
пүстә, бадам, ләпә гоз,
Ијдә, иннаб, хурма, нар...

Орхан чағырыр: — Мустај,
Јатма, тез ол, дур, ојан,
Тез кејин, кәл, бәри бах,
совгат кәлиб Бакыдан...

Зәнк вурур достларына:
— Ај Чабиде, тез кәл бизә!
— Кәл бизә, ај Гынгурел
— Ај Војтус, Батору да
кәтир, дурма, бизә кәл!..
— Нә олуб, мәкәр нә вар?
— Совгат кәлиб Бакыдан!
Ијдә, иннаб, хурма, нар.

Лығышыб бир сүфрәјә:
Алман, болгар, чех, мачар,
азәрбајчанлы, монгол,
гардаш тәк дост ушаглар.

Азәрбајчан хончасы:
једди чешид јемиш вар.
Дүзүлүб дөврәсинә
једди рәнк әлван шамлар.
Јени ил бајрамыдыр,
кефләр кәк, дамаглар чағ
Чалырлар-охујурлар:
«Ај бәри бах, бәри бах!»

Сонра чыхырлар чөлә:
Гар јағыр, јер үзүнә
Ағ инчи сәпә-сәпә.
Гар јағыр ағыр-ағыр,
јумјумшаг ләпә-ләпә.
гар јағыр лопа-лопа,
Будаглар лүлә-лүлә.
Гар үстүндә ушаглар
ојнашыр күлә-күлә...

Јени илин илк күнү,
Күлүр-ојнајыр һамы,
Нә болдур гар совгаты,
нә хошдур гыш бајрамы!..

Дејин-күлүн, ојнајын,
шәнләнин, ај ушаглар!
Бу шән бајрам күнүндә
Сизә бирчә сөзүм вар:
јетмиш јаша чатсам да,
елә сизинлә јашыд
Билирам мән өзүмү.
Динләјин, дејим мән дә
сизә үрәк сөзүмү:

Өлкә ајры, дил ајры,
ел ајры олсаныз да,
һәмишә әлбир олун!
Әлбир — көнлү бир олун!
Дост олун, гардаш олун
һәмишә бир-бирилә.
Динчлик, шәнлик кәтирин
һәр өлкәјә, һәр елә!

Һәр фәсил јер үзүнә
кәлсин өз нәфәсилә.
Севиндирсин дүнјаны
һәр фәсил төһфәсилә,
һәр нәсил нәғмәсилә.
Гышда көјләр саф, тәмиз,
јердә дүмағ гар олсун!
Јазда көјләр ләкәсиз,
һәр јер лаләзар олсун!

БАҚЫНЫН АХШАМЛАРЫ

Бизим балача Ајтач
нағыл севәндир јаман.
Бир күн сорушдум ондан:
— Де көрүм, нағылларда
кимдир ән гочаг оғлан?

Деди:

— Әлбәттә, Чыртдан!..

Ахы, адамјејәнин
евиндә јолдашлары
мышыл-мышыл јатанда,
тәк Чыртдан галыр ојаг...

Сәһәр, —

вахты чатанда, —

гачырар һамысыны...

Чыртдан гочагдыр, гочаг!..

— Дүздүр, дүздүр, балачан!
Гочаг оғландыр, Чыртдан...

— Онда, ај баба, мәнә
бир нағыл даныш јенә
анчаг кә:

түлкү,

чаггал,

гојун,

гузу,

чанавар... —

һејван нағылларыны
ешитмишәм һәр нә вар...

— Јахшы, балачан, онда
кәл нағыл данышмајаг.

Галаг бир кечә ојаг:
нағылларда олан тәк, —
кәл бу халчаја минәк,
кәзәк бизим шәһәри,
кәзәк бүтүн һәр јери.
Билмәјәк јахын-узаг.
Көрәк бу бир кечәдә
ким јатмышдыр, ким ојаг?

Ајтач деди:

— Халча јох,

нағыллардакы халча,

баба, чохдан көһнәлиб,

онун јеринә инди

тәјјарә, ракет кәлиб...

Јох, балачан, ракетлә,
тәјјарәјлә учанда,
биз шәһәрин үстүндән
кечәрик бирчә анда,
ахы, һеч нә көрмәрик...

— Јахшы, ај баба, онда
кәл бизим бу дивана
вентилјатору тахаг,
вертолјот олсун, — минәк,
учаг, һәр јана бахаг,
көрәк бизим шәһәрдә
ким јатмышдыр, ким ојаг?

* * *

Ахшам олур...
Кетдикчә
көј гаралыр, күн оатыр.
Дәрсдән-зәһмәтдән сонра
динчәлмәк вахты чатыр...

Бакынын ахшамлары
нә көзәдир, нә көјчәк!
Бакынын ахшамлары
ишыглыдыр күндүз тәк...

Көјдә улдузлар јаныр,
јердә улдузлар јаныр.
јердә јанан улдузлар
һәм чохдур, һәм дә парлаг.
Ал,
гырмызы,
көј,
јашыл,
Рәнк-рәнк ишыглара бах!...
Дүзүлмүш чәркә-чәркә
улдузлар саһил боју.
Рәнкбәрәнк бүллурдандыр
санки дәнизин сују.
Һовузлардан фәвварә
вурур сулар рәнкбәрәнк.
Мәрмәрдән гу гушлары
дүзүлүб гәшәнк-гәшәнк.
Каналларда гајыглар
үзүрләр, кәлмәз саја.
Санки гонаг кәлибдир
Бакыја Венетсија...

Дәнизкәнары паркдыр
бу көзәлләр көзәли!
Бу көзәли јарадыб
инсанларын өз әли...

О јанда Дағусту парк, —
кур ишыг шәләләси.
Учалыр һәр тәрәфдән
маһны, мусиги сәси.

Өнүндә бир дәрјача,
су фышгырыр ортадан.
Су дејил бу гышгыран,
гандыр санки,
гызыл ган...
Орда, —
әлиндә гылынч,
икид ел гәһрәманы
голајланыб өлдүрүр
нәһәнк бир әждаһаны...

Бир бина, башдан-баша
шүшәбәнд, јарашыглы.
Диварлар әлван мәрмәр,
бәр-бәзакли, ишыглы,
үстүндә бәнөвшәји
титрәк бир ишыг јаныр:
«Фуникулјор» кәлмәси
су кими далғаланыр...
Бурдан гәшәнк вагонлар
шүтүјүр дағ јухары,
әфсанәләр јурдуна
апарыр гонаглары...

Учалыр пиллә-пиллә
јамјашыл хијабанлар.
ағачлар вар чүрбәчүр:
әнчир,
зејтун,
ијдә, нар...
Ишыгдандыр елә бил
сармашыглар, мејнәләр,
Салхым-салхым
рәнкбәрәнк
чичәкләрлә мејвәләр...

Бир јанда чүт ракетдә
учур бир оғланла гыз, —
бир-бирин гова-гова...
Елә учурлар, санки
бири — Быковскидир,
бири дә — Терешкова.
Бир јанда гызыл-јагут
улдуз дүзүб көксүнә,
телевизија гүлләси
Учалыр көј үзүнә...
Бир јанда јелләнчәкләр,
бир јанда һәрләнәчәкләр
һәрләнир, галхыр-енир...
шәнләнир бурда һамы,
һәрә бир чүр әјләнир...

МӘКТӘБӘ КЕДИР ТОКАЈ

Сәринләшир һавалар,
дәрс вахты јахынлашыр.
Мәктәбли ушагларын
севинчи ашыб-дашыр.

Әзиз достлар, јолдашлар,
меһрибан мүәллимләр
көрәчәк бир-бирини
јенә һәр күн, һәр сәһәр...

Анчаг Токајын һәлә
нә бир мүәллими вар,
нә дә мәктәб јолдашы.
Јеничә тамам олуб
Токајын једди јашы.
Кәләндә сентјабр,
о сәрин севимли ај, —
бу ил јашыдларыјла
мәктәбә кедир Токај.
Кедир биринчи дәфә,
кедир биринчи синфә...

Токај тәләсир јаман;
— Дәрс нә вахт башланацаг?..
Һәр шејин өз вахты вар,
Токај тәләсир анчаг...

Дүз бир ај галыб һәлә,
Токај наһаг тәләсир,
Һәр күн, һәр күн сорушур,
Сајыр күнләри бир-бир.
Өз бармаглары чатмыр,
һеј сајыр-сајыр јенә,
нәнәни, бабаны да
чағырыр көмәјинә...

Каһ мәктәб формасыны,
чантасыны јохлајыр,
каһ дәфтәр-китабыны,
гәләмләрини сајыр...

Токај тэлэсирсә дә,
анчаг тэлэсмир күнләр.
Вахтында кәлир һәр күн,
арамла ахшам-сәһәр...

Бир күн нәнә Токаја
верди дүз он беш конфет.
Деди: — Токај, бунлары
бир гутуја гој кизләт.
Бирчә конфет је күндә...
Бунлар гуртаранда, сән,
ертәси күн бабанла
мәктәбә кедәчәксән!..

Токај севинди јаман,
нәнәјә: — Сағ ол, — деди,
биринчи конфети дә
елә һәммин күн једи.

Һәр күн јејирди Токај
конфети саја-саја.
Бир күн нечә јолдашы
гонаг кәлди Токаја.
Ојунчаглары чохду:
«Хоккеј», «Футбол», «Волејбол»...
Дојунча ојнадылар,
дејиб-күлдүләр бол-бол...
Сонра да јаваш-јаваш
мәктәбдән дүшдү сөһбәт:
дәфтәр, китаб, карандаш...
Араја кәлди конфет:
Бирини једи Токај,
бирини Рәшад једи,
бирини једи Мустај,
бирини Фәрһад једи...

Онлар јенә ојнајыб
әјләндиляр бир гәдәр,
сонра да јолдашлары
евләринә кетдиләр...

Нечә күн сонра Токај
сон конфети дә једи.
Гача-гача, севинчәк
кәлиб нәнәјә деди:
— Көзүн ајдын, ај нәнә,
гуртарды конфетләрим!..
Һазырдыр пал-палтарым...
чантам, китаб-дәфтәрим...
Урра!.. Сәһәр кедирәм
мәктәбә бабам илә!..

Нәнә бахыб Токаја,
сөјләди күлә-күлә:
— Һәлә үч-дөрд конфетин
галсын кәрәк, ај Токај.
Кет бир гутуну јохла,
конфетләри јахшы сај!

Токај деди: — Нәнәчан,
јолдашларым кәләндә,
адама бирчә конфет —
онлар да једи, мән дә...
Дедим ки, гој јесинләр,
конфет тез гуртаранда,
дәрс вахты да тез кәләр!..

Нәнә деди: — Балачан,
Јејибсиниз, нуш олсун!
Анчаг буну јахшы бил:
јемәклә вахт азалмаз.

Ахы, күн конфет дежил,
конфети жемәк олар,
күнләри жемәк олмаз!..

1978

ПАЙЫЗ КЕДИР, ГЫШ КӘЛИР

1

Пайыз кедир, гыш кәлир,
гар кәлир, жагыш кәлир.

Һавада ајаза бах!
Көйдә гара булудлар
галаныр галаг-галаг.
Әсир сојуг күләкләр,
солуб күлләр-чичәкләр.
Нә лалә вар, нә занбаг,
ағачлар жарычылпаг,
төкүлүб жарпаглары,
галанлар да саралыр.
Гарғалар, сағсағанлар
мешәјә һарај салыр:

Пайыз кедир гыш кәлир!
Гар кәлир, жагыш кәлир!..

2

Чәпкөз довшан дәјишир
назик јај палтарыны,
кејинир ағ күркүнү.
Ајы гојур башына
галын түклү бөркүнү.

126

Көрчәк таныјыр һамы
гызылы палтарында
шәләгујруг түлкүнү.
Јахындан кәлир даһа
гышын сојуг нәфәси.
Санки фәрјад еләјир
гышдан горхан гушларын
шикајәтләнен сәси:

Пайыз кедир, гыш кәлир!
Гар кәлир, жагыш кәлир!..

3

Гырговулар, турачлар,
кәкликләр, торағайлар,
билдирчинләр, гумрулар
дәнләшир јејин-јејин.
Дејирләр чолпалара:
— Јејин, дојунча јејин!
Бол-бол јејин, көкәлин,
тез бөјүјүн, јекәлин!
Јејин, артсын ганыныз,
гој бәркисин чаныныз, —
ахы, гышда, сојугда
нә дүздә, нә ојугда
дән тапа билмәз һеч кәс.
Чаны мөһкәм олмајан
иә сојуға, нә дә ки,
ачлыға дөзә билмәз.
Бахын, күнләр көдәлиб,
һавалар тез гаралыр.
Даһа гыша аз галыр:
Пайыз кедир гыш кәлир!
Гар кәлир, жагыш кәлир!

127

Бизим икид ушаглар,
ишли-күчлү гочаглар,
тәбиәти севәңләр,
горујуб бәсләјәнләр
истирахәт күнләри
јығышырлар һәр сәһәр,
кедирләр дәстә-дәстә
бағчалара-бағлара,
мешәләрә-дүзләрә,
јамачлара-дағлара,
јахын-узаг, һәр јерә.
Севимли гушлар үчүн
ағачлара дәнликләр
асырлар будаг-будаг.
Чүјүрләр-чејранларчын
мешәләрә-дүзләрә
гурумуш от јығырлар,
һәр јерә гучаг-гучаг.
Һәр фәслиң өз гајғысы,
һәр вахтын өз һөкмү вар.
Јахшы билирләр онлар:

Пајыз кедир, гыш кәлир!
Гар кәлир, јағыш кәлир!

Ајтач пианинода
«Пајыз һавасы» чалыр.
Телләрдән пәрдә-пәрдә
титрәк сәсләр учалыр:
каһ елә бил күләкдән
далғалар ашыр-дашыр,
каһ јағыш јағыр санки,

сел ахыр, шырылдашыр.
Каһ дәстәдән ајрылан
бир гушчуғаз чығырыр,
каһ да бир ана чејран
баласыны чағырыр.
Ја да учан дурналар
бир-бирини сәсләјир...
Телләрдән пәрдә-пәрдә
учалан сәсләр дејир:
— Пајыз кедир, гыш кәлир,
гар кәлир, јағыш кәлир!
Ајтән дуруб јухудан,
көрүр бәрк күләк әсир,
Јағыш да јағыр аз-аз.
Ајтән дәрсә тәләсир.
Кејир гыш палтарыны,
Әлчәкләрини тахыр.
Сонра да јејин-јејин
кедиб күзкүјә бахыр.

Анасы ону белә
көрүб дејир:
— Ај бала,
нә јаман кејинибсән?
Гыш ки, кәлмәјиб һәлә!

Ајтән дејир:
— Ај ана,
нејләјим, билмәк олмаз,
бир көр бајырда күләк
нечә һајһарај салыр,
Даһа гыша аз галыр!

Пајыз кедир, гыш кәлир!
Гар кәлир, јағыш кәлир!

6

Орхан узаг Дубнада,
Волга саһилиндәдир.
Бу ил биринчи дәфә
биринчи синфә кедир.
Онун хизәји дә вар,
балача киршәси дә...
сүрәчәк гыш узуну...

О да сәһәр тез дуруб
киршәсини јохлајыр,
тәмизләјир тозуну,
хизәјини јаглајыр,
полад конкиләрини
тахыр ајагларына,
дөшәмәнин үстүндә
гачыр о јан-бу јана.
Анасы көрүб дејир:
— Нејләјирсән, ај бала?
Мәкәр бура бузлагдыр?
Бурда конки сүрәрләр?
Ахы, бура отагдыр!..

Орхан да күлүб дејир:
— Аначан, ичазә вер
хизәкләри дә кејим,
бир азча мәшг еләјим.
Ахы, өзүн билирсән,
күн кечир, вахт даралыр,
ахы, гыша аз галыр:

Пајыз кедир, гыш кәлир,
гар кәлир, јағыш кәлир!

7

Токај да сәһәр-сәһәр
кедәчәкдир бағчаја.
Дуруб көрүр күн чыхыб,
һава бәнзәјир јаја.
Тез-тәләсик јујунуб,
јај палтарыны кејир.
Атасы буну көрүб
Токаја белә дејир:
— Оғлум, ону кет чыхар,
кеј исти палтарыны.
Ахы, сојугдур бајыр!..

Токај дејир:
— Атачан,
кәл бир пәнчәрәдән бах,
көр күн нечә парлајыр...

Атасы дејир:
— Токај,
ахы, инди пајыздыр.
Күн чыхыб парласа да,
һава сојуг-ајаздыр.
Бала, сөзә гулаг ас:
пајызын күнәшинин
парылтысы олса да,
бил ки, истиси олмаз!
Ахы, кечә узаныб,
күндүзләрсә гысалыр,
даһа гыша аз галыр:

Пајыз кедир, гыш кәлир,
гар кәлир, јағыш кәлир!..

Бабанын гучағындан
 бахыр балача Камран
 һәјәтдәки ағача:
 јарпаглары саралыб,
 төкүлүб, тәк-түк галыб.
 Будагларда сојугдан
 бүзүшүб сәһәр-сәһәр
 чиббилдәшир сәрчәләр.
 Бахыр гушлара Камран
 онлар тәк чиббилдәјир.
 Камран көрпәдир һәлә
 нә гыш көрүб, нә дә гар.
 Бу илк гышын онунчун
 ајрыча ләззәти вар!
 Баба дејир:
 — Балачан!
 Сәнин биринчи гышын
 уғурлу-гарлы олсун,
 Јајын да, пајызын да
 мејвәли-барлы олсун!..

Көзүнү гырпа-гырпа
 бахыр бабаја Камран,
 көрпәнин бахышлары
 санки сорушур ондан:
 — Ај баба, о гар нәдир?
 Мејвә нәдир, бар нәдир?

Баба дејир:
 — Тәләсмә,
 бала, гыша аз галыр,
 гары да көрәчәксән,
 бары да көрәчәксән!

Пајыз кедир, гыш кәлир
 гар кәлир, јағыш кәлир!

Кетсин пајыз, кәлсин гыш,
 бол олсун гој гар-јағыш.
 Неч кәс горхмајыр гышдан:
 бағда коллар-ағачлар,
 мешәдә чүјүр-чејран,
 дүздә кәклик-турачлар...
 Шәһәрләрдә-кәндләрдә
 бизим икид ушаглар,
 бир-бириндән зирәк,
 бир-бириндән гочаглар
 Ајтән, Ајбикә, Камран,
 Ајкүн, Алакөз, Токај,
 Ајпара, Елдар, Орхан,
 Тоғрул, Ајдәмир, Мустај —
 һамы кәлиб һәвәсә,
 һамы вериб сәс-сәсә,
 охујур бир ағыздан:

Кәл, тез кәл, ај гыш баба,
 кәл, ај сачы-саггалы
 гардан ағармыш баба!
 Кәл-кәл, а гарлы баба!
 Мејвәли, барлы баба!
 Кәл, дүзләр ағ кәјинсин,
 бағ-бағчалар севинсин.
 Кәл, гој севинсин елләр,
 барлы-бәһәрли олсун
 бир-бириндән фәсилләр.
 Кәл, дағлар ағ бүрүнсүн,
 һәр јер дүмағ көрүнсүн!

Кэл, тез кэл, ај гыш баба,
сэни көзләјир һамы,
кэл, кэлсин гыш бајрамы!..

1975

ЈАЗ ЈУХУСУ

Токај гочаг оғландыр,
зирәкдир, чалышгандыр,
Анчаг...

Илыг, ишыглы,
сәфалы бир јаз чағы
Токај чыхыб доланды
һәјәти, бағча-бағы.
Јағыш јағмышды кечә,
торпаг нәмди, јумшагды.
Бир овуч торпаг алыб
Токај јохлады, бахды.
Әсил вахтды ләкләри
белләмәјә, әкмәјә,
күбрәләјиб-сулајыб,
дөврә чәпәр чәкмәјә.

Токај һәвәсә кәлиб
бостан салмаг истәди.
Өлчүб-бичиб фикриндә,
өзү-өзүнә деди:
«Бах, бурда күл әкәрәм,
бурда гәрәнфил, михәк,
бурда рејһан, әтиршаһ,
бурда чүрбәчүр чичәк.
Бир чәркә гарғыдалы,

бир чәркә күнәбахан.
Бура күлүстан олар,
бу тәрәф диррик-бостан.
Говун, гарпыз, јелпәнәк,
шамама, каһы, бибәр...
Гој мәнә «сағ ол» десин
бағча бағы көрәнләр».

* * *

Токај белә дүшүнүб,
өзүндән разы галды.
Сонра да јаваш-јаваш
бели әлине алды.
Јахынлашды бир ләкә,
бир вурду, ики вурду,
үчүнчүдә ләнкијиб,
бирдән дајанды-дурду.
Бир јерә, бир дә көјә
Бахды-бахды бир гәдәр,
Деди:
— Гој бу күн галсын,
белләрәм сабаһ сәһәр...

* * *

Она дејән кәрәкди,
ај гочаг, бир мәсәл вар,
бабалар дејиб: — Әлдән
галан әлли ил галар!
Бир дејән олмады ки,
белә етмә, ај гочаг,
сән бу күнүн ишини
сабаһа гојма һеч вахт!..

* * *

Токај наһагча јерә
бели санчды торпаға.
Бағча-бағдан гајыдыб,
кәлди кирди отаға.
Пәнчәрәнин өнүндә
јумшаг тахтда отурду,
јерини раһатлајыб,
радиону да гурду.
Јазын әтирли јели
әсдикчә сәрин-сәрин,
радиоода каманча
чалдыгча ширин-ширин, —
мусигини, баһарын
әтрини дуја-дуја,
Токај тахтын үстүндә
кетди ширин јухуја...

* * *

Јухусунда көрдү ки,
јај ән гызғын чағдадыр.
Ајтач, Ајтән, Орханла
о да бағча-бағдадыр
Бағча-бағ нә бағча-бағ;

«Күл-чичәкдир тамам һәр јан,
һәр чүр мејвә истәсән вар:
Она бахыр күлә-күлә
көј кәликләр, шамамалар.
Тәрпәдир боз саггалыны
гарғыдалы: — Бујур! — дејир.
Күнәбахан шух ләчәкли
телли башын она әјир.
Говун, гарпыз, хијар тағы

дүшүб онун ајағына,
О јалварыр, бу јалварыр,
кечир солуна-сағына, —
һәр бир тағ өз мејвәсини
тутур онун габағына.
Охујурлар бир ағыздан
«Хош кәлмисән» нәғмәсини:

«Хош кәлмисән бу бостана,
сән, ај Токај, хош кәлмисән!
Бәс чувалын-торбан һаны?
Нијә әлибош кәлмисән?
Хош кәлмисән!..
Је, дәр, апар!
Бујур, кәл дәр, кәл, ај Токај!
Гурбан сәнә дадлы кәлик,
халлы хијар, баллы габаг,
ширин говун, сәрин гарпыз!..»

* * *

Токај кәзди бағча-бағы
аддым-аддым башдан-баша.
Санки нағыл ичиндәјди,
тамашајды, лап тамаша!..
Истәди ки, мејвә дәриб,
јолдашлары илә јесин.
Јејиб дадлы мејвәләрдән,
һамы она «Сағ ол!» — десин.
Бир кәлији гохлады о:
«Һәлә јетишмәјиб» — деди.
Хошуна кәлмәди хијар,
шамаманы бәјәнмәди.
О говуна бахды бир аз,

бу гарпыздан бир аз дадды.
Хошламады һеч бирини
өзү-өзүнү алдатды.
Чатды јекә бир гарпыза,
Деди «Көрүм вармы дады?»
Гарпыза бир чыртма вурду,
гарпыз бирдән «Парт!» — партлады...

* * *

Јаман партлады гарпыз,
Токај диксинди јаман.
Дик атылыб јериндә,
Ајылды јухусундан.
Көрдү нә бағча-бағ вар,
нә бостан вар, нә гарпыз...
Һеч кәс јохдур јанында,
јатыб тахт үстдә јалгыз.
Өзү-өзүнә күлдү,
јуху хош кәлди она.
Нағылда ешитдији
кирмишди јухусуна...

* * *

Дүз дејибләр бабалар:
Јазда һава сәриндир,
јатан јухуја галар.
Јаз јухусу шириндир!

Токај өзүнә деди:
«Јох, елә күнү бу күн
ишә киришәм кәрәк.
Ајтач, Ајтән, Орхан да
едәрләр мәнә көмәк.

Әлбир олуб ишләсәк,
бизим бағча, бизим бағ
јухуда көрдүјүмдән
гат-гат көзәл олачаг!»

* * *

Токај гочаг оғландыр.
зирәкдир, чалышгандыр.
Токај јолдашларыјла
белә едәчәк, әлбәт.
Ахы, бәһрәли олар
әлбир, јолдашлы зәһмәт!..

4—5 март, 1974

ГОРХУНЧ ГОРХАГ

(Олмуш һадисә)

Гатар кедир:
Таг-таг-тараг...
Гатара бах! Гатара бах!..
Һәрдән санки ит һүрүр,
каһ да чаггал улајыр,
каһ аслан нәрилдәјир,
каһ да ајы бөјүрүр...

Гатарда бабасыјла
узаг сәфәрә кедән,
бу сәсләри ешидән
нәвә бабаја дејир:
— Бу сәсләр нәдир, баба?
Бура һарадыр мәкәр?
Һардан кәлир бу сәсләр?

Баба дејир:
— Балачан,
дүзөндөн кечир гатар.
Бурда нә бир мешә вар,
нә ајы, чаггал, аслан...
— Еләсә ,бәс, бабачан,
бу улашма, бөјүртү,
бу нәрилтиләр нәдир?
— Бала, бизим гатарда
бир һејванхана кедир.
Гатарда гәфәсләрдә
һәр чүр һејван десән вар:
ајы, түлкү, фил, марал,
аслан, чаггал, чанавар...
Јәгин чөлүн-мешәнин
гохусуну аланда,
өз азад күнләрини,
азад јолдашларыны
јазыглар јад едирләр.
тәзәләнир дәрдрәри.
Одур ки, ачы-ачы
белә фәрјад едирләр...

* * *

Гатар кедир:
таг-таг-тараг...
Гатара бах! Гатара бах!..
Сәс јажылыр чөлә-дүзә...
Көј үзүндә долғун ај да
Булудларың арасында
сүзә-сүзә,
сачыр сәрин ишығыны
даға-дүзә...
Кечә дөнүбдүр күндүзә...

* * *

Кедир гатар...
Һәр вагонда дүзүлүбдүр
чәркә-чәркә, гатар-гатар
дәмир чубуг бармаглыгы,
бә'зиси кен, бә'зиси дар,
һәр чүр гәфәс...
Бир гәфәсдә
мүркүләјир нечә-нечә
узунгулаг, чәпкөз довшан.
Кими көрүр јухусунда
дадлы јемлик, нанә, јовшан...
Кими һача додағыны
марчылдадыр, чејнәјир,
јухусунда ширин-ширин
гарпыз јејир...

* * *

Гатар кедир...
Бир гәфәсдә
бир чүт түлкү.
Бири јухуда көрүр ки,
дүзөндә, ај ишығында
бир дәстә көк өрдәк јатыр...
О сүрүнүб оғрун-оғрун
јатан өрдәкләрә чатыр.
Бирдән атылыр, вазлајыр,
Беш өрдәји тутур бирдән,
һамысыны боғазлајыр...
Елә бу ан,
о, јухуда өрдәк билиб,
јапышыр өз јолдашының
боғазындан...
Һәр икиси

чырмаглајыб јери ешир,
ачы-ачы вэнкилдәшир.

* * *

Кедир гатар...
Бир гәфәсдә
бир чанавар,
тәк-јалгузаг.
Ајын күмүш ишығында,
јахын-узаг,
коллуглары сүзә-сүзә,
јана-јана бахыр дүзә...
Бу дүзләрдә гојун-гузу,
әмлик чејран балалары
овладығы күнләр бир-бир
дүшүр јада...
Ачы-ачы фәрјад едир,
улајыр-улајыр о да...

* * *

Гатар кедир...
Бир гәфәсдә
Тосгун гәссаб пишијитәк
көк бир аслан.
Хор-хор јатыр, хорулдајыр.
Хәбәри јох бу дүнјадан.
Нә севимли ај ишығы,
нә бу дүзләр, нә дәрәләр,
нә дағларын, мешәләрин јарашығы,
нә отларын, чичәкләрин
хош гохусу...
Һеч нә әсәр етмир она,
Һеч нә кирмир јухусуна.
Чох дәриндир,
чох шириндир

онун бу аслан јухусу,
онун пәһләван јухусу...
Јејиб дојмуш пишик кими
хор-хор јатыр, хорулдајыр...

* * *

Кедир гатар...
Бир гәфәсдә...
јох, јох, јох... — бу гәфәс дејил, —
бир вагонда —
нәһәнк бир фил...
тәзә кәлиб Африкадан.
Вагон ону јаман сыхыр.
Фил дарыхыр...
Хатырлајыр вәтәнини —
Африканы.
Кениш, азад орманлары.
Сүрүсүјлә
биркә кәзиб долашдығы,
чәнкәлләрә јол ачдығы
заманлары.
Дөјүшдүјү, вурушдуғу
пәләнкләри, асланлары,
нәһәнк-нәһәнк
бујнузлу кәркәданлары...
Амма инди...
зәнчирләнмишдир ајағы.
Чәнкәлләрә сығмајан фил
олмуш бир вагон дустағы...
Бирдән көрүр бир сичан... —
Дејирләр ки, куја фил
сичандан горхур јаман...
Ола билмәз:
Дүз дејил!..
Јох, фил горхмур сичандан,
Горхмур... ијрәнир ондан!..

Сичан алтдан јухары
бахыр, танымыр фили.
Хортуму тәрпәшәндә,
ону бир илан билир.
Сичан горхудан чашыр,
тез гачыб нәһәнк филин
ајағына дырмашыр...
Фил јаман ачыгланыр,
санки одланыр, јаныр,
бирдән бәрк нә'рә чәкиб,
бүтүн күчүнү вериб,
гопардыр зәнчирини,
вагону да учурур...
Таг-таррраг... Таррраг-таррррраг...
Гатар дурур...
Вагонлар бир-бирилә
тоггушараг:
Шаг-шарраг... Шарраг-шаррррраг...
Ашыр-дашыр бир-бир јерә
һејванларын гәфәсләри.
Ајыларын, мејмунларын,
чаггалларын чыр сәсләри
бир-биринә гатышыр.
Һејванлар да,
инсанлар да
чығырышыр-гачышыр...
Күрән түлкү,
боз чанавар,
чәпкөз довшан,
халлы марал,
кифир кафтар,
көзәл чејран...
гачыр һәрә бир јана, —
чөлә, дүзә, ормана...

Бир заман
дағдан, дүздән
мешәләрдән тутулан
азад аләмдән кәлән,
азадлығын гәдрини —
дадыны јахшы билән
бүтүн һејванлар, гушлар, —
кимиси гача-гача,
кимиси уча-уча,
говушур азадлығы...

Јахшы билир һәр һејван:
ахы, азад јашамаг, —
ач да, сусуз да олса, —
мин дәфә хошдур, әлбәт,
гәфәсдә јашамагдан...

* * *

Анчаг...
Будур, буна бах:
бир гәфәсин јанында
дуруб горхунч бир аслан.
Бахыр јан-јөрәсинә,
бахыр дөрд дөврәсинә,
нәр-нәр нәрилдәјир.
Елә бил дејир:
— Көрүн нә горхунчам мән!..
Көрүн мән нә гочағам!..
Гачын һа!..
Горхун мәндән!..
Јохса кәлиб бу саат
һамыны удачағам!..

Горхуб чыгырышыр һамы:
— Ај аман!
— Ај аман!
Аслан чыхыб гәфәсдән!..
Гәфәсдән чыхыб аслан!..

Гулаг тутулур сәсдән:
— Гачын, гачын! Ај аман;
Јаман гызышыб аслан...

Анчаг...
Ишә бир бах:
Бу һај-күјдән горхараг,
Аслан гачыб гысылыр
гәфәсин бир күнчүнә.
Башыны пәнчәсинин
үстүнә гојуб јенә,
чох јемиш пишик кими
хор-хор јатыр, хорулдајыр...

* * *

Һамы буна мат галыб:
бу нә ишдир көрәсән?
Бу гочаглар гочағы,
һејванларын падшаһы,
пәләнкләрин,
бәбирләрин, филләрин
нечә-нечә, горхунч-горхунч
нәһәнкләрин
гәними,
горхунчларын горхунчу
нәдән горхду көрәсән?
Нијә гачыб кирди јенә
о дар дәмир гәфәсинә?..

* * *

Нәвә сорур бабасындан:
— Белә нијә, бабачан?
Күрән түлкү, боз чанавар гачды,
халлы марал, чәпкөз довшан гачды,
кифир кафтар гачды,
көзәл чејран гачды...
Бәс аслан нијә гачмады?..

Баба дејир:
— Балачан,
көрүнүр ки, бу аслан
аслан дејил, пишикдир.
Гәфәсә өјрәшикдир.
Бахма онун курлајан
горхунч аслан сәсинә,
горхунч нәрилтисинә,
бојнунда далғаланан
кур аслан јеләсинә,
ити чајнагларына,
о јекә пәнчәсинә...
Бүтүн бунлар бир заман
чәнкәлләрдә, дағларда
мәрд-мәрдана јашајан
азад бабаларындан
галмыш бош бир бәзәкдир.
Гәфәсдәки аслана
бунлар нәјә кәрәкдир!..
Јәгин бу горхаг аслан
азадлыг көрмәмишдир.
О, гәфәсдә доғулуб,
гәфәсдә бөјүмүшдүр.
Онун диләји анчаг
бир-ики әтдир.

Гәфәсдә тох јашамаг
онунчун сәадәтдир.
Одур ки, боз чанавар,
кифир кафтар,
көзәл чејран,
чәпкөз довшан
гачанда,

Онлар азад чөлләрә,
дүзләрә говушанда,
бу аслан гачыб јенә
жирди өз гәфәсинә...

Гәфәсдә јашамагы
хошбәхтлик билән аслан
һәм горхунч, һәм горхагдыр.
Азадлыға чан атан
довшан ондан гочагдыр!..

СИРЛИ САЗ

(Низамидән)

Кечмиш Јунаныстанда
бир күн падшаһ Искәндәр —
әмр етди ки, сараја
кәлсин мәшһур алимләр.

Өлкәнин һәр јериндән
алимләр бир-бир кәлди;
падшаһын сарајында
бөјүк мәчлис дүзәлди.

Ајлар-илләр узуну
һәрә нә етмишдисә,
өјрәниб билдијини
сөјләјирди мәчлисә:

бири ријазижјатдан,
бири елми-һикмәтдән,
о бири чәмијјәтдән,
бириси һәндәсәдән,
бири әдәб-әркандан...
Мүхтәсәр ки, һәр шејдән,
һәр тәрәфдән, һәр јандан —
данышыб бәһс едирди
бир-бирилә алимләр;
динләјирди кәнардан
бу сөһбәти Искәндәр.

* * *

Алимләрин ичиндә
анчаг бирчә Әрәсту
онлара гошулмајыб,
өзүнү уча тутду.
Дик галдырды башыны —
ичибош сүнбүл кими;
чох узунчулуг етди,
јаланчы бүлбүл кими.
Деди ки:
— Бу дүнјада
биринчи алимәм мән!
Һамыңыз һәр бир елми
өјрәнибсиниз мәндән.
Мәндә, тәкчә мәндәдир
елмләрин ачары;
мәнәм бүтүн дүнјада
елмин хәзинәдары!..

Эрәсту о мәчлисдә
чох «мәнәм, мәнәм» — деди,
һәддән артыг дикбашлыг,
чох ловғалыг еләди.

Ловғалар күчлүләрә
архаланыр чох заман;
варды Эрәстунун да
архасында бир дуран.
Падшаһ Искәндәр илә
арасы көкдү онун,
чох чәкәрди назыны
Искәндәр Эрәстунун.

Одур ки, алимләр дә
дәринә кетмәдиләр;
онун дедикләринә
е'тираз етмәдиләр.
Кими хәчаләтиндән
јерә тикди көзүнү.
Кими күлмәмәк үчүн
јана тутду үзүнү.
Кимиси дә падшаһа
хош көрүнмәк истәди;
Эрәсту данышдыгча,
һеј «бәли, бәли!» — деди.
Анчаг бир гоча алим
дөзә билмәјиб даһа,
ачыгла өз јериндән
галхды бирдән ајаға.
Димдик дурду, дајанды
бир вугарлы дағ кими,
хош көркәмли, ағсачлы
башы гарлы дағ кими...

Сонра да үзр-ичазә
истәмәјиб һеч кәсдән,
бирчә кәлмә динмәјиб,
чыхды кетди мәчлисдән.
О кедән кетди, даһа
ону көрән олмады.
Јериндән, мөканындан
сораг верән олмады.

Бу кедән гоча алим
Әфлатунду, Әфлатун!
Доғрудан да һамыдан
билији чохду онун.
Мәчлисдәки алимләр
һамы, һәрә бир заман
јанында дәрс охујуб,
тә'лим алмышды ондан.
Эрәстунун өзү дә
ајлар-илләр узуну
шакирд олмушду она,
устад билмишди ону.
Инди әдәб-әрканы
Эрәсту унутмушду,
устадынын јанында
башыны дик тутмушду.

Ловғалыг һәр бир заман
һәр јердә писдир, — анчаг
даһа писдир устадын
өнүндә ловғаланмаг...
Бир дә сүнбүл дик дурар, —
ичи бош олса әкәр;
Ағачса, бар верәндә,
башыны јерә әјәр!

Одур ки, гоча алим
өз дикбаш шакирдинә
бунлары јахшы-јахшы
сүбут етмәкчин јенә,
бир кушәјә чәкилди —
әлдән-ајагдан кәнар.
Башлады ишләмәјә
кечә-күндүз о ки вар:

Сиррини, тә'сирини
бирчә-бирчә сәсләрин
өјрәнди чох диггәтлә,
өјрәнди дәрин-дәрин.
О, бир күпүн ичиндә
тутду бир мүддәт гәрар:
мә'лумдур ки, сәс күпә
дүшәндә хејли артар.
Бу ганун үзрә о да
Бәм-зил сәси ајырды;
бу сәсләри чыхаран
көзәл бир саз гајырды.
Бир габаға гол тахды,
үзүнә дәри чәкди;
бирчә-бирчә јохлајыб,
сонра симләри чәкди.
Мизрабы вура-вура,
лазым олан һәр јердә
гурумущ бағырсагдан
бағлады нечә пәрдә.
Сазы тамам гуртарыб,
әлә алдығы заман,
һәр чүр сәс истәсәјди
чыхарарды о саздан:
каһ өкүз тәк бөјүрәр,
каһ мәләрди чејран тәк.

Каһ да нә'рә гопарар,
нәрилдәрди аслан тәк.
Сәсләрин өз әслинә
елә бәнзәри варды
ки, һејванлар ешитчәк —
ону донуб галарды.
Истәсәјди Әфлатун,
чаларды бир һаваны
јатырдарды бир анда
инсаны ја һејваны.
Сонра јенә баһга бир
һава чалдығы заман,
јатмышлары асанча
ојадарды јухудан.
О гәдәр көзәлди ки,
о сазын ширин сәси, —
ону ешидән кими
узун илләр хәстәси —
бир анда сағаларды —
тамам һәр бир азардан.
Мусигијлә едәрди
устад дәрдләрә дәрман...

Бу сајагла Әфлатун
сазы ичад едәрәк,
иши баша чатдырды —
ән әввәл бир алим тәк.
Сонра бәстәкар кими
чох һавалар јаратды;
гаршысында гојдуғу
әсл мөгсәдә чатды.
Өзү чох мәһарәтлә
чалмағы бачарарды,
онда һәм дәрин билик,
һәм дә бачарыг варды...

Бир күн алыб сазыны
Эфлатун чөлә кәлди,
орда чыхарыб ону
јахшы-јахшы көкләди.
Дәјирми бир хәтт чәкиб
орда өз дөврәсинә
башлады саз чалмаға...
Чалғынын хош сәсинә
чөлдә, дағда, мешәдә —
олан бүтүн һејванлар
тамам ахышыб кәлди:
көзәл-көјчәк чејранлар,
әјрипәнчә ајылар,
хәнчәр дишли габанлар,
ала көзлү чүјүрләр,
золаг-золаг пәләнкләр,
чәпкөз, горхаг довшанлар,
јыртычылар, нәһәнкләр...
Анчаг нә бир чанавар
чүјүрә әјри бахды,
нә дава-далаш олду,
нә бир дамчы ган ахды.
Чүјүрлә нәһәнк пәләнк
елә бил јолдаш олду;
чејран илә чанавар
дост олду, гардаш олду.
Намы севинчлә кәлиб
чалғынын хош сәсинә,
намы јығышды шән-шән
Устадын дөврәсинә.

Эфлатун јатырдычы
ағыр һаваны чалды;
бүтүн һејванлар јатды,
јериндә донуб галды.

Сонра башга бир һава
чалды, һамы ајылды.
Һејванлар дәстә-дәстә
чөлә-дүзә јајылды.

Эфлатунун бу јени
бачарығы, һүнәри,
бу гәрибә сазынын
тә'сиринин хәбәри
чох тезликлә јајылды
һәр елә, һәр обаја.
Ахырда кәлди чатды
пајтахта вә сараја.

Дедиләр ки, Эфлатун
дүзәлдиб бир көзәл саз,
о сазын сирләриндән
һеч баш чыхаран олмаз.
Һәмин сазла истәсә,
инсаны, ја һејваны
бирчә анда јатырдыр,
ја ојадыр, јатаны.
Хәстәләри сағалдыр,
дәрләрә дәрман верир,
тагәтдән дүшәнләрә
гүввә верир, чан верир...

Әрәсту бу хәбәри
ешидәндә, утанды;
мәчлисдә еләдији
сәһвини инди ганды.
Билди ки, вахтилә о —
«мәнәм, мәнәм», — дејәркән,
устады Эфлатуну
инчитмишдир өзүндән.

О заман сөз демәјиб
мүәллим шакирдинә;
амма инди бу сајаг
она дәрс верир јенә.

Беләликлә, елә бил
она дејир ки: «Оғул,
чох «мәнәм, мәнәм» демә.
Бир аз гана чаглы ол!
Бил ки, елмдә һәлә
билмәдијин шеј чохдур.
Елм бир үммандыр ки,
учу-бучағы јәхдур!
Бу саз бирчә дамчыдыр
о, түкәнмәз үммандан.
Бачарсан, сән дә дүзәлт,
кәл, бу сән, бу да мејдан!»

Бунлары дүшүнәрәк
Эрәсту фикрә кетди.
Мүәллиминә һөрмәт
јеринә һәсәд етди.
Ондан үзр истәјәрәк,
өјрәнмәк әвәзинә, —
јенә дикбашлыг едиб
күвәнди өз-өзүнә.

Чәкилди о, сарајда
«хәлвәтә хејли мүддәт,
кечә-күндүз чалышды
чәкди зәһмәт, әзијјәт.
Чох ахтарды сиррини
бу тә'сирли сәнәтин.
Ахтардыгча көрдү ки,
тапмаг чәтиндир, чәтин!..

Анчаг ел арасында
белә бир мәсәл дә вар:
Нә гәдәр чәтин олса,
«ахыр ахтаран тапар!»

Эрәсту да чалышды —
чох-чох ајлар узуну;
ахырда тапды о да
кәләфин бир учуну.
Ахыр о да билди ки,
саз нечә кәлир дилә, —
јатырдыр, ја ојадыр
динләјәни сәсилә.
О да бир саз гајырды;
бир күн јола дүзәлди,
чөлдә сазын сәсинә
һејванлар бир-бир кәлди.
Эрәсту да јатырдан
ағыр бир һава чалды;
бүтүн һејванлар јатды,
донуб јериндә галды.
Сонра ојатмаг үчүн
сазы чалды нә гәдәр,
һејванлар өлү кими —
галыб тәрпәнмәдиләр.
Сазы һәр чүр көкләди,
һава чалды һәр сајаг,
һејванлар јерләриндән
тәрпәнмәдиләр анчаг...

Ахыр Эрәсту өзү
лап мат галды бу ишә;
ачизлијини билди,
дүшдү јаман тәшвишә....

Гоча мұәллимини
салды бурда јадына
билди ки, о чатачаг
јенә онун дадына.

* * *

Кәлди өз устадындан
јалварыб үзр истәди:
— Сәндән дәрс өјрәнмәјә
кәлмишәм јенә... — деди, —
һәр бир шеји тапмышам,
бир шеј галыб, устадым,
билмирәм јатанлары
мән нә сајаг ојадым?
Сазы нечә көкләјим,
нечә чалым һаваны
ки, ојадым јухудан
јатырдығым һејваны? —

Әфлатун деди: — Оғул,
бир шеји дә дејим, бил:
һүнәр јалныз јатырмаг
вә ја ојатмаг дејил!
Сазын әсл һүнәри
будур ки, јол азана —
дүзкүн јолу көстәрир!

Будур, өзүн бахсана:
Сән бир заман сарајда
күј салыб «мән, мән!» дедин.
«Һәр ким һәр нә билирсә,
өјрәниб мәнән...» — дедин.
Саз сәнә көстәрди ки,
ловғалыға күвәнсән,
бирчә сазын өнүндә

мат галарсан бир күн сән.
Инди ки дүзкүн јолу
тапыб кәлибсән јенә, —
кедәк, сазын сиррини
өјрәдим, оғул, сәнә!..

Онлар чөлә кетдиләр.
Әфлатун сазы чалды,
чөлдә, дағда, мешәдә
олан бүтүн һејванлар
тамам ахышыб кәлди:
көзәл-көјчәк чејранлар,
әјрипәнчә ајылар,
хәнчәрдишли габанлар,
алакөзлү чүјүрләр,
золаг-золаг пәләнкләр,
чәпкөз, горхаг довшанлар,
јыртычылар, нәһәнкләр... —
һамысы һејран олуб,
чалғынын хош сәсинә,
јығылдылар бир анда
онларын дөврәсинә.

Әфлатун јатырдычы
ағыр һаваны чалды;
бүтүн һејванлар јатды,
јериндә донуб галды...

Сонра башга бир һава
чалды сазда о уstad;
Әрәстунун өзү дә
хор-хор јатды о саат.

Башга бир һава чалды
Әрәсту јатан заман,
бүтүн јатмыш һејванлар
ојандылар јухудан.

Һејванлар ајылантәк
кетди һәрә бир јана:
кими чәмәнә-дүзә,
кими даға-ормана.

Сонра бир өзкә һава
чалды уstad — бу анда
Әрәсту саз сәсинә
јухудан ајыланда,
көрдү ојаныб, кедиб
бүтүн јатмыш һејванлар.
Анчаг билмәди нечә
олду — ајылды онлар.
Иши белә көрәндә
о мат галыб дајанды;
Устадынын нә демәк
истәдијини ганды.
Баша дүшдү ки, уstad
сазын сиррини белә
кизлин сахлајыб ондан,
ачмаг истәмир һәлә...

Әрәсту һејран-һејран,
динмәдән, данышмадан
бахды өз устадына.
Сонра салыб јадына
сарај һәнкамәсини,
өз нөгсаныны ганды,
устадындан утанды...

Әфлатун күлә-күлә
сазыны алды әлә,
деди: — Оғул, гулаг ас,
гој бу сирри десин саз:
Симләри чәкди зилә,
саз белә кәлди дилә:

«Елм дәрјадыр, кир үз,
даим ахтар, тап, өјрән!
Чәһд елә кечә-күндүз
даим ахтар, тап, өјрән!

Һеч заман ловғаланма,
даим ахтар, тап, өјрән!
Һеч кәсә архаланма,
даим ахтар, тап өјрән!

Нә гәдәр чох билсән дә,
даим ахтар, тап, өјрән!
Һәр сирр сәндәдир, сәндә,
даим ахтар, тап, өјрән!»

1955

«ЕВРИКА!» — «ТАПДЫМ!»

1

Јердә күнәш јараданлар

Гочаман Рус елиндә,
Волганын саһилиндә
Дубна адлы кәнч, көзәл
севимли бир шәһәр вар, —
Волга Хәзәрә ахар...

Азэрбајчан елиндэ
Хэзэрин саһилиндэ
Сумгајыт адлы гэшэнк,
чаван бир шәһәр дә вар, —
үзү Хэзэрә бахар...

Бу ики јашыд шәһәр
бир чүт бачы-гардаш тэк
бири-биринә бәнзәр, —
аналары Волгадыр,
аталары көј Хэзәр...

Дубнанын дөрд дөврәси
Сәфалы галын мешә,
күкнар, шам ағачлары
јамјашылдыр һәмишә.

Сумгајытын дөврәси
Абшерон јајлаглары,
Әнчир, үзүм бағлары
Сәфалыдыр һәмишә
Гоча лоғман Хэзэрин
Сәрин, дузлу нәфәси
шәфалыдыр һәмишә...

Дубна илә Сумгајыт
кәнч олсалар да һәлә,
чохдан дүшүб дүнјада
адлары дилдән-дилә,
јајылыб елдән-елә.

Ахы, һәр ики шәһәр
алимләр шәһәридир,
елм, һүнәр шәһәридир...

Дубна ады јајылыб
јахын-узаг елләрдә.
Сумгајыт нәғмә олуб
ағызларда, дилләрдә.

Дубна дүнјада тәкчә
динч атом дијарыдыр,
о, атомдан бомба јох,
јердә Күнәш јарадыр.
Шуары да беләдир:
«Бизим атом — динч атом, —
әскәр дејил, — фәһләдир!»

Бабалардан јадикар
бир белә мәсәл дә вар:
«Дүнјада ән күчлү шеј
сел күчү, јел күчүдүр,
бир дә ки, әлбир олан
јенилмәз ел күчүдүр!»
Анчаг јелдән дә күчлү,
чошғун селдән дә күчлү —
атом күчүнү тапан —
Инсан оғлудур — Инсан!

Әлбир-елбир-дилбир

Көзәл-көјчәк Дубнада
дүнјанын чох јериндән,
дост-гардаш елләриндән:
полјак, алман, чех, болгар,
монгол, југослав, маچار...
ССРИ халғларының
оғуллары, гызлары

достларла элбир-елбир
Чијин-чијнә ишләјир.
Елләр ајры олса да,
дилләр ајры олса да,
рус дили сајәсиндә,
рус ели сајәсиндә
һамы дилбир јашајыр,
һамы елбир јашајыр.
Һамы ширин данышыр
бу дили һәвәс илә,
бәзәк вурур азачыг
һәрә өз шивәсилә...

Дубнада көзәл, көјчәк
бағчалар-мәктәбләр вар,
бунларда шән-севинчәк,
көзәл-көјчәк ушаглар...
Бурда анадан олан
дубналы күрчү, газар,
Азәрбајчанлы да вар...

3

«Нејчүнчү» Мустај

Азәрбајчанлы оғлу
бизим гочаг Мустај да
бу шәһәрдә доғулуб,
о да бу кәнч шәһәрин
бир вәтәндашы олуб.
Мустај бу ил мәктәбә
јеничә кедир һәлә.
Кәзмәјә чыхыр һәр күн
атасы-анасыјла,
гардашыјла саһилә...

164

Һәр нә көрүр, сорушур:
«Бу нә күл, нә чичәкдир?»
Бәс бу бинада нә вар?
Бәс бу сөз нә демәкдир?..»
Өз ата-анасындан
јүз јол сорушур һәр күн:
«Бу нәдир? Нечә? Нејчүн?»
Бәс бу нејчүн беләдир?
Бәс о нејчүн еләдир?»
«Нејчүн-нејчүн»ләрилә
Мустај јорур адамы,
«Нејчүнчү Мустај» — дејир
бунунчун она һамы...
О јазыб-охумағы
јени өјрәнир, анчаг
һарда бир јазы көрсә,
О саат охујачаг:
«Ра-ди-о», «Маг-ни-то-фон»,
«Ап-тек», «поч-та», «те-ле-фон»...
Әввәлчә һеча-һеча
охујачаг диггәтлә,
илк дәфә көрдүјүнү
сорушачаг әлбәттә:
«Бәс бу нејчүн беләдир?»
«Бәс о нејчүн еләдир?»

4

«Архимед»

Волганын саһилиндә
гочаман, јарашыглы,
Диварлары ағаппаг,
ичи гәшәнк-ишыглы
бир һовуз биначы вар.

165

Бурда үзмәк өjrәнир
һәр кимин һәвәси вар.
Севә-севә тикибләр
тикәнләр бу һовузу
Бүллур кими тәртәмиз

һовузун ичиндә су.
Ана Волгадан кәлир
һовуза су һәр заман,
ахар јаз, јај, пајыз, гыш...
Чиммәјә әнкәл олмаз
нә күләк, нә гар-јағыш...

Мустај да атасыјла
бура кәлир арабир,
о да јашыдларыјла
бурда үзмәк өjrәнир.
Атасыјла һовуза
кәлиб Мустај бу күн дә,
дајаныблар јан-јана
о бинанын өнүндә.
Гапынын үстүндәки
јазыја баха-баха,
Мустај јазылан сөзү
башлајыр охумаға:
«Ар-хи-мед»
Нә? «Архимед»?
— Ата, ««Ар-хи-мед» нәдир?
һовуздор, јохса үзмәк?
Нә сөздүр? Нә демәкдир?»

Атасы күлә-күлә
дејир:

— Кечмиш заманда
бир алимди Архимед
гәдим Јунаныстанда...
Мустај дејир:
— Бәс онда
бура нејчүн јазыблар
О алимин адыны?
— Чүнки һовузда тапыб
о өз ахтардығыны.

Мустај дејир:

— Ај ата,
о күн мәним јолдашым
о вјетнамлы гыз да
бир тај сырға тапмышды
чимдијимиз һовузда.
Бәс о Архимед әми
нә тапыбмыш көрәсэн?
— Оғлум, буну вахтында
мәктәбдә өjrәнәрсән!
— Јох, атачан, инди де,
мәктәбә һәлә чох вар.
— Ај бала, ахы, инди
сәнинчүн чәтин олар!
— Атачан, јадындадыр?
Өзүн демишдин мәнә:
«Һеч бир шеј чәтин олмаз
өjrәнмәк истәјәнә!»
— Јахшы, онда кәл бурда,
паркда отураг бир аз,
Архимеддән данышым,
анчаг јахшы гулаг ас...

Архимед

— Архимед бир алимди,
 һәлә кечмиш заманда,
 доғулуб бөјүдүјү
 гәдим Јунаныстанда
 чајдан, көлдән, гујудан
 су чәкиб чыхармаға,
 гураг-чораг чөлләри,
 бағлары сувармаға,
 горумагчын вәтәни
 јадлардан-јағылардан —
 чүрбәчүр машын, силаһ
 дүзәлтмишди о заман...
 Адлы-санлы алимди,
 Намы севирди ону.
 О да чандан севирди
 өз елини-јурдуну...
 Јахшы алим көрдүјү
 ишлә архајын олмаз,
 даһа да јахшысыны
 ахтармагдан јорулмаз.
 Алимләр дә ушаг тәк,
 марагланар һәр шејлә,
 чәмәнлә, дағла, дашла,
 һәр шејлә... јерлә, көјлә:
 Көрәсән уча, гарлы
 дағын ардында нә вар?
 Көрәсән нијә белә
 гаралыбдыр булудлар?
 Көрәсән ахар суда
 балыглар нечә јатыр?
 Көјдә, ганад чалмадан

гарталлар нечә сүзүр?
 Көрәсән јүнкүл ләләк
 Суда нә үчүн батыр?
 Јекә, ағыр шалбанлар
 бәс нијә батмыр, үзүр?..
 Бах, белә суаллара
 дүз чаваб тапанадәк
 раһат ола билмәзләр
 алимләр дә ушаг тәк...

Диггәт едиб бунлара,
 Архимед кечә-күндүз
 бир чаваб ахтарырды
 бу сонунчу суала:
 «Јекә, ағыр шалбанлар
 бәс нијә батмыр, үзүр?»

Сөз бу јерә чатанда,
 Мустај дөзә билмәди,
 атасынын сөзүнү
 кәсиб учадан деди:
 — Атачан, нечә олду,
 чаваб тапды Архимед?
 — Тапды, балачан, тапды,
 ахтаран тапар, әлбәт!
 — Нечә, һарда?
 — Намамда!..
 — Атачан, дүзүнү де,
 зарафата салма да!..
 — Јох, јох, зарафат дејил,
 јахшы-јахшы динлә бир...

«Еврика!» — јә'ни «тапдым!»

Архимед чиммәк үчүн
бир күн һамама кедир...
Су илә ағзынадәк
долдуруб о һовузу,
өзү ора кирәндә,
ашыб-дашыр хејли су,
һисс едир ки, өзү дә
јүнкүлләшди һовузда...
Буну дүјчаг, бирчә ан
фикирләшиб һовузда,
Һәмин саат чыхараг:
— «Еврика!» — јә'ни «Тапдым!»
«Еврика!» — чыгырараг
севинир...
— Нә тапыр о?
— Тапыр ахтардығыны...
— Нә сајаг?
— Нә сајагы
дејим, анчаг диггәт ет:
Сују дашан көрәндә,
фикирләшир Архимед:
«Демәли, суја һәр шеј
Кирсә, — вәзни дәјишир, —
Туруда олдуғундан
бир хејли јүнкүлләшир».
Сонра бүтүн алимләр
Өјрәнди, билди буну.
Адына да дедиләр
«Архимедин гануну».

Ата бунлары дејиб
гуртармамышды һәлә,
даш-торпаг долу, нәһәнк
бир кәми ағыр-ағыр
јан алды о саһилә.
Буну көрәндә ата,
тез јериндән галхараг,
кәмини көстәрәрәк,
деди:

— Оғул, будур, бах,
бу кәми дәмирдәндир,
ичи долу даш-торпаг.
Дәмир дә, даш-торпаг да
чох-чох ағырдыр судаң.
Анчаг будур, үзүр бах,
су үзүндә батмадан...
Бунун сәбәбини дә
билмәк истәсэн әкәр:
Архимед ганунујла
үзүр суда кәмиләр!
Мустај күлүмсүнәрәк
деди:

— Сағ ол, атачан!
Билдим кимдир Архимед,
бир аз таныдым ону,
анчаг јахшы билмәдим
нәдир онун гануну?
Үзән кәмиләри дә
чохдан көрүрәм һәр күн...
Анчаг билмирәм нејчүн
Нәһәнк ағыр кәмиләр
үзүр суда батмадан?
Нејчүн, ата, де, нејчүн?

Ата деди:

— Ај Мустај,
бәсдир, бу күнлүк јетәр.
Дур кедәк, кечдир даһа,
бу күн бәсдир бу гәдәр...

— Јахшы, атачан, анчаг
бирчә шеј дә сорушум:
бәс Архимеддән әввәл
һамамда о һовуза
һеч кирән олмајыбмы?
Бәс сујун дашдығыны
һеч көрән олмајыбмы?
— Олуб, әлбәттә, олуб,
о һовуза кирән дә,
дашан сују көрән дә
чох олуб...

— Онда нејчүн
Архимед ганунуну
Архимед тапыб анчаг?
— Бах, бу јахшы суалдыр,
буну јахшы дедин, бах!..
Она көрә Архимед
тапыб о гануну ки,
ахтарырды һәмишә!
Ахтарычы көзүлә
бахырды о һәр ишә.
Дүнјада һәр бир шејә
бахан да, көрән дә вар,
һәр бахан, һәр көрән јох,
анчаг ахтаран тапар!..

«Өјрәнбил» Орхан

Мустај илә атасы
Галхыб, саһил бојунча
Кетдиләр јаваш-јаваш,
паркы кәзиб дојунча,
кәлдиләр евә бирбаш...

Ата деди:

— Балачан,
мәним ишим вар, кедим.
Галанлары да соруш
«Өјрәнбил» гардашындан.

«Өјрәнбил» дә Мустајын
өз гардашы Орханды,
о һәр шеји өјрәнән
чох шеј билән оғланды.
Һамыја дејәрди ки:
«Өјрәнмәк ејиб дејил,
ахтар, соруш, өјрән-бил!»
Бунунчун ад гојмушду
һамы она «Өјрәнбил».
Атанын дедијини
ана ешидиб күлдү,
сорушду:

— Нә вар јенә?

Нә өјрәнмәк истәјир
јенә «Нејчүнчү» оғлан?

— «Архимед ганунуну!»

— Ахы, а Мустај бала,
һәр шеји инди билсән,
бәс мәктәбә нә галар?

— Атам мәнә бу күн чох

данышыб Архимеддән,
тапдығы гануну да
дежиб, Орхандан өјрән.
— Јахшы, тэләсмә, бала,
элини ју, бәри кәл,
отур јемәјини је,
чајыны да ич әввәл.
Инди мәктәбдән кәләр
јәгин гардашын Орхан,
сорушуб өјрәнәрсән
истәдијини ондан...

««Адын чәк, гулағын бур!»
дежиб чохдан бабалар.
Бу күлмәли сөзләрин
санки кизлин һөкмү вар.
Елә бил ки, адыны
ешитди, доғрудан да, —
гапы ачылды бирдән,
кәлиб чыхды Орхан да.
Мустај һеч отурмаға
мачал вермәди она:
— һеч билирсәнми нејчүн
«Архимед» ад гојублар
о үзмәк һовузуна?
Орхан деди күләрәк:
— «Нејчүн-нејчүн» башланды!
Гој бир аз динчәлим дә,
лап јорулмушам ахы,
бир өзүмә кәлим дә!..
— Јох, јох, јох... һеч билмирсән!..
— Бәс сән һардан билирсән?
— Атам данышыб бу күн.
— Онда де көрүм, нејчүн?
— Чүнки Архимед баба

ахтардығы гануну
бир вахт тапыб һовузда,
буна көрә «Архимед»
адланыр о һовуз да!
— Јахшы, онда де көрүм,
тапдығы ганун нәдир?
— Атам деди ки, ону
сәнә Орхан өјрәдәр!..
— Јахшы, гој онда мән дә
јејим-ичим бир гәдәр.

Отуруб чај ичәндә,
Мустај бир конфет сојду,
гурғушун вәрәгини
стол үстүнә гојду.

Һәмин вәрәги Орхан
көрүб деди:
— А Мустај,
бу гурғушун вәрәглә
кәл ојнајыб әјләнәк,
Архимед ганунуну
бу сајагла өјрәнәк!

Бу сөзү дежиб, Орхан
бир нәлбәки долдурду,
вәрәги јумурлајыб
суја салды:
— Бах, будур,
Көрдүн, гурғушун вәрәг
батды суја дүшән тәк,
азачыг да су дашды... —
Инди бах!.. — дежиб Орхан
һәмин вәрәги судан
чыхарыб, әввәл ачды,

һамарлајыб бүкәрәк,
бир кичик-гәшәнк гајыг
гајырды гурғушундан...

Мустај дөрд көзлә бахыб
бир шеј баша дүшмәди:
— Бу ки, гајыгдыр! — деди,
тәләсдирди Орханы: —
тез ол, гануну даныш,
һаны, бәс ганун һаны?
— Дајан, тәләсмә һәлә,
дарыхма, көзлә бир аз,
тәләсиб дарыхмагла
һеч нә өјрәнмәк олмаз!
Мустај, инди јахшы бах!
Јахшы бах! — дејә-дејә
о гурғушун гајығы
бурахды нәлбәкијә,
ичинә бир конфет дә
гојараг итәләди.
Гајыг, ичиндә конфет,
үздү суда батмадан,
анчаг хејли су дашды
нәлбәкидән бу заман.

Орхан деди:
— Бах, Мустај,
инди јахшы-јахшы бах:
һәмин гурғушун бајаг
батды суја дүшән тәк,
инди јахшыча үзүр,
ичиндә конфет дә вар!
— Бәс бу нә сајаг олду?
Бәс һејчүн батмыр онлар?

— Инди биләрсән буну,
дејим, диггәтлә динлә:
Архимед ганунуну —
Инди чә бу ојунда
көрдүн өз көзләринлә!
Гурғушун, — гајыг олуб
Нәлбәкијә кирәндә,
Көрдүн, хејли су дашды,
о төкүлән су гәдәр
гајыг да јүнкүлләшди,
онунчун да батмады.
Инди билдинми?
— Билдим!
билдим, чох сағ ол, Орхан!
— Сән дә сағ ол! Һеч заман
билмәмәк ејиб дејил,
өјрәнмәмәк ејибдир:
ахтар, соруш, өјрән, бил!..

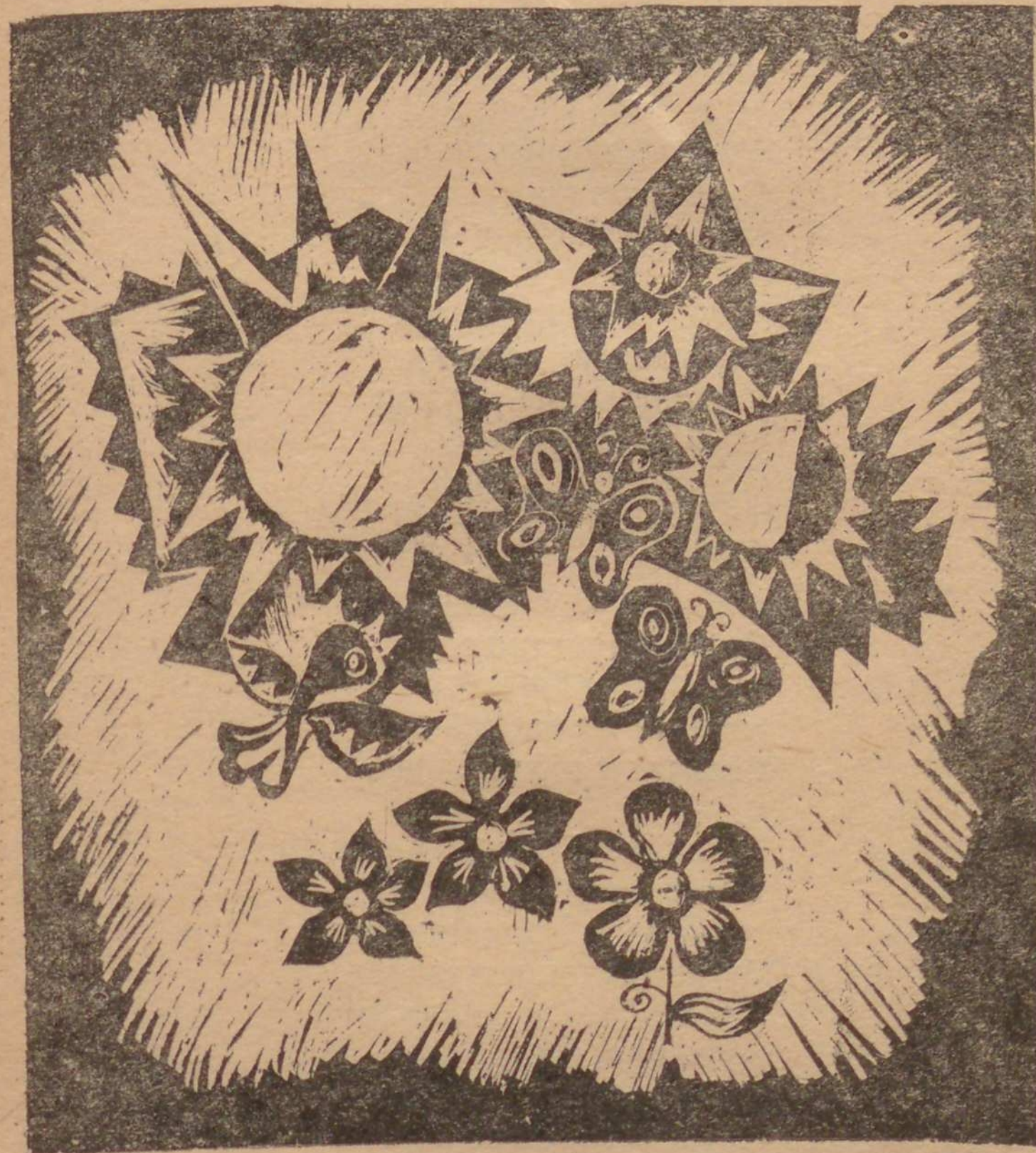
Ана өјүдү :

Ушаглары кәнардан
севә-севә сејр едән,
онлары меһрибан, шән,
күлүшән көрән ана
јахынлашыб, фәрәһлә
бахыб өвладларына
деди:
— Балалар, сиз дә
диггәт етсәниз әкәр,
чох шеј көрәчәксиниз
һәр күн јан-јөрәниздә:
учан гуш, дүшән јарпаг,

доған күнәш, батан ај,
ракет, јелкәнли гајыг,
метро, ја гәдим сарај,
бир гарышга јувасы,
кәпәнәк ганадлары,
абидә, дахма, һејкәл,
шәһәр, күчә адлары...
бунларын һәр биринин
сөһбәти вар, сөзү вар,
кимин дујан үрәји,
кимин көрән көзү вар,
бунлары дујар, көрәр...
Дөврәниздә һәр шејә
Көрән-ахтаран көзлә
баха билсәниз әкәр,
тәкчә китаблардан јох,
бирчә солғун јарпагдан,
бирчә һөрүмчәкдән дә,
јәгин билин буну сиз,
һәр күн, һәр саат, һәр ан
чох шеј өјрәнәрсиниз!..

1978—1979

ҒӘВАЈӘТЛӘР

ТОРАҒАЈ

Мешәдә мұсамирә һазырлајырды гушлар,
нәғмәкарлары сечмәјә
баш мүнсиф сағсағанды.
Ә'ла дејилдисә дә,
сәси-нәғмәси,
анчаг һөкмү рәванды.

Ујуб хош бир һәвәсә,
бир торағај да кәлди.
Мүнсифләрин өнүндә
учуб көјә јүксәлди...
Көјүн уча гатында
ән хош диләкләрини,
севинчини-ешгини,
дәрдини-кәдәрини,
бүтүн һәјәчаныны,
үрәјинин ганыны,
гатараг өз сәсинә,
башлады нәғмәсинә...

Мин-мин бүллур зәнк кими
чинкилдәјир үфүгләр,
рәнк вериб-рәнк алырды
бу нәғмәдән шәфәгләр.
Бу, нә бүлбүл, нә гумру,
нә гарангуш, нә турач,
нә сығырчын сәсијди, —
Торағајын өз сәси,

өз үрәк нәғмәсијди.
Елә бундајды онун
сафлығы, тәравәти,
дады, бүтүн ләззәти...

Күнләр кечди-өтүшдү.
Бир күн торағајын јолу
јенә орадан дүшдү.
Асыямышды ағачдан
мұсамирә е'ланы,
иштирак еләјәнләр:
башда — гарға, сағсаған,
долаша, ағачдәлән
вә саир вә саирә...
Бу сијаһы мә'лумду
һамыја әввәлчәдән:
даими бир гајдајды, —
бу «адлы-санлы» гушлар
кәрәк һәмишә башда олајды...

Торағај сијаһыны
башдан-баша охуду,
Јох, онун ады
сијаһыда јохуду...

Торағај инчимәди.
Өз-өзүнә деди:
— Нә олар!..
Һәрәнин өз зөвгү вар.
Мәнә дә хош кәлмир, онларын нәғмәси,
гарғанын, сағсағанын,
долашанын сәси...
Вә чыхыб кетмәк истәди.

Анчаг,
елә бу заман
кәлиб чыхды сағсаған.
Көзләрини гыја-гыја
бахыб үстдән ашағыја:
— Бура бах, —
деди, — а, торағај,
сәсин дә јахшыдыр, нәғмән дә.
Диггәтлә гулаг асдыг
бизим бөјүкләр дә, мән дә...
Амма бир шеј дә вар:
ахы, сәсин нә гарға, нә долаша...
(«Тәвазәдән» өз адыны чәкмәди)
нә бүлбүл, нә сығырчын,
нә гумру, нә гарангуш,
нә башга гуш сәсидир.
Нәғмән дә һеч нәјә бәнзәмир,
бәс бу нә нәғмәсидир?!
Гәрәз, гәрарымызы гој дејим бил:
«Мәсләһәт дејил!»

Торағај бахды, бахды сағсағанын үзүнә,
гыјылмыш чәп көзүнә,
шән, хош нәғмәләр долу үрәји көврәлди
вә дилә кәлди:
— Мән нә бөјүкләрә
гошурам нәғмәми,
нә дә онлара — ајагалты көтүкләрә...
Мәнә лазым дејил,
нә гијмәти,
нә төһмәти
һеч кәсин.
Гој мәни

гызаран үфүгләр,
ал шәфәгләр,
ачылан сәһәр
динләсин!

1967.

— КӨЗӘЛЛИК

Чејранла гурбагадан
чох јазыб шаирләр.

Нә олар!
Һәр өлкәнин, һәр елин,
һәр дөврүн, һәр илин
вә һәр тәмсилин
өз чејраны,
өз гурбағасы вар...

...Бир күн чејран
су ичмәјә кәлди кәлә.
Бахды көлүн күзкүсүндә
өз әксинә:
күлә-күлә,
бир азча да
өјүнә-өјүнә...

Инсафа галанда,
һаггы да варды!
О нә гамәт,
о нә әда,
о нә вүгарды?!
Һәлә көзләр, һәлә көзләр!..

Бирдән
зијилли бир гурбаға
Һоппанды,
чејранла јан-јана дајанды.
Вә башлады
көлүн күзкүсүндә
өз һүснүнә бахмаға.
Бахды, бахды,
олду өзүнә һејран,
вә дилләнди:
— А чејран,
дүзү,
сән дә көзәлсән,
мән дә...
Бир иш вар анчаг:
сәнә көзәл дејәр һәр кәс,
Амма, мәним көзәллијими
һәр јетән гијмәтләндирә билмәз!..

Бурда мән
истәдим јазам:
Чејран бу сөзләрдән
од тутду, јанды.
Јај кими кәрилиб бирдән тулланды!
Өзүнү көлә атды...
Вә батды...

Амма һејфим кәлди чејрана,
тәмсил дә битди...
Кәлдим јекун вурмаға:

Дедим:
— Јазыг! —
Анчаг билмәдим
ким? —
Чејран, ја гурбаға?

ДОЗАНГУРДУ

Бири варды, бири јохду,
дүнјада һәшәрат чохду;
дозангурду да бунлардан бири...
Олмушду мешәдә
сакит бир кушәдә
кушә мүдири...
Јыгмышды башына
сохулчаны,
чырчыраманы,
чәјирткәни...
мүхтәсәр,
ишинә јарајаны, хошуна кәләни...

Анчаг...
мүдирин әли дәјән һәр шеј
пис гохујурду јаман:
мәзәли-дадлы чижәләк,
көбәләк,
әтирли ал-әлван күл-чичәк,
әли дәјчәк,
олурду зај, —
гохујурду үфунәт,
дадырды ачы-әзвај.

Баш мүдирлә олуб әлбир,
өтүрүрдү әлинә дүшәни.
Сөз мүхтәсәр, —
кор гојмушду мешәни...
Һамы шикајәт ејләјирди,
кими күнчдә-бучагда,
кими дә јығынчагда,
ачыг-ашкар буну дејирди.

Бир күн бир јығынчагда
бүлбүл дә деди она:
— Ахы, бу пис адәтдир,
натәмизлик, надүрүстлүк чинајәтдир.
Ајыбдыр, тәмизкар олсана?!

Бу сөzlәр
дозангурдуна хош кәлмәди бир гәдәр.
Нә исә,
көрүб чох гудурдугуну,
мүдирликдән көтүрдүләр дозангурдуну...

Арадан хејли кечди.
Ишләр дәјишди.
Дозангурду јенә олду мүдир,
мешәдә,
хәлвәти бир кушәдә
јенә һөкмранлыг едир.
Јығыб башына сохулчаны
чәјирткәни...
Карына јарајаны,
ишинә кәләни...
Јетәнә јетир,
јетмәјәнә шыллаг атыр.
Әлиндән чыхан һәр шеј

јенә үфунәт гохујур, әзвај дадыр.
Јанында, јери кәләндә,
бүлбүлүн ады чәкиләндә,
туршудур үз-көзүнү;
гыјыр гыјыг көзүнү:
— Еһ, нә бүлбүл?
Онун да ады вар анчаг!
Һәлә өз мәлаһәтли фысылтымы дем
будур,
бизим чырчыраманы динлә бир,
чырылдајанда адамын үрәји әсир!..

Бүлбүлә дедиләр бу сөзү.
күлдү,
чәһ-чәһ басды мешәни.
Димдијиндән санки инчи төкүлдү, —
деди:
— Кедин дејин она, —
дозангурдуна, —
сөзүм сөздүр:
дозангурду натәмиздир.
Әлдә,
дилдә
натәмизлик, надүрүстлүк пис адәтдир.
Буна дөзмәк чинајәтдир!..

АСЛАН ҮРӘЈИ

1

Дүнјада гәрибә ишләр вар:
бир асланын үрәјини чаггала чаладылар.
иши дүзәлди.
Чаггал

сағалды, дирчэлди.
Аслан кими кэзмәјә башлады вугарла.
Дуруб-отурмады даһа
түлкү кими, чаггал кими
чана-чуна һејванларла.
Онлара күлүрдү.
Өзүнү доғрудан да аслан билирди.
Һәгиги аслан кими нәрилдәјирди дә һәрдән,
кечәләр, јухуда...
Чүнки ајыглыгда утанырды өзүндән
шәклини көрәндә суда...

Бәли,
јашајырды белә
аслан үрәкли чаггал,
өзүнү аслан билә-билә.
Бәлкә дә чох јашајачагды һәлә...

Анчаг
бир күн мешәдә
ағзы, пәнчәләри ганлы бир чанавар көрдү.
Чаггал тез јүјүрдү,
тә'рифләди чанавары:
«Сән бөјүк гәһрәмансан!
Пәләнк нәдир,
аслан нәдир,
фил нәдир?
Бу дүнјада сән әсл һөкмрансан!»
Сонра да онун ганлы чәнәсини,
ганлы әл-ајағыны јалады...
Елә бу ан
дөзмәјиб јалтаглыға
көксүндәки аслан үрәји партлады...

Сизә сөзүм вар,
Еј үрәк чалашдыран
чәрраһ достлар,
әлач едәндә
үрәк азары кими ағыр бир дәрдә,
һеч вахт
Мәрд үрәјини чаламајын намәрдә!
Тохумалар ујушар бәлкә,
хәстә сағалар, јашар бәлкә,
амма јенә
әмәјиниз итәр әбәс.
Чүнки
мәрд үрәји
намәрдлијә таб кәтирмәз!

1968

ТӘ'РИФНАМӘ

Дүнјада ад газанмыш,
савашанлардан усанмыш
гочаман бир сәркәрдә
далыб ачы-әзаблы
хәјалат аләминә,
өз-өзү вичданына
килејләнирди јенә.

«Бәли, зәфәр газандым:
Мәғлуб олду дүшмәним!
Амма ганым гарадыр,
көнлүм ачылмыр мәним:
һәр ики тәрәфә дә

фәлакәт олду зәфәр:
һәлак олду минләрлә
чаван әрләр-икидләр,
дул галды кәнч кәлинләр,
јетим галды оғул-ғыз,
кәнч ғызлар нишанлысыз,
аналар да оғулсуз...
Јох, јох, һәрб һүнәр дејил,
анчаг өлүмдүр-гандыр,
ғырғына һүнәр дејән
ариф дејил, надандыр!
Јахшы дејиб бабалар:
«Ганла јумазлар ганы».
Буну анлајан һаны?!
«Гана — ган» — дејә-дејә,
ган јохалмаз дүнјадан.
Зүлмә-шәрә бир заман
ғылынчла јох, агиллә
ғалиб кәләчәк инсан.»

Бу вахт мәшһур бир шаир
һүзура изн истәди.
Кәлиб, диз чөкүб деди:
— Мән бир ачиз шаирәм,
будур әлимдән кәлән,
нагис галәмимлә мән
«Зәфәрнамә» јазмышам
сизин шәрәфинизә,
ичазәнизлә инди
охујум ону сизә...

Сонра галхыб ајаға,
башлады охумаға:

«Сән, еј улу гәһрәман,
сән, еј даһи сәркәрдә
мислин-бәрабәрин јох
бүтүн гәринәләрдә.
Бу шанлы зәфәринлә
дүнјаны азад етдин,
тәкчә бу дүнјаны јох,
каинаты шад етдин!
Күнәш кими парлады
ғылынчынын шө'ләси,
аналарын, ғызларын,
кәлинләрин шән сәси
Мин алгыш дејир, сәнә,
алгыш!..»

Елә бу јердә
даһа дөзә билмәјиб
јалтағлыға сәркәрдә
гапды «зәфәрнамә»ни
парча-парча еләди,
туллады чаја, сонра
шаирә белә деди:

— Бир дә белә шеј јазсан,
бах, бу уча гајадан
ше'ринлә өзүнү дә
атарам чаја, инан!
Шәрәfli бир инсана
мәддаһлыг һәгарәтдир,
тә'риф дә рүшвәт кими
дөзүлмәз бир адәтдир!..

РЭССАМ ВӘ ҺӨКМДАР

Дејирләр чох маһир бир рэссам вармыш,
шәрәфли-вугарлы бир сәнәткармыш,
Сајмазмыш бәји дә, ә'јанлары да,
ханы, задәканы, һөкмдары да...
Чәкдији шәкилләр: әкинчи, чобан,
дашјонан, евтикән, дәмирчи, багбан,
ипәкчи, халчачы ел көзәлләри,
онларын јарадан-гуран әлләри,
Бир дә горху билмәз мәрдрәр, гочаглар,
үсјанкар икидрәр, нәчиб гачаглар...
О, халга хидмәткар, халг она һајан,
өзү ач, көзү тох сүрәрмиш дөвран...

Һөкмдар дөзмәјиб буна нәһајәт,
едир бир күн ону сараја дә'вәт.
Рэссамын јанына кәлир бир ә'јан
дејир :
— Севин, өјүн, еј бәдбәхт инсан,
зилләтдән гуртардын, олдун бәхтијар,
сараја чағырыр сәни һөкмдар...
Кедәк, шәклини чәк ә'лаһәзрәтин,
артсын шан-шөһрәтин, варын, дөвләтин!..

Рэссам күлә-күлә дејир:
— Доғрусу,
мәнимчүн чох бөјүк бир шәрәфдир бу,
мән һара, һөкмдар сарајы һара!
Анчаг кет әрз елә о һөкмдара, —
мән өз харабамдан кәнар чыханда,
сәнәтим-гүдрәтим итир бир анда,
көзләрим јумулур, сусталыр әлим...
Бу үзлә сараја мән нечә кәлим?!

Ә'јан гәзәбләниб дејир:
— А бәдбәхт,
бәс бура кәләчәк о ә'лаһәзрәт?

Рэссам чаваб верир күлүмсүнәрәк:
— Өзү кәлмәсә дә олар, нејләјәк?
Јох, зәһмәт чәкмәсин һөкмдар һәдәр,
башыны кәтирин, кифајәт едәр!..

1978

УЗУН ВӘ БӨЈҮК

«Узун адамын ағлы топуғунда олар».

Бабалар јәгин ки, һәммин мәсәли
Шухлугла дејибләр, — ширин, мәзәли.
Јохса, нә бојдадыр, нә дә јашдадыр,
ағлы олан билир — ағыл-башдадыр!..

Бөјүк бир сәркәрдә вармыш бир заман,
нејранмыш ондакы зәкаја чаһан.
Чүр'әтдә,
гүдрәтдә,
һикмәтдә
тәкмиш.
Амма...
дејирләр ки,
бојдан кәдәкмиш...

Бир күн бу сәркәрдә уча бир рәфдән
бојланыб бир китаб алмаг истәркән,
әли чатмајанда,
узун бир јавәр

дејиб ки:
— Сэркэрдэм, мэнэ изин вер,
көтүрүм...
Ахы, мэн сэндэн бөјүјэм!

Сэркэрдэ күлэрэк сөјлөјиб о дэм:
— Вер...

Анчаг, эзизим,
дүзүнү билсэн,
сэн мэндэн узунсан,
бөјүк дејилсэн!..

Ким билир, бэлкэ бу бир эфсанэдир,
елэсэ, бэс бунун мэ'насы нэдир?
Гој билсин-ешитсин узун јазанлар:
узунла
бөјүјүн
бөјүк фэрги вар!..

1945

— ЈУХУ ДЭРМАНЫ

Мүдрик философлар, бөјүк эдиблэр
китаб барэсиндэ чох сөз дејиблэр:
Китаб бир күнэшдир — гаралмаз-сөнмэз.
Китаб хэзинэдир — битмэз-түкэнмэз.
Китаб — асимандыр,
китаб — үммандыр.
Китаб һәм лоғмандыр,
һәм дә дэрмандыр!..

Ачылдил бир шаир чыхыб бу јандан,
ујдуруб китаба бир белэ бөһтан:

194

Китаб вар — соған тэк јашардар көзү,
китаб вар — тикан тэк батар һэр сөзү,
елэ китаб да вар...

Гэрибэ ишдир, —
бир көрүн башыма нэ иш кэлмишдир:
Китаб охумаға бэрк һэвэскарам.
Бир китаб алмышдым — дүз он килограм!
Эввэлчэ «кириш»дэ бүдрэдим бир аз...
(узун јол енишсиз-јохушсуз олмаз!)
«Бу һеч, кечиб кедэр, өтүшэр» — дејэ,
башладым китабы мүталиэјэ...
Елэ ки илк фэсли јарыја чатдым,
өзүм дә билмэдим һеч нэ вахт јатдым.
Јенэ о китабы көрдүм јухумда,
охудум, дарыхдым... гачды јухум да...
Јенэ дә охудум, — јатдым... —
Бу минвал
нечэ јол ајылдым-јатдым далбадал...

Эһсэн!.. Белэ китаб јазана эһсэн!
Китабда һүнэрэ, гүдрэтэ бах сэн!
Эһсэн!.. Китаб дејил — јуху дэрманы!
Һэкимдэн гуртарыр инсанын чаны:
ал, оху китабы; јат... кефинэ бах...
Чалыш ки јухуна кирмэсин анчаг!

Инди дә аз дејил белэ китаблар...
— Ады? Мүэллифи?..
— Ахтаран тапар!..

1978

195

13*

АДАМ — АЛИМ

«Алим олмаг асандыр,
адам олмагса, чэтин!»
Бу аталар сөзүнү
хамы ешидиб јәгин.

Бир күн бир гоча алим
бу сөзә шүбһә етди,
бир годуға дәрс верди,
эдәб-әркан өјрәтди.
Годуг да итирмәди
устадын зәһмәтини;
сәрф едиб вар күчүнү,
бүтүн фәрасәтини,
јазы-позу өјрәнди,
һәтта ше'рләр јазды,
һекајә, роман, тәнгид...
Даһа чох шејләр јазды...
Ахыр «алим» дә олду,
газанды һөрмәт-иззәт.
Устад она кәнардан
бахыб алырды ләззәт.
һәрдән өјүнүрдү дә,
«шакирдимдир» — дејәрәк...

Анчаг годуг бөјүјүб
ахырда олду ешшәк.
Ловғаланды, гудурду,
бәјәнмәди һеч кәси.
Бүрүдү һәр тәрәфи
онун мәғрур нә'рәси:
«Мәнәм, мәнәм алим дә,
әдиб дә, — һәр шеј мәнәм!

Дилим һамыдан узун,
һамыдан бәркдир чәнәм!»
Белә дејиб, дик тутду
«алим» өз бош башыны,
танымады көрәндә.
достуну, јолдашыны.
Күвәниб өз гондарма
шөһрәтинә-адына,
бир күн дә шыллаг атды
өз гоча устадына...

Көрәнләр дедиләр ки:
«Фикир вермә, нә олар,
ады алим олса да,
бир аз наданлығы вар».

Гоча устад һеч бир сөз
демәди, күлүмсүндү.
Башыны јырғалады,
јалныз белә дүшүндү:
«Онун шыллагы мәнә
етмәди әсла әсәр.
Мәнә дәјән будур ки,
әмәјим олду һәдәр.
һајыф ки, ахырда о,
өз әслини көстәрди.
О, өз ешшәклијилә
мәнә јахшы дәрс верди.
Билдим ки, ел сөзүнүн
мә'насы чох дәринмиш:
«Асанмыш алим олмаг,
а д а м о л м а г ч э т и н м и ш!»

ГОРУГЧУ

Агач әкмәк,
күл-чичәк бечәрмәк,
талвар гурмаг,
һәјәтләри, күчәләри јащыллыгла,
күл-чичәклә бәзәмәк
вә бунлары горумаг
јахшы ишдир, шүбһәсиз.
Һәр ким белә бир иш көрсә, кәрәк
сағ ол! —
дејәк
она биз...

Анчаг...
Будур,
һәрдән белә дә олур:
бир чаван оғлан
суварырды һәр сәһәр
күчәдәки агачлары бир-бир.
Каһ ачыр дибләрини,
каһ будагларына дәрман сәпир,
каһ көтүкләрини әһәнкләјирди.
Горујурду һәшәратдан
вә һәр чүр зијанәвәрдән...
Һәр көрән дејирди:
— Афәрин, әһсән!..

Анчаг...
ишә бир бах:
бир күн
бир тула говду бир пишик баласыны.
Пишик гачды, гачды,
чананы гуртармаг үчүн агача дырмашды.

Бурда гәрибә нә вар?
Гәдимдән беләдир гајда, —
пишик бәркә дүшәндә,
агача дырмашар.
һәтта,
һәрдән адамы да ғыснашдырырлар,
«пишијини агача дырмашдырырлар».

Анчаг бизим чаван, —
һәмин горугчу оғлан
хәбәрсизди дејәсэн
бу ади һәгигәтдән.
Пишији агача дырмашан көрәндә,
бејнинә вурду ганы.
Гапыб әлинә јекә бир јабаны,
чумду агача сары.
Пишији говмаг үчүн,
агачы «горумаг» үчүн,
вурду, вурду,
вурдугча ғызышды, гудурду.
Гырды-төкдү јарпаглары,
көрпә јащыл будаглары...
Ахыр вуруб пишији дә салды.
Пишик ган ичиндә јериндәчә галды...
Амандыр, вәтәндашлар, аман!
Горујун агачлары,
чичәкләри,
пишикләри,
көрпәләри,
белә горугчулардан!..

УШАГ ВӘ АТ

Булварда
бир оғлан миниб тахта атына,
сүрүр чапараг...
Әслиндә өзү јүјүрүр.

Анчаг

јаваш кедәндә,
тәгсири атда көрүр.

Дөјүр аты,

сөјүр аты:

— Ај чәр дәјмиш,

нә олуб сәнә?

Ај чәр дәјмиш,

јерисәнә!!

Бәрк кедән дә өзүдүр,
јаваш кедән дә...

Анчаг, јаваш кедәндә,
тәгсири атда көрүр...

Гынамаг олмаз ону,

ушаг ојунудур бу!

Олмаз она демәк:

— Ај бала,

гамчыны һәрдән

өзүнә дә чәк!

Ахы, сүрән дә

сәнсэн,

јүјүрән дә

сән!

Буну кәрәк

бә'зи «бөјүкләрә» дә дејәсән!..

1967

200

КӨРПӘЛӘР

Булварда
үч көрпә:
ит көрпәси,
пишик көрпәси,
инсан көрпәси...
Дурмушлар үз-үзә
көз-көзә,
ојнашырлар...

Ит көрпәси

инчә-инчә һүрә-һүрә,

пишик көрпәси

мәзәли-мәзәли мијолдаја-мијолдаја,

инсан көрпәси

гығылдаја-гығылдаја, күлә-күлә...

Ојнашырлар, далашмадан бир-бирилә, —
өјрәнмәјиб чүнки һәлә:

ит көрпәси —

гапмағы,

пишик көрпәси —

чырмагламағы,

инсан көрпәси —

вуруб дағытмағы...

Көрпәдирләр ахы, һәлә!

1968

201

ГУРБАҒАЧЫГ

Күллү-чичәкли јазын
сөзлү-сазлы елчиси —
гарангуш
бир мешәдә
гонмушду бир будаға.
Алтдакы көлмәчәдә
лилдә мүркүләјәрәк,
гурулдајырды һәрден
зијилли бир гурбаға...

Гарангуш јахын-узаг
өлкәләрдән-елләрдән,
ширин-ширин дилләрдән
јығдығы нәғмәләри
өтүрдү һезин-һезин...

Гурбағаны көрән тәк,
гарангуш севинәрәк
сорушду:
— Ај гурбаға,
һеч хошуна кәлдими
јахын-узаг елләрдән
ширин-ширин дилләрдән
јығдығым бу нәғмәләр?

Гурбаға өз донбалаң
көзләрини гыјараг,
гурулдады:
— Гуррр, гуррр, гуррр...
Инчимә һа, квак, квак, квак...
нәғмәләрин гуррудуррр...
Гуррр, гуррр, гуррр...

Гарангуш инчимәди,
өзү-өзүнә деди:
— Нејләсин гурбағачыг?
Ахы, өмрүндә јазыг
дајаз көлмәчәсиндән
башга јерә кетмәјиб,
өз сулу «нәғмәсиндән»
башга сәс ешитмәјиб...
Ај јазыг гурбағачыг!
Ај јазыг гурбағачыг!..

ДУШҮНЧӘ

Дејирләр гочаман, мүдрик бир алим
сорушду чалышган бир шакирдиндән:
— Күндә нечә саат ишләјирсән сән?
Шакирд өјүнәрәк деди севинчәк:
— Јухудан дурандан јатана гәдәр,
сәһәрдән улдузлар батана гәдәр.
— Бәс сонра?
— Јорулуб азча јатырам...
— Демәк, кечә-күндүз һеј ишләјирсән?!
— Бәли!.. —
дејә шакирд тә'риф көзләди.
Устад мезәммәтлә шакирдә деди:
— Гочаг, бәс сән нә вахт фикирләширсән?
Шакирд көзләрини дөјүб галды мат...

Элавэ елэди гочаман устэд:
— Доғрудур, зинэтдир инсана зәһмәт.
Анчаг ки, буну да билмәк кәрәкдир, —
инсана јарашан башлыча чәһәт,
әзизим, дүшүнмәк-фикирләшмәкдир!..

1977

— ДОСТЛУГ

Белә дејиб бабалар, —
Дүнјада үч чүр дост вар:
Биринчиси,
дил досту — дилчәк досту.
Икинчиси,
диш досту — чөрәк досту.
Үчүнчүсү,
чан досту — үрәк досту...
Достуну јахшы сечсән,
пешман олмазсан һеч сән!

Дил досту — дилчәк досту —
дилдә-ағызда гочаг,
сөһбәтдә-сөздә гочаг, —
тә'рифләр чувал-чувал,
вә'д еләр гучаг-гучаг —
ағызда-дилдә анчаг...
Белә достлардан узаг!..

204

Диш досту — чөрәк досту
далбадал чан-чан дејәр,
дојмадан ичәр-јејәр,
бир күн јаддан чыхармаз,
сәнә чан гурбан дејәр, —
сүфрән ачыгса әкәр...
Белә достлардан һәзәр!..

Чан досту — үрәк досту
тез-тез чан-чан демәдән,
Севәр чандан-үрәкдән.
Јансан, сәнинлә јанар,
күләр сәнинлә күлсән...
Күвән белә достлуға,
бунун гәдрини бил сән!

1978

ДИРИЛИК СУЈУ

*Дејирләр ки, зүлмәтдә
дирилик сују вармыш,
о да ки, һәр мин илдә
бир удум тапылармыш...*

Бир гоч икид тилсимли
дәрәләр-дағлар ашды
горхунч әждаһаларла,
нәһәнкләрлә савашды.
Гырх күн, гырх кечә сонра
кедиб чатды зүлмәтә,
дөјүшдә үстүн кәлиб

205

Һәр чүр гара гүввәтә, —
гырх бағлы гапы ачды,
гырх дәрин гују кечди,
ахырда гырх биринчи,
сон гујуја јетишди.
Бир сепрли шүшәдә
тапыб кәтирди ону, —
о дирилик сујуну...

Сују тапмаг-кәтирмәк
чәтиндән дә чәтинди,
анчаг ондан чох чәтин
бир иш дә варды инди:
— Бу су кимә чатачаг?
Ахы, бирчә удумду,
бирчә ичимди анчаг!..
Икид деди:
— Анадан әзиз дүнјада ким вар?
Бу су анаја чатар!..

Ана деди:
— Ај оғул,
мәрд оғулсан, чох сағ ол!
Анчаг сәнсиз, атансыз
бу дүнјада мән нечә
јашарам, јапјалныз?

Икид атаја деди:
— Бујур, сән ич, атачан!
Ата деди:
— Ај оғул,
мәрд оғулсан, чох сағ ол!
Анчаг сәнсиз-анансыз,
бу гоча дүнјада тәк
јашаја биләрәмми
азмыш бир јалгузаг тәк?

Онда севкилисинә
деди икид:
— Кәл сән ал,
ич дирилик сујуну,
дүнјада әбәди гал!

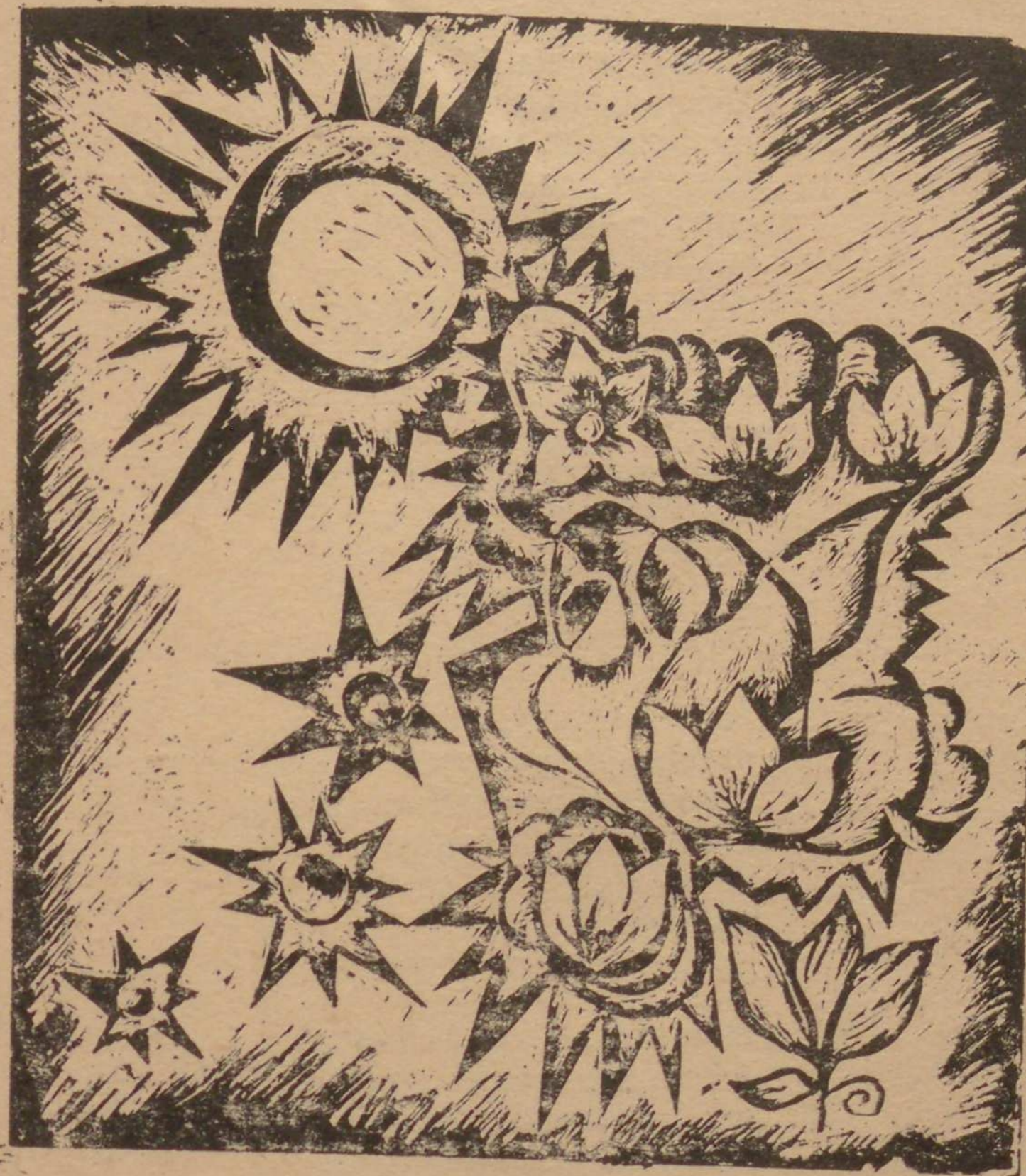
Севкилиси деди ки:
— Мән сәнсиз бирчә ан да
галмарам бу чаһанда!..
О дирилик сујуну
һеч бир кәс истәмәди.
һамысы белә деди:

— Тај-тушсуз, дост-ашнасыз
вәтән дә гүрбәт олар,
гүрбәтдә тәк јашамаг
һәјат јох — дәһшәт олар!..

Икид чырпды шүшәни
бир даша вар күчүjlә.
Сәпилиб килә-килә,
киләләр кәлди дилә!
— Сән өз инсан өмрүнү
јахшылыгла вур баша,
шәрәfli ад-санынла
сонра мин илләр јаша:
Саф-сәрин бир булаг ол —
үрәји јананлара!
Ишыглы бир чираг ол,
јол көстәр азанлара!
Мәсәл ол — дилдә јаша,
манны ол — телдә јаша!
Мәрдликдә-јахшылыгда
өрнәк ол — елдә јаша!

1978

НАҒЫЛЛАР

НАҒЫЛ

«Бири варды, бири јох...»
Дүнјада өлкөлөр чох,
еллөр дә, диллөр дә чох.
Һәр өлкөнүн өз ели,
һәр бир елин өз дили,
һәр дилин өз нағылы —
чешид-чешид, рэнкбэрэнк,
бири-бириндән көзөл,
бири-бириндән гәшәнк...

Нағыл маһныја бәнзәр, —
нәғмә тәк елдән-елә,
нәғмә тәк дилдән-дилә
бүтүн дүнјаны көзәр,
Нағыл мәчлисләр бәзәр.

Јахшы-көзөл, мәзәли
нағылы динләмәкдән,
сева-сева үрәкдән
нағылы сөјләмәкдән
дејән дә,
динләјән дә
нә јорулар, нә безәр...

Нағыл мин илләр јашар,
дәрин дәнннзләр кечәр,
уча дағлардан ашар.
илләрлә, јүзилләрлә

нағыл долдугча јаша,
нә гочалар, нә өләр
кетдикчә чаванлашар.

Узаг-узаг чағларда
чағдашы вар нағылын.
Узун-узун јолларда
јолдашы вар нағылын.
Һәр дилдә дилдашы вар,
һәр јердә бачысы вар,
гардашы вар нағылын...

Мин илләр јашаса да,
көһнәлмәз, тәзәләнәр.
Илләрин әләјиндән,
дилләрин әләјиндән,
јүзләрчә нәсилләрин,
елләрин әләјиндән
кечәр...
Јахшысы галар, —
јаманы тез әләнәр...

Һәр јердә, һәр мәканда,
һәр чағда, һәр заманда
нағылы «нәгл ејләјән»,
чандан севиб сөјләјән
өз ганындан, чанындан
она тәзә чан верәр,
ја ону тәзәләјәр
ја тәзә нағыл дејәр.
Јахшы нағыл дејәни
јахшы динләјәр һамы.
Нағылсыз кечмәз елин
нә тоју, нә бајрамы.

ДЭЧЭЛ ЧЭПИШ

Бир нэнэнин балача
бир гыз нэвэси варды.
Икиси бир дахмада
раһат-раһат јашарды.
Бир алабаш итләри,
бир кечиләри варды.
Кечинин дә бирчә чүт
бачы-гардаш чәпиши...
Нэнэ илә нэвэнин
јахшы кедирди иши.
Кечиләри отлаға,
сулајыб отламаға
каһ нэнэ апарарды,
каһ нэвэ апарарды.
Алабаш да һәмишә
онлары өтүрәрди.
Гурд, ја чаггал көрәндә,
бәркдән-бәркдән һүрәрди.
Кечәләр дә дахманы
сәһәрәчән күдәрди.
Оғру-әјриләри дә
горхудар, һүркүдәрди...

Кечиләр чәмәнләрдә
Жүл-чичәк јејәрдиләр,
Дадлы-дадлы көбәләк,
чијәләк јејәрдиләр.
Сәрин-сәрин сулардан,
ширин-ширин сулардан
ичәрдиләр дојунча,
Чох кәзиб јорулунча,
сәрин көлкәликләрдә
јатыб динчәләрдиләр.

Ахшам да јаваш-јаваш
кефи көк, дамағы чағ, —
дахмаја кәләрдиләр.

Нэнэ кечини сағар,
биширәрди сүдлү аш,
нэвәсилә отуруб
ширин-ширин јејәрди.
Өз пајыны аларды
сүдлү ашдан Алабаш.
Нэнәјә һәр икиси:
— Сағ ол, вар ол! — дејәрди.

Јашајырдылар белә —
кефи көк, дамағы чағ.
Бирчә нараһатлыглары
варды онларын анчаг:
балача оғлан — чәпиш
јаман дәчәлди, јаман!
Аман онун әлиндән,
аман, аман, ај аман!..
Бир дә көрәрдин гачыб,
узаглашыб һамыдан,
дик гајанын башында
отдан сәбәт тохујур,
атылыб дүшә-дүшә
белә маһны охујур:

«Мә...мә...мә...мә...мә-ә-ә-ән
чәпиш дејиләм, гушам!
Бир көрүн, гуш гонмајан
дик гајаја гонмушам!
Истәсәм ганадланыб
учарам узаглара,
гонарам булудлардан
учада дик дағлара!..»

Ана кечи чәпишә
горха-горха бахарды,
языг-языг мөләјиб
јалварыб-јахарарды:
— Ај бала, кәл ашағы,
јыхылыб әзиләрсән.
Чанавара, ајыја,
чаггала раст кәләрсән.
Тутуб сәни бир анда
дидәрләр, парчаларлар,
бир чүт рүмә бујнузун,
бир чәнкә түкүн галар!..

Чәпиш сөзә бахмајыб
билдијини едәрди.
Языг ана кечини
јаманча инчидәрди.

Гары нәнә чәпишә
дејәрди:
— Белә олмаз!
Ај чәпиш, кәл ананын
сөзләринә гулаг ас!
Көрәр сәни гарагуш,
чајнагларына алар.
Ја әгрәб санчар, бала,
ја да ки, илан чалар!..

Чәпиш јенә динләмәз,
билдијини едәрди,
меһрибан нәнәни дә
өзүндән инчидәрди.

Нәвә дејәрди она:
— Ај чәпиш, белә олмаз,
кәл ананын, нәнәнин
сөзләринә гулаг ас!
Күләк әсәр, гајанын
башындан јыхыларсан,
гол-габырған гырылар,
шикәст олуб галарсан!..

Дәчәл чәпиш јенә дә
билдијини едәрди,
өз досту нәвәни дә
јаманча инчидәрди...

Чәпиш бачы да она
горха-горха бахарды.
Өз дәчәл гардашына
јалварыб-јахарарды:
— Мә...мә... Ај дәчәл, мә...мә...
Бәсдир, тәрслик еләмә...ә...ә...
Ај гардаш, белә олмаз,
кәл ананын, нәнәнин,
кәл бачынын, нәвәнин
сөзләринә гулаг ас!

Дәчәл чәпиш јенә дә
билдијини едәрди, —
чәпиш бачысыны да
өзүндән инчидәрди.

Буну көрүб Алабаш
О јана јүјүрәрди,
бу јана јүрүрәрди,
бәркдән-бәркдән һүрәрди:

— Нам, нам, нам, нам... а чәпиш,
бу саат ашағы дүш!
Јохса кәлиб о јекә
гулағындан тутарам,
сәни о дик гајадан
башы үстдә атарам!..

Тәрс чәпиш Алабашдан
горхарды, чәкинәрди,
гајадан јаваш-јаваш
ашағыја енәрди...

Күнләр өтдү... арадан
һәфтәләр, ајлар кечди.
Өтдү јај да, пајыз да,
шахталы гыш јетишди.
Нәвә кечиләрини
отармаға апарды.
Мешәнин гырағында
јердә бир диз гар варды.
Гыз коллардан чомагла
вуруб гары чырпырды,
кечиләр дә јарпагдан —
отдан тапыб гырпырды.
Алабаш да о јана —
бу јана јүјүрдү,
гурд-гушу горхутмагчын
бәркдән-бәркдән һүрүрдү....
Дәчәл чәпиш јенә дә
каһ о јан, каһ бу јана
көз кәздириб бојланды,
каһ о јан, каһ бу јана
довшан кими һоппанды.
Каһ о јан, каһ бу јана
ваз атды, гачды-гачды,

өз ана-бачысындан,
Алабашдан, нәвәдән
бир хејли узаглашды.
Ахыр кедиб мешәдә
Бир ағача дырмашды.
Јенә гонуб гуш кими
уча һача будаға,
башлады һәмишәки
нәғмәни охумаға:

«Мә-мә-мә-мә-мә-ә-ән
чәпиш дејиләм, гушам.
Бир көрүн нечә уча
бир будаға гонмушам!..
Истәсәм ганадланыб
учарам узаглара,
гонарам булудлардан
уча гарлы дағлара!..»

Гој дәчәл чәпиш бурда
Ағач башында галсын,
өз ширин нәғмәсини
охујуб ләззәт алсын...
Мән сизә дејим кимдән,
мән сизә дејим һардан, —
мешәдә ов ахтаран
бир јекә чанавардан:
үч күндү ки, әлинә
һеч бир ов кечмәмишди.
үч күндү ки, дилинә
бир тикә дәјмәмишди.
Узагдан ешидәндә
чәпишин нәғмәсини,
бала кечи сәсини, —
димдик дуруб бојланды,

ағзы-бурну суланды.
Шығыды, жан-жөрәни
эләк-вэләк еләди,
һеч бир јердә чәпиши
тапыб көрә билмәди.
Бирдән чәпиш дырмашан
ағачын лап алтындан
кечәндә, чәпиш ону
көрүб горхду: — Ај аман!..
Горхудан әл-ајағы
әсди, бирдән сүрүшдү
анчаг бирбаш јерә јох,
ашағыдакы галын
будағын үстә дүшдү.
Бәрк силкәләнди будаг,
чанаварын үстүнә
гучаг-гучаг ағаппаг
о ки вар гар сәпилди.
Чанавар да чәпишин
јерини инди билди.
Ган даман көзләрилә
чәпишә баха-баха,
ағыз-бурнунун сују
сүзүлүб аха-аха
деди: — Сәни хош көрдүк!
Ај чәпиш, хош кәлмисән!
Бәс мәним пајым һаны?
Бәс әлибош кәлмисән?
Сәни јердә ахтарыб,
көјдә тапмышам, анчаг
бир де көрүм, һавахтдан
гуш олубсан, ај гочаг?
Бир де көрүм ки, орда,
Ағачда нејләјирсән?
Јердән оту гуртарыб,

орда јарпаг јејирсән?
Бәлкә ачсан ај бала?
Кәл кедәк, гонағым ол,
Кәл кедәк, сәнә чејран
кабабы верим бол-бол...

Горхусундан чәпишин
дили-ағзы тутулду.
Додағы әсә-әсә
деди: — Сағ ол, гурд ләлә,
Мешәдә көј от болду,
отламышам дојунча,
ачымамышам һәлә...

Дишләрини ағардыб
көзләрини бәрәлтди,
чәпишә күлә-күлә
чанавар белә деди:
— Һә... һә!.. Демәли белә,
демәли ач дејилсән!..
Мәним мешәмин бүтүн
отларыны јејиб сән
дојубсан... Әһсән! Әһсән!..
Сән тохсан, амма гочаг,
ачындан өлүрәм мән!
Ди чәлд ол, дүш ашағы,
мән дә дојунча јејим,
сәни доған анаја
үрәкдән «сағ ол!» — дејим!

Белә дејиб чанавар
ағача сары чумду,
горхудан јумурланыб,
чәпиш көзүнү јумду.
Анчаг гурдун ағзы һеч

будаға да чатмады.
Онун ити дишләри
тәрс чәпишә батмады.
Бәрк силкәләнди ағач,
чәпиш јенә сүрүшдү,
дајандығы будагдан
азча ашағы дүшдү.
Вар күчүнү топлајыб,
дырмашды үст будаға,
јенә дә маһнысыны
башлады охумаға...

Маһны һәммин маһныјды,
анчаг иш дәјишмишди.
Маһнынын сөзләрини
чәпиш чох дәјишмишди:

«Мә, мә, мә... мә-ә-ә-ән
гуш дејиләм, чәпишәм,
јаман бәркә дүшмүшәм,
аман бәркә дүшмүшәм!..
Ај аман!.. Ана!.. Нәнә!..
Ај Алабаш, ај нәвә!..
Көмәк еләјин мәнә!..
Ај дад!.. Ај аман!.. Мә-мә!..»

Гој бунлар бурда галсын...
Кимдән дејим сизә мән, —
Чәпишин анасындан
Алабашдан, нәвәдән:
Онлар евә гајытмаг
истәјәндә, чәпиши
ахтарыб тапмадылар.
Баша дүшдүләр иши...
Һәр тәрәфи о ки, вар

арајыб-дарадылар.
Чығырыб бағырдылар,
Дәчәли өз адыла
учадан чағырдылар:
— Һардасан, кәл, ај Чәпиш!
Бир һарај вер, ај һарај!
Кизләнпач вахты дејил,
биз кедирик, өзүн бил!..
Тәк галырсан, гал бурда,
Јем ол ајыја-гурда!..

Чәпишдән нә бир һарај,
нә дә бир һај кәлмәди.
Ана кечи бу дәрдә
даһа дөзә билмәди.
Башлады јазыг-јазыг
һәр јана — баха-баха,
өз дәчәл баласыны
охшајыб ағламаға:

— Мәним көјчәк балам вај,
түкү ипәк балам вај!..
Һардасан, кәл, балачан,
гојма мәни бағры ган!..
Аман, бала, ај аман!..

Алабаш һәр тәрәфи
ахтарыб гарын үстдә
бир нечә ләпир көрдү.
Ләпири гохлајараг,
Алабаш бәркдән һүрдү.
Гохлајыб из далынча,
дүз мешәјә јүјүрдү.
Ана, бала, бир дә гыз
кетди онун далынча.

Аз кедиб үз кетдиләр,
из тутуб дүз кетдиләр,
тәпәләрдән јел кими,
дәрәләрдән сел кими,
кетдиләр, һеј кетдиләр,
бирдән дәчәл чәпишин
ағлајан, зарылдајан
сәсини ешитдиләр:

«Аман, бәркә дүшмүшәм,
јаман бәркә дүшмүшәм!
Ај аман, ана ,нәнә,
Ај алабаш, ај нәвә,
көмәк еләјин мәнә!..
Ај дад, ај аман... мә...мә...»

Ана кечи: — Ај аман!
Чан бала!.. — дејә-дејә,
бала кечи ағлајыб,
һеј мәләјә-мәләјә,
гыз чығыра-чығыра.
Алабаш һүрә-һүрә...
Һамысы вар күчүјлә
бәрк јүјүрә-јүјүрә
чумдулар һај-һарајла
сәс кәлән јерә сары...
Бу һај-күј, бу һај-һарај
горхутду чанавары.
Чәпишә баха-баха,
ағыз-бурнундан јенә
су сүзүб аха-аха, —
чарәсиз гојуб гачды.
Довшан тәк горха-горха
о јердән узаглашды.

Ана-бала кечиләр.
балача гыз, Алабаш
о ағачын дибинә
кәлиб чатдылар бирбаш.
Чәпиш бунлары көрчәк,
тез будагдан сүрүшдү,
кәлләмајаллаг ашыб,
гарын ичинә дүшдү...

Һамысы бир-бирини
өпүб гучаглашдылар.
јаманча севиндиләр,
күлүшүб ағлашдылар.
Сонра һамы севинчәк
тез јола дүзәлдиләр.
Һамысы сағ-саламат
евләринә кәлдиләр...

Нәнә һәмишәки тәк
ана кечини сағды.
Кечинин мәмәләри
елә бил ки, булагды.
сүдү сәнки гајмагды.
Нәвә ширин су верди,
нәнә хамыр јоғурду.
Нәвә одун кәтирди,
Нәнә очағы гурду,
назик лаваш биширди,
бол сүдлү аш биширди,
һамы дојунча једи,
нәнәјә «сағ ол!» — деди.

Гој тамынын кефи көк,
дамағы да чағ олсун,
бу нағылы дејән дә,
динләјән дә сағ олсун!..

1978

ШИРИНБУЛАГ

Кәлин, кәлин, ај ушаглар,
гулаг асын, а гочаглар,
јахын кәлин, кәлин сизә
көрдүјүмдән-билдијимдән
нәгл еләјим,
нағыл дејим,
һәм гәрибә, һәм дә тәзә:

Бири варды, бири јохду,
мешәләрдә-чәмәнләрдә
сәрин-ширин булаг чохду.
Анчаг бизим башы гарлы
дик дағларын әтәјиндә
мәрмәр дашлар арасындан
шырыл-шырыл шырылдајан
бал тәк ширин,
буз тәк сәрин
чох көјчәк бир булаг варды.
Гушларла бир чәһ-чәһ вуруб,
нәғмә дејәр, шырылдарды.
Дады ширин,
ады ширин:
Ширинбулаг!..
Бу шән булаг, ширин булаг

суварарды јан-јөрәдә
шух күлләри, чичәкләри,
мәзәли чижәләкләри,
јемәли көбәләкләри.
Алакөзлү чејранлар да,
түкү ипәк довшанлар да,
будагбујнуз мараллар да,
гылгујруг гырговулар да,
билдирчинләр, турачлар да,
көрпә коллар-ағачлар да
бу шипширин судан ичәр,
бу сәпсәрин судан ичәр,
вериб булагла сәс-сәсә,
бир-бирилә кириб бәһсә,
парылдашан шәфәгләрлә,
ишыглашан үфүгләрлә
елә бил јарышардылар,
ширин нәғмә гошардылар:

«Кечә-күндүз
шырыл-шырыл
шырылдашыр Ширинбулаг,
кечә-күндүз
көзәл-көјчәк чичәкләрлә
шән гушларла, бөчәкләрлә
ширин-ширин
пычылдашыр Ширинбулаг.
Јаша-јаша,
шырылдаша-шырылдаша,
пычылдаша-пычылдаша,

Бу булағын гырағында
јамјашыл бир сөјүд варды,
баһар, јәј, пајыз чағында
гыврым-салхым сачларыны

Ширинбулагда јујарды.
Салхым сөјүд — Ширинбулаг
јајда, гышда, һәр бир заман
гураглыгдан, сусузлугдан,
һәм истидән, һәм сојугдан
бир-бирини горујарды.
Јашыл сөјүд Ширинбулаг
олмушдулар бир-биринә
јахшы арха, һајан, дајаг...

Бир бүлбүл дә о сөјүдүн
гонуб јашыл будағына,
јува гуруб сығынмышды
онун ана гучағына.
Сәһәр-сәһәр мей әсәндә,
сөјүдүн шах будаглары
јелләнчәк тәк јелләнәрди,
јувадакы бала гушлар
чивилдәшәр-дилләнәрди.
Ширинбулаг, салхым сөјүд,
боз бүлбүл дә гәмдән азад,
јашардылар көнлү ачыг,
дамағы чағ, үрәји шад.
Ән мейрибан достлар кими,
раһат, хошбәхт јашардылар,
бир-биринә нағыл дејәр,
шән маһнылар гошардылар...

Анчаг бир күн...
Сәһәр-сәһәр мей әсәндә,
јарпаглара-будаглара
инчи кими шей дүзәндә,
будаглар да јырғаланыб
јелләнчәк тәк јелләнәндә,
көрпә гушлар чивилдәшиб

ширин-ширин дилләнәндә...
Бирдән-бирә
көј курлады, јер курлады,
көј титрәди, јер титрәди,
сарп гајалар парчаланды,
чајлар-көлләр ашды-дашды,
санки јер дә, көј дә јанды,
көјләр јерә алов сачды.
Сонра гопду күчлү туфан,
һәр тәрәфи басды думан,
гапгаранлыг олду һәр јер,
јаман олду ишләр, јаман...

Азмы кечди, чохму кечди,
ахыр бир күн доғду күнәш.
Түстүләри, думанлары,
гаранлығы говду күнәш.
Ишыгланды әввәлки тәк
јер дә, көј дә,
чана кәлди јенә һәр шей —
јердә, көјдә...
һајыф көјәрмәди даһа,
нә о јашыл салхым сөјүд,
һајыф ки, ахмады анчаг
нә о көзәл Ширинбулаг!..

Һәмин булаг чыхан јерә,
чыхыб шыр-шыр ахан јерә
торпаг, кәсәк, күл долмушду,
онун көзү тутулмушду,
Ширинбулаг боғулмушду...
Гајаларын арасындан
килә-килә, дамчы-дамчы
дама-дама, овунмадан
ағлајырды ачы-ачы...

Әзиз досту салхым сөјүд
күлә дөнүб гаралмышды,
нә бир будаг,
нә бир јарпаг, —
гарача көтүк галмышды...

Буну көрүб марал, чејран,
сона кәклик, чүјүр, довшан,
торағај да, гырговул да,
бөјүк-кичик, һәр гуш, һејван
һамы дүшүб бәрк тәшвишә,
дилбир олуб,
әлбир олуб
бирләшдиләр,
ишә мөһкәм киришдиләр.
Ачмаг үчүн о булагын
гајнағыны-јатағыны, —
дајанмадан ишә салды
кими ити дырнағыны,
кими күчлү ајағыны,
кими әјри чајнағыны...
Тәмизләјиб даш-кәсәји,
төкүнтүнү, тоз-торпағы, —
јол ачдылар, анчаг јенә
һајыф ки, иш дүзәлмәди,
ачылмады булаг, јенә
әввәлки тәк су кәлмәди.
Тутулмушду онун көзү,
булаг өзү
буну көрүб, көз јашыны
төкә-төкә,
дамчы-дамчы дамлајырды.
Јазыг-јазыг,
ачы-ачы аглајырды...

Булаг белә,
сөјүд елә!..
Бәс бунларын назлы досту,
о сөһбәтли-сазлы досту,
о боз бүлбүл? Балалары?
Һаны?.. Сағмы онлар бары?!
Сағдыр, достлар, онлар сағдыр,
бир аз сонра
һамы кәлиб чыхачагдыр!..

Һәмин о күн сәһәр-сәһәр
о горхунч туфан гопанда,
од-аловлу о туфанда,
титрәјәндә јерләр, көјләр,
од әләнәндә дағлара, —
бүлбүл балалары илә
учуб гачды узағлара.
Сонра туфан өтүшәндә,
ишләр гајдаја дүшәндә,
хәбәр кедиб чатды она,
дөнүб кәлди өз јурдуна...
Кәлиб нә көрдү: ај аман!
Нәләр едиб одлу туфан!..
Јаныб сөјүд, батыб булаг,
нә бир кол вар, нә бир јарпаг...
Орда гәмкин-гәмкин дуран
о гушлара, һејванлара —
чүјүрләрә, чејранлара
деди: — Кечмиш олсун, достлар!
Дәрдләнмәјин, гәмләнмәјин,
һәр кечәнин күндүзү вар!..
Дедиләр: — А назлы бүлбүл,
а сөһбәтли-сазлы бүлбүл,
һәр шеј кечәр, анчаг булаг?

Бәс биз сусуз нечә галаг?
Су олмаса, нә от битәр,
нә күл-чичәк, нә бир ағач.
Бәс мејвәсиз, күл-чичәксиз
биз нејләјәк?
Бүлбүл деди: — Неч горхмајын,
архајын олун чешмәдән.
Достларымын көмәјилә
бу күн-сабаһ ачачағам
о булағын көзүнү мән!
Дедиләр: — А назлы бүлбүл,
а сөһбәтли-сазлы бүлбүл,
марал — күчлү ајағыјла,
чејран — ити дырнағыјла,
гырговуллаһ чајнағыјла
ачмадығы чешмәни сән
инчә-ијнә димдијинлә
нечә ача биләчәксән?
Бүлбүл деди:
— О булағын көзүнү мән
димдијимин күчүјлә јох,
үрәјимин нәғмәсилә,
о нәғмәнин хош сәсилә,
достларымын бизә көмәк
етмәсилә ачачағам!..
Белә дејиб, бүлбүл ордан
ләнкимәјиб, чох дурмадан,
ганадланыб учду кетди,
учду кетди, көздән итди...
Инди сизә дејим кимдән,
инди сизә дејим һардан, —
бизим гочағ ушаглардан:
Бөјүк, кениш ел бағында,
көј дәнизин гырағында,

әлләриндә күрәк, кәтмән,
бел, кәрәнти, сучиләјән, —
кими јери белләјирди,
кими гырыр алағлары,
кими әкилмиш ләкләрә,
чүчәрән күл-чичәкләрә
һәвәслә су чиләјирди, —
һамы әлбир,
һамы дилбир, —
ширин-ширин ишләјирди...

Елә бу вахт назлы бүлбүл,
сөзлү бүлбүл-сазлы бүлбүл
кәлиб чатды һәммин баға,
гонду орда јарпағлары
пучурланмыш бир будаға
Вә башлады гәмли-гәмли,
дәрдли-дәрдли ағлар сәслә,
үрәк јахан бир нәфәслә
бу нәғмәни охумаға:

«Кечә-күндүз
шырыл-шырыл шырылдашан
Ширинбулаг,
көзәл-көјчәк чичәкләрлә
әлван, рәнк-рәнк бөчәкләрлә
кечә-күндүз
ширин-ширин пычылдашан
Ширинбулаг
инди дәрдә дүшүб јаман...
Кечә-күндүз
овунмадан-дајанмадан,
килдир-килдир
көз јашлары төкүб ағлар...
Ај ушаглар, дајанмајын!

А гочаглар, јубанмајын!..
Дајанмајын, јејин-јејин,
Јубанмајын, кедин, кедин,
о булага көмөк един!..»

Бу нәғмәни ешидәндә,
ушаглар да бирчә анда
јубанмадан, дајанмадан,
әлләриндә күрәк, кәтмән,
бел, кәрәнти, — ләнкимәдән,
бир-бирини чағырараг,
һарај салыб чығырараг,
јола дүшүб тез кетдиләр...
Аз кетдиләр, дүз кетдиләр,
дәрә, тәпә, дүз кетдиләр,
дәрәләрдән селләр кими,
тәпәләрдән јелләр кими,
һај-һарајла һеј кетдиләр...

Узаглардан бу һај-күјү
будагбујнуз мараллар да,
чүјүрләр дә, чејранлар да,
кәклик, турач, гырговуллар,
дәләләр дә, довшанлар да —
горха-горха ешитдиләр,
чанларына горху дүшдү.
Бирдән һамысы һүркүшдү:
— Аман, ај дад!.. — дејә-дејә,
дабан алыб гача-гача,
һанадланыб уча-уча,
үз гојдулар мешә сары...
Ушаглар көрүб бунлары,
бир анлыға јубандылар,
сәсләрини кәсиб сакит
дајандылар.

Бири чыхыб тез агача,
јумшаг-јумшаг, амма уча
сәслә деди учан-гачан
о гушлара, һејванлара:
— А гылгујруг гырговуллар,
а кәкилли торагајлар,
халлы турач, боз довшанлар,
а чүјүрләр, а чејранлар,
һеч горхмајын, һеч гачмајын!
Ај әзизләр, меһрибанлар,
нә охатан-түфәнкатан
дејилик биз, —
нә гушвуран, һејвантутан
дејилик биз,
сизә достуг, сизә дүшмән
дејилик биз!..
Сазлы-сөзлү боз бүлбүлүн
нәғмәсини,
онун јаныглы сәсини
ешидәндә үрәјимиз
һана дөнүб, кәлмишик биз.
Әлбир олуб көмөк едәк, —
Ширинбулаг ахсын јенә,
ширин-ширин, сәрин-сәрин
су чиләсин дөврәсинә.
Сују ахсын шырыл-шырыл,
гушлар учсун пырыл-пырыл,
отлар битсин, күлләр ачсын,
салхым сөјүд јашыллашсын,
јенә рәнк-рәнк чичәкләрлә,
әлван гәшәнк бөчәкләрлә
Ширинбулаг пычылдашсын...
Һеч горхмајын, һеч гачмајын,
сиз, а гушлар, а һејванлар,
ај әзизләр, меһрибанлар,

Биз һамымыз инди кәрәк
элбир олаг, дилбир олаг, —
бир ишләјәк, көмәкләшәк, —
Ширинбулаг ахсын јенә,
ширин-ширин, сәрин-сәрин
су чиләсин дөврәсинә!..

Бу сөzlәри ешидәндә,
учан гушлар
кери дөндү уча-уча,
һејванлар да
дөндү кери гача-гача,
һамы кәлиб,
элбир олуб бирләшдиләр,
ишә мөһкәм киришдиләр:
ачмаг үчүн о булагын
гајнағыны-јатағыны, —
һамы бирдән ишә салды:
кими ити дырнағыны,
кими күчлү ајағыны.
кими әјри чајнағыны...
Бизим гочаг ушаглар да
беллә, јабајла, күрәклә, —
һамы биркә чан јандырыб,
чанла-башла ишләмәклә
о булагы арытдылар.
Јан-јөрәдә көлмәләнмиш
батаглығы гурутдулар.
Дөврәсини јахшы-јахшы
беллә, кәтмәнлә тәпдиләр,
сонра бол-бол, чешид-чешид
күл-чичәк тохму сәпдиләр.
Сувармагчын, һәр тәрәфә
хырдача архлар чәкдиләр.
Пөһрә ағачлар әкдиләр.

Сонра орда һамы биркә
дүзүлдүләр чәркә-чәркә
гушлар илә һејванлар да,
гызлар илә оғланлар да
нәғмә гошуб о булага,
һамы чошғун бир һәвәслә,
һамы көзәл, шән бир сәслә
башладылар охумага:

«Кечә-күндүз сәрин-сәрин,
кечә-күндүз ширин-ширин
шырылдаша-шырылдаша
кечә-күндүз күл-чичәклә
пычылдаша-пычылдаша,
јаша, јаша, Ширинбулаг!
А тохумлар, тез чүчәрин,
а пөһрәләр, тез дирчәлин!
Тез ачылын, а чичәкләр,
а чүчүләр, а бөчәкләр,
учун, гонун күлдән-күлә,
а гушлар, сиз чәһ-чәһ вурун,
будагларда јува гурун!
Гој јамјашыл олсун һәр јан!
Күл-чичәклә долсун һәр јан!..»

Белә нәғмә дејә-дејә, —
ушагларын арасындан
чохбилмиш бир гочаг оғлан
бир говуғу үфүрдү бәрк,
говуг шишиб јекәләрәк,
јекәләрәк-көкәләрәк
дөндү нәһәнк әлван шара,
галхыб чатды булудлара.
Булудлары да адлады,
бирдән көјдә «парт» — партлады.

Партлајышдан сонра јерә,
сәпдикләри тохумлара,
әкдикләри пәһрәләрә
инчи кими инчә-парлаг
дамчыларла шеһ чиләнди.
Бир гырпымда һәммин јердә
тохумлар да, пәһрәләр дә
јашылланды-чичәкләнди...

Инди јенә, башы гарлы
дик дағларын әтәјиндә
мәрмәр дашлар арасындан
шырыл-шырыл шырылдашан,
үзәриндә рәнк-рәнк гушлар
пырыл-пырыл пырылдашан
бал тәк ширин,
буз тәк сәрин,
көзәл-көјчәк бир булаг вар:
Ширинбулаг!..
Гушларла бир чәһ-чәһ вурур,
нәғмә дејир чичәкләрә,
рәнк-рәнк әлван бөчәкләрә,
нәғмә дејир пычылдашан
јарпаглара-будаглара,
ана тәбиәти севән
гәлби көјрәк, гочаг-зирәк
ушаглара!..

1978

МӘНЗУМ САЛНАМӘ

ШЭРГЭ МАЈАК

1. Гоша чинар

Абшеронда бир чинар вар, —
бој-бухунлу, нәһәнк, улу бир ағ чинар.
Жарпаглары ләчәк-ләчәк, көзәл-көјчәк,
бир үзү ағ, бири јашыл, һача-һача,
Бахмаг илә дојмаг олмур бу ағача...
Јелләдикчә каһ хәзри, каһ қилавар,
нәғмә дејир бу јарпаглар, бу будаглар.
Улу чинар јола салыб нечә-нечә
каһ уғурлу, каһ уғурсуз әсрләри,
һәм бәхтәвәр, һәм нискилли нәсилләри...

Дирсәкләниб ағ чинарын көвдәсинә
сач-саггалы дүмағ, өзү бој-бухунлу,
енликүрәк, чевик-гывраг бир елоғлу,
Санки дурмуш чијин-чијинә гоша чинар —
Ата чинар — оғул чинар.
Сејр едирләр јан-јөрәни һејран-һејран;
Чәркә-чәркә ағ сарајлар, хијабанлар,
Чилчыраг тәк парылдашан шух биналар,
Јашыллыглар, ағ занбаглар, ал лаләләр,
шәфәгләнән фәвварәләр, шәлаләләр...
Өндә сәдәф гумлу саһил — мави Хәзәр,
пычылдашыр ширин-ширин шән ләпәләр.
Бүллур сулар саф, тәртәмиз,
илыг-сәрин бусәләрлә өпүр дәниз
тунч биләкли, мәрд үрәкли чаванлары,

бу аләми — бу бүсаты гуранлары.
Чимәнләрин башы үстдә гатар-гатар
гағајылар, јашылбашлар, гызыл газлар...
Севир инсән, әзизләјир тәбиәти,
Нә көзәлдир инсан әли тәбиәтин бу үлфәти!..

Оғул Чинар: — Јадындамы, чинар баба,
нә күндәјди бир заманлар бу ел-оба?
Гупгуру гум сәһралары, гураг-чораг,
биткиси дә тәкчә бомбоз гара тикан,
әсир сәмум, јаныр сәма, јаныр торпаг,
гајнашырды әгрәб-илан...
Даим мөһтач —
торпаг суја, инсан исә, ач-јалавач...

Улу Чинар: — Јүз илләрдир мәним јашым,
нәләр чәкиб бу бәлалы-дәрдли башым...
Бир вахт бурда бәјләр-ханлар ат ојнатды,
гәсбкарлар ел-обаны гырды-чатды.
Ган-гадалы савашлары чох көрмүшәм,
Мәрд вурушан елдашлары чох көрмүшәм.
Ешитмишәм мәрд Бабәкин, Короғлунун нә'рәсини,
Низаминин, Нәсиминин һагг сәсини,
Фүзулинин һәсрәт долу наләсини.
Көлкәмдә һәм мәрд, һәм намәрд далдаланыб,
тонгал-тонгал од галаныб...

Оғул Чинар: — Бәс сән нечә дөзүб бунча
Ган-гадалы гырғынлара, јанғынлара
гурумајыб јүз илләрлә јашајыбсан?

Улу Чинар: — Оғул, инан,
ана торпаг икидләрин ган-тәриндән
јоғрулмушдур, әбәдидир онда һәјат!
Одур мәнә һәјат верән, гүввәт верән!
Анчаг әфсус, әфсус, һејһат...

Бир заманлар бу торпағын гатларындан
ган соранлар өмрүмүзә зәһәр гатды,
саф сулары ачылатды...

Бир заманлар бурда мешә кими битән
иждә, иннаб, пүстә, бадам ағачлары
јанды бүтүн, мә'дәнләрин истисиндән,
аловундан, ачы-зәһәр түстүсүндән...

Оғул Чинар: — Јадымдадыр, онда мән дә
чаван фәһлә ишләјирдим бир мә'дәндә.
Онда зәһмәт мүсибәтди-мәшәггәтди,
Гудуз, азғын саһибкара гулду инсан,
мә'дән-зиндан, чәһәннәм мин бир кушәси...

Улу Чинар: — Мә'дәнләрин од нәфәси,
зәггум дадан боз түстүсү, гара һиси
солдурурду чичәкләри, јарпаглары,
гөнчә-гөнчә көрпәләри, ушаглары...

Елбир-әлбир

Оғул Чинар: — Мин доггуз јүз бешинчи ил...
Јадымдадыр, Питерин кур нә'рәсинә
һарај верди одлу Бакы—Бибиһејбәт;
Гарашәһәр, Бајыл бүтүн чошду-дашды,
Мәрд Питерлә одлу Бакы гучаглашды.
Азәрбајчан оғлу, руслар, ермәниләр әлбир олду,
Өлүм-дирим саавашында елбир олду...
Петербургу сарсытды бу ел гүдрәти,
Ишә дүшдү «ајыр-бујур!» сијасәти.
Фитнәкарлар бу бирлијә зәһәр гатды:
бир маузерист бир гочуја күллә атды,
бир-биринә «дини ајры гардаш» дејән
ики гоншу — ики милләт дүшмән олду...

Улу Чинар: — Ону јада салма, оғул!
Мәним јахшы јадымдадыр, көлкәмдәчә

нечә јолдаш,

бир дә шаир — бөјүк Сабир јығышдылар,
мәһәббәтлә, һәрарәтлә данышдылар,
сонра бирбаш мә'дәнләрә јөнәлдиләр...
Индијәдәк меһ әсәндә ахшам-сәһәр,
Јарпагларым бу сөzlәри едир тәкпар:
«Ики јолдаш, ики гоншу бир вәтәндә һәмдијар,
әсрләрчә өмр едиб сүлһ ичрә тутмушкән гәрар...»

Оғул Чинар: — Бәли, бәли, дөјүшләрдә
елләр јенә әлбир олду — дилбир олду.
Бу фитнәдән елләр чошду, һиддәтләнди,
Мүбаризә аловланды, шиддәтләнди,
гығылчымлар чулғалады Шәрги, Гәрби,
бир јандан да ган-гадады чаһан һәрби,
чәбһәләрдә сел тәк ахан һаһаг ганлар,
гәзәбиндән чана дојмуш ач инсанлар
бу кирдабдан гуртулмаға чан атанда,
инсанлара зиндан олан бу чаһанда, —
сојуг шимал сәмасында
шимшәк сачан хиласкар бир нур парлады,
ингилабды онун ады:

— О к т ј а б р и н г и л а б ы !
«Аврора»нын атәшиндән бүтүн дүнја
ишыгланды, — мин доггуз јүз он једдидә!
Үрәкләрдә азадлыға үмид-инам
нуру јанды, — мин доггуз јүз он једдидә.
Үфүгләрдә алов кими ал бајраглар
далғаланды, — мин доггуз јүз он једдидә!..

Улу Чинар: — Мән дә көрдүм ал бајрағы
пајыз күнү, сисли Бакы үзәриндә,
од јанырды синәсиндә Хәзәрин дә...

Дәстә-дәстә ахышырды гоча-чаван
маһныларла, шүарларла һәр бир јандан...

Оғул Чинар: — Анчаг әфсус, әфсус, һејһат,
шүарларла јаранмајыр азад һәјат.

Һәлә чоҳду ал күнәшә көз јуманлар,
истибаддан, әсарәтдән пај уманлар.
Өлүм-дирим савашына киришдиләр
ингилабла әксингилаб...

Кимә гисмәт олачагды гәти зәфәр?
Мүбаризә верәчәкди буна чаваб...
Сөзләр битди, сөз верилди силаһлара,
Мин доггуз јүз он сәккиздә гызды ара...
Ән нәһәјәт,
галиб кәлдик, галиб кәлди һагг-һәгигәт.
Од-аловдан доғду — Бакы Коммунасы,
Һәр фәсады боғду Бакы Коммунасы.

Улу Чинар: — О күнләри, унутмарам!
Сызылдајыр индијәдәк нечә јарам.
Анчаг јенә севинирәм, чүнки мән дә
шаһидијәм, хадимијәм о күнләрин
Бәлкә елә ешидибсән буну сән дә:
Мәшәдибәј, — јанында да јолдашлары,
апрел иди, — бир күн кәлиб чыхды бура,
Абшеронлу кәндлиләри јығды бура.
Ән меһрибан бир дил илә нитг еләди,
чамаата белә деди:
— «А јолдашлар, мән дә сизә бир јолдашам,
мән дә бурда, Абшеронда доғулмушам.
Бу вахтадәк бу вәтәнин ады бизим,
һәгигәтдә јадларынды вары-јоху.
Бу мә'дәнләр нобелләрин, ротшилдләрин, —
һампаларын-бәјләринди јерин чоҳу.
Бу дүнјада көлә чоҳдур, аға аздыр,

анчаг даим азлар тохдур, чоҳлар ачдыр...
Һәмишәлик бах бу зүлмү, бу әзабы
јох едәчәк Октјабр ингилабы!
Русијада Ленин јолдаш
гуруб Шура һөкүмәти.
Сүлһ вә торпаг һаггындадыр
бу дөвләтин илк декрети.
Биз дә бурда әмәл едиб бу гәрара,
пајлајырыг торпаглары јохсуллара.
Мә'дәнләр дә, заводлар да дөвләтиндир,
јә'ни бизим — чамаатын, милләтиндир.
фитнә-фәсад саланлара инанмајын,
«Милләт-милләт» дејәнләрә алданмајын!
Елбир олуб сон зәрбәни вурачајыг,
биз бир јени азад дүнја гурачајыг»
Гопду бирдән курултулу кур алгышлар
Јығынчага топлашанлар верди гәрар...

Оғул Чинар — Анчаг әфсус, әфсус, һејһат,
чоҳ сүрмәди бу гурулуш, азад һәјат.
Баш галдырды һәр тәрәфдән бәјләр, ханлар,
ел дүшмәни — зиндан гуран, ев јыханлар.
Јад елләрдән «хиласкарлар» дә'вәт етди,
бу, вәтәнә — халга ачыг хәјәнәтди.
Синә кәрди кәнч Коммуна
гат-гат күчлү ишғалчылар ордусуна.
Бир јандан да дашнак, есер хәјәнәти
архасындан вурду чаван Коммунаны.
Коммунанын ијирми алты гәһрәманы
гурбан кетди горумагчын инсанлары.
Еј инсанлар, мәһәббәтлә, еһтирамла
Јад еләјин сиз онлары!..

Улу Чинар: — Бу хәбәри ешидәндә,
сарсылмышдым јаман мән дә.

Синәмдәки иҗирми алты ганлы җара
сызылдады, лә'нәт деди җағылара.
Онда залым ишғалчылар диван тутду
Коммунаны һәсрәтлә җад едәнләрә,
ган уддурду о җол илә кедәнләрә,
Онда җенә җығышараг
бәҗләр, ханлар, саһибкарлар
вичданлары корлар-карлар,
намуслары ләкәлиләр ахшам-сәһәр
бурда мәчлис дүзәлтдиләр,
җалтагланыб һәр күн башга бир аҗаја,
каһ түләмиш бир гузғуна,
каһ үтүлмүш бир гарғаја,
чәлб етмәкчин һәр җалтаг өз тәрәфинә,
шәрәфсизләр сағлыг деди
шәрәфсизләр шәрәфинә...
Вәтән, милләт, дин сөзләри учузлашды,
вәтәнбазлар, милләтбазлар чошду-дашды,
сәрһәдләрдә гаршылашды гошунлары...
Нә җахшы ки, мәрд-гәһрәман Гызыл Орду
чиловлады тез онлары...

Шәргә маҗак

Оғул Чинар: — Нә җахшы ки, чох сүрмәди
ган гохуҗан о гаранлыг,
нә җахшы ки, чох сүрмәди
о вәһшилик, о наданлыг...
Мин доггуз жүз иҗирмидә
апрел күнү доған күнәш сәһәр-сәһәр
сачды вәтән сәмасына ал шәфәгләр.
Үсҗан етди әлбир олуб фәһлә-кәндли
гуртармагчын фәлакәтдән ана җурду, —
башда мүдрик Нәриманла җолдашлары,
имдадына кәлди икид Гызыл Орду...

Улу Ленин тәбрик етди
өлкәмиздә бу баһары:
«Мин җашасын Шәргә маҗак
Азад гызыл Азәрбајчан!
Бүтүн Шәргә нур сачачаг
Азад гызыл Азәрбајчан!»
Вә башланды, нә башланды
гәдим Одлар диҗарынын һүнәр долу —
зәфәр долу, җени шанлы һәҗәт җолу...
Елбир олду фәһлә-кәндли, азад елләр,
елбир олду әмәксевәр гадир әлләр,
башланды ән чошғун-ашгын җаман саваш,
җыхыб-җахан җох, җарадан-гуран саваш:
гара гызыл мә'дәнләри пәһләван тәк,
җаралары сағалан тәк
аддымлады көҗ Хәзәрин кен гоҗнуна,
дәниздән җер фәтһ едәрәк,
җараданлар мәһәббәтлә-ифтихарла
«Илич» ады гоҗду она.
Гара гызыл!..
Җох-җох, гызыл деҗил. — ган! Ган!
Бакы ганы!..
Җахшы деҗиб
бизим совет ше'римизин команданы:
«Әкәр варса кәләчәҗә мөһкәм инам,
ондандыр ки, даша-даша ахыр мүдам
паҗтахтын үрәжинә гара-гаты
Бакы ганы!..»
Күндән-күнә артды бизим сәрвәтимиз,
гардаш кими бөлүшдүк һәр не'мәти биз.
Тамамлады бир-бирини
һүнәр долу-зәфәр долу бешилликләр.
Гүдрәтимиз күндән-күнә ашды-дашды,
мәдәниҗәт, елм, сәнәт гардашлашды.
Фүзули дә ше'р деди рус дилиндә,

Пушкини дә, Шотаны да, Тарасы да
Һәр ел севди, эзбәр деди өз дилиндә.
Дили аҗры, шәкли аҗры мәдәнијјәт —
мәгсәди бир, гајәси бир.
Буну бизә тә'лим етди
Улу Ленин, Октябр!..

Ганлы сынаг

Ал шәфәгләр јајылдыгча үфүгләрә,
Варлы-јохсул, аға вә гул дүнјасында
ал күнәшә көз јуманлар,
гаранлыгдан пај уманлар.
чахнашдылар-үркүшдүләр...
Вә бир сәһәр
өлкәмизә көјдән-јердән дәнизләрдән
бомба, мәрми јағды бирдән.
Јенә икид өвладлары
көмәјинә һарајлады ана Вәтән!

Улу Чинар: — Јамјашылды јарпагларым,
Мен әсдикчә пычылдашыр будагларым,
көрпә гушлар будагларын арасында
чивилдәјир һәр бири өз јувасында...
Бирдән кәлиб ахын-ахын гоча-чаван
һәјәчанла јығышдылар бура һамы, —
Унутмарам мән о чошғун издиһамы.
Ағсаггал бир дәдә онда нитг еләди,
о гајнашан издиһама белә деди:

«Оғулар, чәбһәјә чағырыр Вәтән,
Гызыл әскәрик биз һамы бу күндән,
Оғулар, чәбһәјә!.. һүнәр ордадыр!
Мәрдлик, гәһрәманлыг, зәфәр ордадыр!
Биз Бабәк, Короғлу, Чаванширләрик,
чаванлы-гочалы чаван ширләрик!

Зәфәр бизимкидир, ишимиз һагдыр!
Јағы өз ганында боғулачагдыр!»
Сонра да бир ағбирчәкли икид ана
белә деди одлу гәлби јана-јана:
«Кедин, еј оғулар уғурлар олсун!
Кедин, вуран әлләр-голлар вар олсун!
Мүгәддәс Вәтәнин сәсидир бу сәс:
оғул мәрд оларса, ана әјилмәз!»

Анд ичди бир кәнч оғлан
әскәрләрин адындан:
«Анд олсун аналарын
о пак, о саф сүдүнә,
анд олсун, бабаларын
мүгәддәс өјүдүнә,
аналарын кәлинлик
дувағына анд олсун,
Бабәкин, Короғлунун
торпағына анд олсун, —
гојмарыг бу ана јурд,
әзиз Вәтән торпағы,
ола јадлар-јағылар
ајағынын тапдағы!»

Оғул Чинар: — Елә олду, Чинар баба,
Узун сүрдү о дәншәтли ганлы дава.
Дүшмән гәддар, сәрт чанавар, ганичәнди,
гудурғанды, көзү гызмыш бир дүшмәнди.
Узун сүрдү ган-гадалы мүбаризә,
нәләр етди, нәләр етди дүшмән бизә:
Нечә баһар күл ачмадан хәзан олду,
ханманлар јанды, јерлә јексан олду,
Ата-ана һәсрәт галды өвладына,
нечә кәлин көзү јолда ағлар галды,
нишанлы гыз дуваг дејил, гара салды,

нечә көрпә галды ата һәсрәтиндә,
сону јохду һичранын да һәсрәтин дә...

Улу Чинар: — Бир јаз күнү сәһәр еркән
Унудулмаз бир нәғмәни ешитдим мән.
Гучағында илк көрпәси, бир кәнч ана
кәнч әринин һәсрәтилә
белә лајла охујурду өз оғлуна:
«Үч јаз сәнсиз, ачды-солду бәнөвшәләр,
Үч јаз сәнсиз, көрпәмлә мән сәһәр-сәһәр,
Бу бағчада, јенә һәммин хијабанда
әсән меһдән, учан гушдан сордум хәбәр:
бәнөвшәләр ачыланда...

Аһ, бу сабаһ чағыранда көрпән сәни
— Кәләр! — дедим, мурад етдим гәләбәни.
— Кәләр! — деди, тәсдиг етди асиман да,
гадир бир әл чалды гүдси бир шаманда,
мунис бир сәс тәкрар етди бу нәғмәни:
Бәнөвшәләр ачыланда!
Бәнөвшәләр ачыланда!..»

Шанлы зәфәр

Оғул Чинар: — Кәнч ананын бу арзусу
мин доггуз јүз гырх бешинчи
илдә дөндү һәгигәтә.
Бир јаз күнү доггуз мајда, нәһәјәт һагг
галиб кәлди кор гүввәтә!

Улу Чинар: — О да јахшы јадымдадыр:
тәзә-тәзә ачылмышды јарпагларым,
сачаг-сачаг пучурламыш будагларым,
торағәјлар өтүшәндә сәһәр-сәһәр,
һарај гопду һәр тәрәфдән:

— Зәфәр! Зәфәр!..

Дәстә-дәстә, ахын-ахын гоча-чаван
Јығышдылар бура һамы,
көрмәмишдим белә чошғун издиһамы:
Өпүшән ким, күлүшән ким, ағлајан ким,
севинчиндән шәләлә тәк чағлајан ким...
Јадымдадыр о шәрәfli күндән бәри, —
бир озан да әзбәр деди бу сөзләри:
«Әбәди дүшмәндир нур илә зүлмәт,
Јенә ики гүввә кәлди үз-үзә,
гызышды амансыз бир мүбаризә:
нур илә зүлмәтин мүбаризәси,
һагг илә зүлмәтин мүбаризәси!..
Кечди ағыр илләр, өтдү нәһс илләр,
севинсин-өјүнсүн бүтүн нәсилләр:
парлады күнәш тәк һаггын зәфәрин,
бүрүдү шөләси-нуру һәр јери:
Учалды дүнјада сәһәр нәғмәси,
сәәдәт нәғмәси—зәфәр нәғмәси!»

Оғул Чинар: — Бу гәләбә хилас етди
јер үзүнү ән амансыз бир афәтдән,
инсанлары фашизм адлы фәлакәтдән.
Инам верди, гүввәт верди мәзлумлара,
милјон-милјон әсирләрә, мәнкумлара,
нечә-нечә мүстәмләкә — әсарәтдән,
мәнкум елләр көләликдән-һәгарәтдән
хилас етди ана јурду,
өз јурдунда јени азад һәјат гурду.

Күн кәләчәк!

Дөнүб јурда галиб совет вәтәндашы,
даш үстүнә гојуб дашы,
хәрабәдә гурду јени кәшәнәләр:

фабрик, мектэб, хэстэхана, рэсэдхана,
даһа нэлэр, даһа нэлэр...

јери азад — абад едиб
фэзалара эл узатды,
космоса да илк јол ачан

«Спутник»и о јаратды.

Өлмэз икид Гагаринин
фэзалардан кэлди сэси,
галиб инсан зэкасынын,

эглин зэфэр тэранэси.

Бу сэс деди:

— Еј инсанлар, јетэр, кэлин барышаг биз,
дағытмагда-јыхмагда јох,
јаратмагда јарышаг биз!

Гој чохалсын дүнјамызын сэрвэтләри,
елмин-фәннин, каинатын не'мэтләри
бизим олсун!

Бизим, јэ'ни — планетдаш инсанларын, —
биркэ зэхмэт сајэсиндэ
биркэ ишдаш оланлары.

дејишэк дә, јарышаг да,
күсүшэк дә, барышаг да,
биз «космонавт» дејэк,

сизсэ «астронавт» дејин, анчаг, —
динч доланаг, динч јашајаг!..

Бүтүн дүнја

бунда көрүр кэлэчэјин дүз јолуну,

бүтүн дүнја

алгышлады фэзаларда гучаглашан
«Сојуз» илэ «Аполлон»у...

Анчаг эфсус, эфсус, һејһат...

Јалныз көзэл арзуларла кетмир һэјат...

Күчлү силаһ ахтаранлар һэлэ дә вар,

динчлик-достлуг шэрбәтинэ

од гатанлар һэлэ дә вар.

Бизсэ, эсла кизлэтмирик һеч бир кэсдэн, —
эн тэ'сирли, күчлү силаһ биздэ дә вар:

Ингилабдыр онун ады, —

Һэдәфиндэн һеч вахт, эсла јайырмады:

Бу силаһы

мин доггуз јүз он једдидэ јаратдыг биз.

Будур, бизим сарсылмајан гүдрәтимиз!

Бу силаһы нэ тәјјарэ, нэ ракетлә

һеч бир јерэ атмырыг биз.

Бу силаһы һеч бир кэсэ сатмырыг биз!

Бу силаһын шүалары, —

кедиб чатыр дүнјанын һәр кушәсинэ.

Бу шүалар, —

гатылараг

азадлыгчы икидләрин кур сәсинэ,

күндән-күнэ јүксәләчәк!

Бу шүалар, —

күндән-күнэ кур јаначаг!

Күн кәләчәк —

бу планет башдан-баша

Азад Дүнја адланачаг!..

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Охучу достларыма	3
<i>Ше'рләр</i>	
Јаз кәләндә	8
Өлкәмин чичәкләри	10
Горујаг кәләчәји	11
Јаз бајрамы	13
Аналарың бајрамы	15
Күллү-чичәкли апрел	17
Күл-чичәк әкәк!	19
Ајтәкиниң ше'ри	20
Ики гуш	21
Јува давасы	23
Гушларла нә ишин вар	26
Ағ көјәрчин	29
Бизим јај	32
Ән дадлы мејвә	33
Дүјмә	36
Евимиздә машынлар	38
Саат	39
Патефон, радио, телевизор	42
Тозсоран	45
Телефон	48
Хәзри-килавар	50
Чүчә кетди су ичә	53
Биринчи дәфә — биринчи синфә	54
Октјабр күнәши	55
Гыш кәлир	57
Јени ил нәғмәси	59

Гар јағанда	60
Гар јағыр	63
Ағ дана	64
Дөјүшән сәрчәләр	66
Чимән сәрчәләр	68
Тәбиәтсевәнләр маһнысы	70
Балача балыгчыларың нәғмәси	71
Ајтач вә јолдашлары	72
Орхан	75
Учаг	76
Пионер достларыма	77
Пионер јолдаш!	78
Пионерләр дијары	79
Улдуз	81
Тапмача	82
Чанаварлар	85
Һәрәкәт	86
Көзләр	88
Алмаз	88
Өпүшләр	90
Инам	92

Поемалар

Зәр јазылы мәрмәр китаб	94
Әл-әлә	97
Бајрамлар	103
Һүнәр-зәфәр бајрамы	107
Бајрам совгаты	111
Бакының ахшамлары	118
Мәктәбә кедир Токај	122
Пајыз кедир, гыш кәлир	126
Јаз јухусу	134
Горхунч горхаг	139
Сирли саз	148
«Еврика!» — «Тапдым!»	161

Рәвајәтләр

Торағај	180
Көзәллик	183
Дозангурду	185
Аслан үрәји	187
Тә'рифнамә	189
Рәссам вә һөкмдар	192
Узун вә бөјүк	193
Јуху дәрманы	194
Адам — алим	196
Горугчу	198
Ушаг вә ат	200
Көрпәләр	201
Гурбағачыг	202
Дүшүнчә	203
Достлуг	204
Дирилик сују	205

Нағыллар

Нағыл	210
Дәчәл чәпиш	212
Ширинбулаг	224

Мәнзум салнамә

Шәргә мајак	238
-----------------------	-----

Рә'ј ч и: филологи елмләр намизәди
Акиф Һүсејнов.

Редактору Мәммәд Намаз.
Рәссамы А. Мәстанов.
Бәдни редактору Н. Рәһимов.
Техники редактору Н. Сүлејманов.
Корректорлары К. Тапдыгова, С. Мусајева.
ИБ № 839.

Јығылмаға верилмиш 19/ХІІ-1980-чи ил. Чапа имзалам-
мыш 28/V-1981-чи ил. ФГ 24595. Кағыз форматы 70×108^{1/32}.
Кағыз № 2. Јүксәк чай үсулу. Литературный шрифт. Фи-
зики ч/в. 8,0. Шәрти ч/в. 11,20. Учот нәшр. в. 10,0. Тиражы
7000. Сифариш № 105. Гијмәти 80 гәп.

Азәрбајчан ССР Дөвләт Нәшријат, Полиграфија вә
Китаб Тичарәти Ишләри Комитәси.
«Кәнчлик» нәшријаты, Бақы, Һүсү һачыјев күчәси, 4.
26 Бақы комиссары адына мәтбәә, Бақы, Әли Бајрамов
күчәси, 3.

Рзагулузаде Микаил Манаф оглы

ТОРЖЕСТВА ВЕСНЫ

Стихи, поэмы, сказки

(На азербайджанском языке)

Баку — Гянджлик — 1981

